

Μετανάστες, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα στα μέσα ενημέρωσης

Από αντικείμενα σε υποκείμενα πληροφορήσεως

Antigone

INFORMATION AND DOCUMENTATION CENTRE
on Racism, Ecology, Peace and Non-Violence

Associazione
CARTA di ROMA

M FUNDACIÓN
MALDITA.ES

Η παρούσα έκθεση εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου **MILD – More Correct Information, Less Discrimination / Περισσότερες Σωστές Πληροφορίες - Λιγότερες διακρίσεις**, το οποίο συντονίζεται από τη Lunaria και την Associazione Carta di Roma, με βάση τις εθνικές εκθέσεις που εκπονήθηκαν στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Ισπανία.

Το **MILD** προωθεί την παραγωγή ακριβέστερης δημοσιογραφικής πληροφόρησης σχετικά με μετανάστες, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα, μέσω ερευνητικών, εκπαιδευτικών και επικοινωνιακών δράσεων.

Η έρευνα διεξήχθη από: Βασιλική Καρζή, Έφη Γελαστοπούλου, Αθανάσιο Θεοδωρίδη - ANTI-GONH - Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία (Ελλάδα), Paola Barretta, Alessandra Tarquini - Associazione Carta di Roma, Grazia Naletto, Stefania N'Kombo José Teresa, Roberta Pomponi, Lisa Zorzella - Lunaria Aps (Ιταλία), Regine Nguini, Racheal Ikulagba - AMAM – African Media Association Malta (Μάλτα), Ana Velasco García, Celia Ramos - Maldita.es (Ισπανία).

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα για τη διαθεσιμότητα και τη συμβολή τους στην έρευνα.

Γραφιστική επιμέλεια: Cristina Povoledo

Χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται ανήκουν αποκλειστικά στους συγγραφείς και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Εθνικής Μονάδας Erasmus+ INDIRE. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

Co-funded by
the European Union

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	4
Μεθοδολογία της Έρευνας	7
1. Το πλαίσιο των δημοσιογραφικών αφηγήσεων για τη μετανάστευση	10
2. Οργανωτικό πλαίσιο	16
2.1 Προφίλ συμμετεχόντων	16
2.2 Σύνθεση προσωπικού στους οργανισμούς	17
2.3 Επίγνωση και κατανόηση της διάκρισης και του ρατσισμού εντός και εκτός του οργανισμού	22
3. Το πολιτισμικό και μιντιακό πλαίσιο: θεματικές, μέθοδοι και φωνές στην αφήγηση για τη μετανάστευση	29
3.1 <i>Οι πρωταγωνιστές της αφήγησης</i>	29
3.2 <i>Αφηγηματικά πλαίσια</i>	32
3.3 Ομάδες στόχου	34
3.4 Τέσσερις επαναλαμβανόμενες αδυναμίες της αφήγησης	35
3.5 Περιορισμοί και προκλήσεις της αντιρατσιστικής επικοινωνίας	36
4. Προς πολιτικές πρόληψης και εναλλακτικές αφηγήσεις	39
4.1 Πρόσληψη προσωπικού	40
4.2 Εκπαίδευση	41
4.3 Πρόληψη και αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους	42
5. Προτάσεις και Συστάσεις	47
5.1 Προτάσεις και συστάσεις προς φορείς χάραξης πολιτικής και θεσμικούς δρώντες	47
5.2 Προτάσεις και συστάσεις προς εκδότες, δημοσιογράφους και αντιρατσιστές και ακτιβιστές	48
6. Σύνοψη βασικών ευρημάτων και συμπερασμάτων	53
7. Βιβλιογραφία	59
Παράρτημα	
Παράρτημα 1 - Πλαίσιο συνεντεύξεων	64

Εισαγωγή

«Πιστεύω ότι μόνο οι ακραίες μορφές ρατσισμού αναγνωρίζονται ως διαρθρωτικό πρόβλημα. Τα καθημερινά στερεότυπα υποβαθμίζονται και γελοιοποιούνται.

Δυστυχώς, όταν οι ίδιοι οι πολιτικοί παράγοντες μιας χώρας αναφέρονται σε πρόσφυγες και μετανάστες με στερεοτυπικούς και ρατσιστικούς όρους, αυτή η γλώσσα αναπαράγεται ευρέως και δίνει στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης την ελευθερία να υιοθετήσουν την ίδια ορολογία.

Οι μαύροι άνθρωποι παρουσιάζονται πάντοτε ως φτωχοί και περιθωριοποιημένοι· ακόμη και όταν δεν είναι εγκληματίες, εξακολουθούν να εμφανίζονται ως άτομα που αγωνίζονται — ποτέ ως ευφυείς, μορφωμένοι άνθρωποι των οποίων τα παιδιά φοιτούν στο πανεπιστήμιο. Αυτή η εικόνα απλώς δεν υπάρχει.

Δημοσιογράφος από μεγάλο τηλεοπτικό σταθμό με προσέγγισε για να με ρωτήσει αν ήθελα να αφηγηθώ “την ιστορία μου”. Αυτό είναι καθαρός ρατσισμός. Δεν στάθηκε ούτε για ένα δευτερόλεπτο στο γεγονός ότι ήμουν κι εγώ δημοσιογράφος, συνάδελφος της. Με είδε ως “μαρτυρία”.

Όπως συμβαίνει σε πολλά φυλετικοποιημένα άτομα που κινούνται σε χώρους έντονα λευκής κυριαρχίας, τείνω να είμαι συμβατικός/ή και “αόρατος/η”, να προσαρμόζομαι για να επιβιώσω, γιατί διαφορετικά απλώς δεν γίνεσαι αποδεκτός/ή — αποχωρείς.

Η ηγεμονία οικοδομείται μέσω σχέσεων εξουσίας και επανάληψης. Για μένα, το πρόβλημα δεν είναι τόσο ότι οι λέξεις μας δεν είναι ελκυστικές· το πρόβλημα είναι ότι δεν είχαμε ποτέ την εξουσία να επιβάλουμε τη χρήση έστω και μίας από αυτές».¹

Η μετανάστευση συνεχίζει να κατέχει κεντρική θέση στον δημόσιο και μιντιακό διάλογο, έναν διάλογο στον οποίο κυριαρχούν αρνητικές αναπαραστάσεις - διαμορφωμένες από προκαταλήψεις, στερεότυπα, ανακριβείς ή ακόμη και ψευδείς πληροφορίες - οι οποίες συμβάλλουν στην ενίσχυση της εχθρότητας τμημάτων της κοινής γνώμης απέναντι σε μετανάστες, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα.

Οι σημαντικοί μετασχηματισμοί που έχουν επηρεάσει το σύστημα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της ανόδου των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης και της χρήσης της Τεχνητής Νοημοσύνης, δεν φαίνεται να έχουν μεταβάλει ουσιαστικά το κυρίαρχο αφηγηματικό παράδειγμα.

Παρότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα νέα ψηφιακά κανάλια πληροφόρησης επιτρέπουν τον πολλαπλασιασμό και τη διαφοροποίηση των πηγών και των αφηγηματικών φωνών, δεν διαθέτουν όλες οι φωνές το ίδιο βάρος. Οι πολιτικοί παράγοντες και τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης — οι πρώτοι λόγω του θεσμικού τους ρόλου και της υψηλής ορατότητάς τους, τα δεύτερα λόγω της αυθεντίας και

¹ Τα αποσπάσματα προέρχονται από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας.

του ευρέος κοινού τους — εξακολουθούν να διαδραματίζουν επιτελεστικό ρόλο στη διαμόρφωση της συλλογικής φαντασίας γύρω από τη μετανάστευση, ρόλο που ενισχύεται από τη στενή σχέση μεταξύ τους: η μιντιακή ατζέντα τείνει, στην πράξη, να ακολουθεί την πολιτική.

Η αναπαράσταση των αλλοδαπών πολιτών από τα μέσα ενημέρωσης πλαισιώνει πρωτίστως τη μετανάστευση ως ζήτημα μεταναστευτικής πολιτικής. Οι αφηγήσεις για μετανάστες και φυλετικοποιημένα άτομα που ζουν μόνιμα στην Ευρώπη απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό ή επικεντρώνονται σε προβληματικές πτυχές, συχνά ενταγμένες εργαλειακά σε πλαίσια ασφάλειας, εγκληματικότητας και υποτιθέμενης - αλλά εμπειρικά δύσκολα επαληθεύσιμης - αύξησης της “αντιλαμβανόμενης ανασφάλειας” των πολιτών.²

Πως μπορεί να αποδομηθεί αυτή η “ταυτολογία του φόβου”³, η οποία μεταφέρεται τόσο εύκολα από τον πολιτικό λόγο στα μέσα ενημέρωσης και διαμορφώνει τη δημόσια αντίληψη για άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο; Η ανακατεύθυνση του δημόσιου διαλόγου αποτελεί εξαιρετικά δύσκολη πρόκληση στο σημερινό πολιτισμικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο, όπου κοινωνικές κρίσεις διαπλέκονται με δημοκρατικές κρίσεις, οι λαϊκιστικές και εθνικιστικές τάσεις ενισχύονται και το διαδίκτυο αξιοποιείται ολοένα και περισσότερο, χωρίς αναστολές, από πολιτικούς επιχειρηματίες του ρατσισμού.

Θα μπορούσε - ή μπορεί - μια πιο εντατική συνεργασία μεταξύ φυλετικοποιημένων ομάδων, ανθρωπιστικών και αντιρατσιστικών οργανώσεων και επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης να συμβάλει στη μετατόπιση αυτού του αφηγηματικού παραδείγματος; Αν ναι, με ποιες μορφές και σε ποια πεδία; Αυτό ακριβώς το ερώτημα ενέπνευσε το έργο που παρουσιάζεται στις παρούσες σελίδες.

Δεν πρόκειται για ζήτημα “επίρριψης ευθυνών” στους παραδοσιακούς λειτουργούς των μέσων ενημέρωσης· πρόκειται για την αναζήτηση πρωτότυπων μεθόδων και εργαλείων συνεργασίας, ικανών να διαμορφώσουν νέες αφηγήσεις που να αντανακλούν την πληρότητα, την πολυπλοκότητα και τον πλούτο της σύγχρονης κοινωνίας, αναγνωρίζοντας την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων που τη συγκροτούν.

Δε διαθέτουμε - ούτε θα μπορούσαμε να διαθέτουμε - έτοιμες και οριστικές συνταγές.

Στις σελίδες που ακολουθούν επιχειρούμε να αναδείξουμε τα διαρθρωτικά στοιχεία και τους μηχανισμούς που στηρίζουν μια μιντιακή αφήγηση συχνά μονότονη, στερεοτυπική και όπου οι πρωταγωνιστές των ιστοριών παραμένουν σε μεγάλο βαθμό απόντες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα οικονομικά, κοινωνικά, θεσμικά και πολιτισμικά εμπόδια που παρεμποδίζουν την ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή στο δημοσιογραφικό επάγγελμα και, ευρύτερα, στον τομέα της κοινωνικής επικοινωνίας,

2 Maneri M., *Il panico morale come dispositivo di trasformazione dell'insicurezza*, in *Rassegna di Sociologia* n.1, January-March 2001, p. 12-13.

3 Dal Lago A., *Non-persone*, Feltrinelli, 1999

παράγοντας και αναπαράγοντας μορφές διαρθρωτικής διάκρισης και ρατσισμού⁴ - λιγότερο ή περισσότερο ρητές - που διαπερνούν το μιντιακό τοπίο στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Ισπανία.

Η ανάλυση βασίζεται στα ευρήματα τεσσάρων εθνικών εκθέσεων που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του έργου MILD από τις οργανώσεις AMAM (Μάλτα), ANTIΓΟΝΗ - Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία (Ελλάδα), Associazione Carta di Roma and Lunaria APS (Ιταλία), και την Maldita.es (Ισπανία). Οι εκθέσεις αυτές παρουσιάζουν τα αποτελέσματα **ποιοτικής** μελέτης που βασίστηκε σε συνεντεύξεις με συνολικά **68 εμπλεκόμενα μέρη**, επιλεγμένα από τον χώρο των μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών.

Χωρίς αξίωση εξαντλητικής καταγραφής ή γενίκευσης, οι συνεντεύξεις αναδεικνύουν με σαφήνεια ορισμένα **διαρθρωτικά χαρακτηριστικά κοινά** στο μιντιακό και επικοινωνιακό τοπίο που αφορά μετανάστες, πρόσφυγες και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο ή φυλετικοποιημένα άτομα στις τέσσερις χώρες της μελέτης, καθώς και ορισμένες πρώτες υποθέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ενεργοποίηση θετικών και μετασχηματιστικών διαδικασιών αλλαγής.

4 Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη διαρθρωτικού ρατσισμού στα μέσα ενημέρωσης στο Σχέδιο Δράσης της ΕΕ κατά του Ρατσισμού 2020-2025: «Ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα που ανήκουν σε φυλετικές ή εθνοτικές μειονότητες εκπροσωπούνται στα μέσα ενημέρωσης — ή ακόμη και το εάν εκπροσωπούνται καθόλου — μπορεί να ενισχύσει αρνητικά στερεότυπα, ενώ η υποεκπροσώπησή τους στα επαγγέλματα των μέσων ενημέρωσης παγιώνει περαιτέρω αυτή την τάση. Για έναν δίκαιο δημοκρατικό διάλογο, είναι ουσιώδης η ύπαρξη ανεξάρτητων και πλουραλιστικών μέσων ενημέρωσης. Η προώθηση ισορροπημένων και θετικών αφηγήσεων, η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της γνώσης των δημοσιογράφων, καθώς και η καλλιέργεια της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης, αποτελούν θεμελιώδεις δράσεις για τη συμβολή στη διαμόρφωση μιας δίκαιης κοινωνίας».

Μεθοδολογία της Έρευνας

Η έρευνα, η οποία διεξήχθη στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Ισπανία, είχε ως στόχο τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με πρακτικές που υιοθετούνται και προωθούνται τόσο από τα παραδοσιακά και εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης όσο και από κινήματα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. **Σκοπός** της ήταν ο εντοπισμός, η παρακολούθηση και η αντιμετώπιση ανακριβών, παραπλανητικών ή ψευδών αφηγήσεων σχετικά με μετανάστες, πρόσφυγες και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, η αποδόμηση των αφηγήσεων αυτών και η ανάπτυξη εναλλακτικών προσεγγίσεων. Η μελέτη επιδίωξε επίσης να αναδείξει τους διαρθρωτικούς κοινωνικούς και θεσμικούς μηχανισμούς που διαμορφώνουν την πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, την παραγωγή μιντιακών αφηγήσεων για μετανάστες και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, καθώς και τις μορφές διάκρισης που επαναλαμβάνονται στον χώρο της δημοσιογραφίας.

Επιλέχθηκε **ποιοτική μεθοδολογία έρευνας**, η οποία περιλάμβανε εις βάθος ημιδομημένες συνεντεύξεις, βάσει κοινού πλαισίου συνέντευξης που συμφωνήθηκε από τους εταίρους και διαρθρώθηκε σε **έξι βασικές θεματικές ενότητες**, όπως παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Συμμετοχή και πρόσβαση στον τομέα των μέσων ενημέρωσης: διερευνήθηκε η παρουσία αλλοδαπών πολιτών ή ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στις δημοσιογραφικές συντακτικές ομάδες και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και τα βασικά εμπόδια πρόσβασης στο δημοσιογραφικό επάγγελμα.

2. Γνώση και επίγνωση της ύπαρξης μορφών διάκρισης και ρατσισμού, εντός και εκτός του εργασιακού περιβάλλοντος, καθώς και η επίδραση τους στην κάλυψη θεμάτων μετανάστευσης.

3. Ύπαρξη οργανωτικών και συντακτικών πολιτικών με στόχο την πρόληψη διακρίσεων, ρητορικής μίσους ή παραπληροφόρησης σχετικά με μετανάστες ή άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στους αντίστοιχους τομείς (μέσα ενημέρωσης / κοινωνία των πολιτών).

4. Πολιτισμικό και μιντιακό πλαίσιο παραγωγής πληροφόρησης για τη μετανάστευση και τις φυλετικοποιημένες κοινότητες: δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση των επικρατέστερων προκαταλήψεων και στερεοτύπων, των βασικών θεματικών που διαμορφώνουν τις κυρίαρχες αφηγήσεις, των φωνών που προβάλλονται και εκείνων που παραμένουν λιγότερο ορατές, καθώς και των εμπειριών που αποκτήθηκαν από δράσεις παρακολούθησης της παραπληροφόρησης και παραγωγής εναλλακτικών αφηγήσεων.

5. Κάλυψη του ρατσισμού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο βαθμός αναγνώρισης της διαρθρωτικής του φύσης.

6. Καλές πρακτικές και προτάσεις για μια πιο πλουραλιστική δημοσιογραφία. Πληροφορίες συλλέχθηκαν σχετικά με τις επιτυχημένες πρωτοβουλίες ή

στρατηγικές που εφαρμόστηκαν για την προώθηση ισορροπημένων αφηγήσεων, της ισότητας και των ίσων ευκαιριών εντός των οργανισμών, καθώς και για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, συγκεντρώθηκαν συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωση της ποιότητας της πληροφόρησης σχετικά με τη μετανάστευση.

Τρεις βασικές κατηγορίες εμπλεκόμενων εντοπίστηκαν: δημοσιογράφοι και συντάκτες κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης· εκπρόσωποι εναλλακτικών μέσων και ακτιβιστές από φυλετικοποιημένες ομάδες· ακτιβιστές και επαγγελματίες επικοινωνίας από οργανώσεις και κινήματα της κοινωνίας των πολιτών. Σε ορισμένες χώρες (Μάλτα, Ισπανία) πραγματοποιήθηκαν επίσης συνεντεύξεις με ακαδημαϊκούς εξειδικευμένους στον τομέα της επικοινωνίας.

Η επιλογή των συμμετεχόντων βασίστηκε στο κριτήριο της αντιπροσωπευτικότητας διαφορετικών επαγγελματικών προφίλ, με στόχο την εξασφάλιση ισορροπίας ως προς το φύλο. Κατά συνέπεια, εντοπίστηκαν άτομα που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η στελέχωση, ο προγραμματισμός, η εκπαίδευση, η χάραξη πολιτικής και η παραγωγή περιεχομένου εντός οργανισμών μέσων ενημέρωσης και μη κυβερνητικών οργανώσεων. Συμμετείχαν διάφοροι τύποι μέσων (δημόσια, ιδιωτικά, ανεξάρτητα), που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς τομείς ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, Τύπος, περιοδικά, μέσα κοινωνικής δικτύωσης).

Όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν σχετικά με τους στόχους της μελέτης και τις εγγυήσεις προστασίας της ιδιωτικότητας, και κάθε συμβολή ανωνυμοποιήθηκε με τη χρήση αριθμητικών κωδικών ταυτοποίησης των συνεντεύξεων.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά, δια ζώσης ή μέσω αποστολής ερωτηματολογίου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ανάλογα με την προτίμηση των συμμετεχόντων/ουσών, μεταξύ Μαΐου και Αυγούστου 2025. Η διάρκειά τους κυμάνθηκε από 45 έως 90 λεπτά. Δεν χορηγήθηκε καμία οικονομική αμοιβή για τη συμμετοχή. Όλες οι συνεντεύξεις και οι γραπτές απαντήσεις διεξήχθησαν και αρχειοθετήθηκαν σύμφωνα με τα πρότυπα δεοντολογίας και προστασίας δεδομένων που συμμορφώνονται με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις καταγράφηκαν με προηγούμενη συναίνεση, μεταγράφηκαν αυτόματα και στη συνέχεια ελέγχθηκαν χειροκίνητα από τις ερευνητικές ομάδες, προκειμένου να διασφαλιστεί η ακρίβεια.

Για την πραγματοποίηση **ακριβούς ανάλυσης**, κάθε απομαγνητοφωνημένο κείμενο και γραπτή απάντηση εξετάστηκε αυτολεξεί. Τα σχετικά αποσπάσματα κωδικοποιήθηκαν σε μία ή περισσότερες θεματικές ή υποθεματικές ενότητες, με στόχο την ανάδειξη των σημαντικότερων ζητημάτων σε συνάφεια με τους ερευνητικούς στόχους. Η προσέγγιση αυτή επέτρεψε στις εθνικές ερευνητικές ομάδες να διατηρήσουν τη συγκριτική δομή ανάλυσης που είχε συμφωνηθεί στο πλαίσιο της εταιρικής συνεργασίας, αναδεικνύοντας παράλληλα τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών εθνικών συμφραζομένων.

Προκειμένου να πλαισιωθούν τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων, η ποιοτική έρευνα συμπληρώθηκε από βιβλιογραφική επισκόπηση, η οποία χαρτογράφησε την πιο πρόσφατη διαθέσιμη βιβλιογραφία σχετικά με την ενημέρωση, τη μετανάστευση και τον ρατσισμό: εκθέσεις διεθνών οργανισμών, διαθέσιμα επίσημα δεδομένα, εκθέσεις ανεξάρτητων ερευνητικών ινστιτούτων ή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και ακαδημαϊκές μελέτες.

Η ανταλλαγή των πληροφοριών που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, στο πλαίσιο διεθνούς ανταλλαγής των εταίρων, κατέστησε δυνατή την ανάδειξη **στοιχείων σύγκρισης και απόκλισης** μεταξύ των τεσσάρων εθνικών πλαισίων που εξετάστηκαν και τη συμφωνία επί ενός επαρκώς ευέλικτου κοινού δείκτη αναφοράς για τις εθνικές εκθέσεις. Ο δείκτης αυτός διασφαλίζει κοινή αναλυτική δομή, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε χώρας, διευκολύνοντας έτσι τη **συγκριτική ανάλυση** των εθνικών αποτελεσμάτων, όπως παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο αυστηρά ποιοτικός χαρακτήρας της έρευνας, σε συνδυασμό με τον περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων/ουσών (**68 συνολικά**), **δεν επιτρέπει τη διατύπωση στατιστικά αντιπροσωπευτικών συμπερασμάτων** που θα μπορούσαν να γενικευθούν στα μιντιακά περιβάλλοντα των τεσσάρων χωρών. Τα διαγράμματα και τα δεδομένα που συνοδεύουν την ποιοτική ανάλυση αποσκοπούν αποκλειστικά στην ανάδειξη των σημαντικότερων στοιχείων σύγκρισης και απόκλισης που προέκυψαν κατά την έρευνα, χωρίς αξίωση αντιπροσωπευτικότητας.

Ωστόσο, η εις βάθος ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξε πρότυπα, δυναμικές και εντάσεις που **προσφέρουν πολύτιμες ενδείξεις σχετικά με τους κοινωνικούς, επαγγελματικούς και θεσμικούς μηχανισμούς** που επηρεάζουν τις επαγγελματικές διαδρομές δημοσιογράφων και επαγγελματιών επικοινωνίας με μεταναστευτικό υπόβαθρο, τα **διαρθρωτικά εμπόδια** που παρεμποδίζουν τη διαμόρφωση ενός πλουραλιστικού μιντιακού περιβάλλοντος ικανού να αποτυπώσει ολοκληρωμένα τη σύγχρονη κοινωνία, καθώς και **πιθανές στρατηγικές** που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ενεργοποίηση θετικών διαδικασιών αλλαγής.

1. Το πλαίσιο των δημοσιογραφικών αφηγήσεων για τη μετανάστευση

Σήμερα, 449,3 εκατομμύρια πολίτες ζουν μόνιμα σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκ των οποίων 17,9 εκατομμύρια έχουν γεννηθεί σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα και 29 εκατομμύρια σε χώρα εκτός ΕΕ.⁵ Περίπου 8,9 εκατομμύρια κάτοικοι που γεννήθηκαν με ιθαγένεια εκτός ΕΕ απέκτησαν την ιθαγένεια κράτους-μέλους μεταξύ 2013 και 2023.

Η Ευρωπαϊκή κοινωνία είναι εδώ και καιρό **πλουραλιστική**, ωστόσο, η συλλογική φαντασία συχνά δυσκολεύεται να το αναγνωρίσει. Ο δημόσιος διάλογος για τη μετανάστευση και οι μιντιακές αφηγήσεις για άτομα με προσωπικό ή οικογενειακό ιστορικό μετανάστευσης εξακολουθούν να ευνοούν θεματικές, γλωσσικές επιλογές, μηχανισμούς και λόγους που δεν τα αναγνωρίζουν ως αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής κοινωνίας.

Υπάρχει σημαντικός όγκος βιβλιογραφίας σχετικά με την κάλυψη της μετανάστευσης και των φυλετικοποιημένων κοινοτήτων, ενώ ευτυχώς υφίστανται συστηματικές πρωτοβουλίες χαρτογράφησης, παρακολούθησης και ανάλυσης - αν και κυρίως σε εθνικό επίπεδο - που καταγράφουν τις εξελίξεις στον τομέα αυτό. Ωστόσο, η έμφαση φαίνεται να δίνεται κυρίως στη μελέτη των μιντιακών αφηγήσεων και αναπαραστάσεων και λιγότερο στον εντοπισμό και την ανάλυση των **δομικών στοιχείων** που συμβάλλουν στη διαίωνιση μιας ενημέρωσης ακόμη έντονα επηρεασμένης από προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις, διαστρεβλωμένες και παραπλανητικές αφηγήσεις και, ολοένα συχνότερα, ψευδείς πληροφορίες. Η αναγνώριση και η ανάλυση αυτών των στοιχείων καθίσταται κρίσιμη υπό το πρίσμα των σημαντικών μεταβολών που επηρεάζουν ταυτόχρονα τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου, το σύστημα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, καθώς και την κοινωνική και δημογραφική σύνθεση των ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Από δημογραφική άποψη, η γήρανση του πληθυσμού που χαρακτηρίζει τις ευρωπαϊκές χώρες - η οποία δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς μέσω μεταρρυθμίσεων στους οικονομικούς, δημοσιονομικούς και κοινωνικούς τομείς - δημιουργεί νέες ανισορροπίες που απειλούν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Η κρίση των οικονομικών μοντέλων και των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας τροφοδοτεί νέες κοινωνικές και διαγενεακές συγκρούσεις, οι οποίες συχνά αντιπαραθέτουν εργαζόμενους, ανέργους και συνταξιούχους, μόνιμους και επισφαλώς εργαζόμενους, ακόμη και ντόπιους και αλλοδαπούς πολίτες. Οι αντιφάσεις αυτές αξιοποιούνται από ευρωπαϊκά δεξιά και ακροδεξιά κινήματα και κόμματα που επιδεικνύουν ιδιαίτερη εχθρότητα απέναντι στους αλλοδαπούς, χρησιμοποιώντας προπαγάνδα που ρητά ή άρρητα χρησιμοποιεί ξενοφοβικές και ρατσιστικές αναφορές προκειμένου να αποσπάσει δημόσια υποστήριξη (Caldiron, 2024).

⁵ Τα στοιχεία αφορούν την 1 Ιανουαρίου 2024 και είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της Eurostat στον παρόν [σύνδεσμο](#).

Σε πολιτικό επίπεδο, οι ευρωπαϊκές χώρες (και όχι μόνο) φαίνεται να έχουν εδραιώσει μια προσέγγιση που περιορίζει ολοένα περισσότερο το δικαίωμα στη μετανάστευση και στο άσυλο, συρρικνώνει το δικαίωμα στην υποδοχή και ενισχύει προγράμματα και πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην αυστηροποίηση των συνόρων, με στόχο τη μέγιστη δυνατή μείωση του αριθμού των υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα και την Ιταλία ειδικότερα, η διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής βασίζεται σε ένα μοντέλο προσανατολισμένο στην ασφάλεια, το οποίο εκθέτει τα άτομα σε σοβαρές παραβιάσεις και μορφές θεσμικού ρατσισμού, με ιδιαίτερη σφοδρότητα για όσους ταξιδεύουν κατά μήκος των μεσογειακών και βαλκανικών διαδρομών, καθώς και για τα άτομα χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα που κρατούνται σε κέντρα κράτησης μεταναστών.

Ελλείψεις στα συστήματα υποδοχής και στις πολιτικές κοινωνικής και οικονομικής ένταξης μεταναστών, αιτούντων άσυλο και προσφύγων παρατηρούνται και στις τέσσερις χώρες που εξετάζονται. Το 2021 η Ελλάδα παρουσίασε την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, η οποία περιορίζεται στους αιτούντες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Η στρατηγική αυτή υπολείπεται των απαιτήσεων μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, καθώς απαριθμεί στόχους και δράσεις χωρίς σαφή αναφορά σε χρονοδιάγραμμα, προϋπολογισμό ή μηχανισμούς υλοποίησης. Ακόμη και σε χώρες όπως η Ιταλία και η Ισπανία, όπου οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί είναι γενικά εγκατεστημένοι εδώ και χρόνια, αυτό δεν μεταφράζεται αυτόματα σε πλήρη οικονομική συμμετοχή ή ισότιμη ένταξη στην αγορά εργασίας. Αντιθέτως, υψηλά επίπεδα «κοινωνικού και επαγγελματικού διαχωρισμού» εξακολουθούν να παρατηρούνται, ιδίως μεταξύ προσφύγων και αιτούντων άσυλο (Iglesias, Rua and Ares, 2020; Pugliese 2011; IDOS Report, 2025).

Όσον αφορά στην καταπολέμηση του ρατσισμού, η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού, που υιοθετήθηκε το 2021, φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά από χώρα σε χώρα, αντανakλώντας τα διαφορετικά συστήματα πρόληψης και προστασίας από τις διακρίσεις και τον ρατσισμό. Στην Ελλάδα και την Ιταλία, για παράδειγμα, παρά την ύπαρξη ισχυρού νομοθετικού πλαισίου κατά των διακρίσεων, της ρητορικής μίσους και της ρατσιστικής βίας, η εφαρμογή του αποδεικνύεται δύσκολη και δεν μεταφράζεται πάντοτε σε ουσιαστική προστασία για τα άτομα που υφίστανται διακρίσεις ή ρατσιστική βία. Συνολικά, και στις τέσσερις χώρες που καλύπτονται από την έρευνα, παρατηρείται δυσκολία στην αναγνώριση του ρατσισμού ως δομικού και συστημικού φαινομένου, κάτι που απαιτεί αντίστοιχα διαρθρωτικές παρεμβάσεις και πολιτικές.

Η κατάσταση αυτή δεν διευκολύνει την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ξενοφοβικής και ρατσιστικής ρητορικής μίσους, η οποία είναι διαδεδομένη και στις τέσσερις χώρες και στοχεύει πρωτίστως μετανάστες, ιδίως άτομα προερχόμενα από την αφρικανική ήπειρο, Ρομά και άτομα μουσουλμανικού θρησκευόμενου, συχνά με διασταύρωση ξενοφοβίας, ρατσισμού και σεξισμού. Η κανονικοποίηση της ξενοφοβικής και ρατσιστικής ρητορικής μίσους τροφοδοτεί παραπλανητικές και ψευδείς

αφηγήσεις που διαπερνούν τον δημόσιο διάλογο για τη μετανάστευση, συνδέοντάς την με την εγκληματικότητα και τους κινδύνους ασφάλειας, με υπερβολική δημόσια δαπάνη εις βάρος των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών και με απειλή για την πολιτισμική και θρησκευτική ταυτότητα (Lunaria, 2019; Maldita.es 2024 a).

Το **σύστημα ενημέρωσης** υφίσταται επίσης σημαντικές μεταβολές τόσο ως προς την κατανάλωση και την προσφορά ειδήσεων όσο και ως προς την τεχνολογική του ανάπτυξη.

Σύμφωνα με την έρευνα *Flash Eurobarometer News and Media* του 2023,⁶ το 71% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η τηλεόραση αποτελεί ένα από τα βασικά μέσα πρόσβασης στην ενημέρωση, ενώ ακολουθούν ο διαδικτυακός Τύπος ή/και οι ειδησεογραφικές πλατφόρμες (42%). Το ραδιόφωνο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (37% έκαστο) καταλαμβάνουν την τρίτη θέση. Ο έντυπος Τύπος αποτελεί τη λιγότερο χρησιμοποιούμενη πηγή (21%). Σε σύγκριση με την έρευνα του 2022, το ποσοστό όσων αναφέρουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως πηγή ενημέρωσης αυξήθηκε σε όλες τις ηλικιακές ομάδες (+11%). Η δημόσια τηλεόραση και τα δημόσια ραδιοτηλεοπτικά μέσα θεωρούνται η πιο αξιόπιστη πηγή ενημέρωσης από το 48% των Ευρωπαίων πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα, ενώ ο Τύπος θεωρείται αξιόπιστος από το 38%. Τα ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα αξιολογούνται ως λιγότερο έγκυρα.

Η διάδοση της Τεχνητής Νοημοσύνης και η χρήση της στο μιντιακό σύστημα μεταβάλλουν βαθιά τον τρόπο παραγωγής, διανομής και αναζήτησης της πληροφορίας. Μεταξύ των πολλαπλών επιπτώσεων της τεχνολογικής καινοτομίας περιλαμβάνεται και η ενδεχόμενη ενίσχυση των κινδύνων που συνδέονται με τη διάδοση προκαταλήψεων, στερεοτύπων και ψευδών πληροφοριών στο διαδίκτυο.⁷

Το *ειδικό Ευρωβαρόμετρο 551* του 2024, με τίτλο *Η ψηφιακή Δεκαετία*⁸ αφιερωμένο στις ψηφιακές τεχνολογίες και τον αντίκτυπό τους στους πολίτες, έδειξε ότι σχεδόν το 45% των ερωτηθέντων αναγνώρισε τις ψευδείς ειδήσεις και την παραπληροφόρηση ως προβληματικά ζητήματα, ενώ ένας στους τέσσερις (22%) ανέφερε τη «ρητορική μίσους».

Η Τεχνητή Νοημοσύνη, πέρα από τη χρήση της στη βελτίωση πολιτικών επιτήρησης και ελέγχου της κινητικότητας των ανθρώπων, αξιοποιείται επίσης για τη γρήγορη παραγωγή και διάδοση παραπλανητικού ή ψευδούς γραπτού περιεχομένου, εικόνων, ήχου και βίντεο στο διαδίκτυο, με στόχο τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης και ακόμη και των πολιτικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων, συχνά προς κατευθύνσεις εχθρικές, ξενοφοβικές και διακριτικές απέναντι σε μετανάστες και πρόσφυγες.

Οποιαδήποτε **ανάλυση της μιντιακής κάλυψης μεταναστών**, αιτούντων άσυλο και ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο οφείλει να λαμβάνει υπόψη τις παραπάνω μεταβολές, καθώς και έναν επιπλέον παράγοντα που αναδείχθηκε με

6 Βλέπε *Flash Eurobarometer, News and Media 2023*, διαθέσιμο [εδώ](#).

7 Βλέπε, 2024, ONU, *Governing AI for Humanity*, p.29, διαθέσιμο [εδώ](#)

8 Η αναφορά είναι διαθέσιμη [εδώ](#)

σαφήνεια και στις τέσσερις χώρες της μελέτης: **τη στενή διασύνδεση μεταξύ μιντιακού και πολιτικού συστήματος**. Η διασύνδεση αυτή επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση της ατζέντας του δημόσιου διαλόγου για τα ζητήματα αυτά. Τα μέσα ενημέρωσης τείνουν να ακολουθούν την πολιτική ατζέντα, στο πλαίσιο της οποίας η μετανάστευση παρουσιάζεται ως πεδίο αντιπαράθεσης, ενισχύοντας έτσι αφηγήσεις ανησυχίας και απονομιμοποίησης. Παρότι η μιντιακή κάλυψη της μετανάστευσης παρουσιάζει διακυμάνσεις στον χρόνο - ανάλογα με τις πολιτικές συγκυρίες, τις εθνικές και διεθνείς εξελίξεις και τη δυναμική του ίδιου του μεταναστευτικού φαινομένου - οι μέθοδοι, τα αφηγηματικά πλαίσια, οι θεματικές και οι φωνές που κυριαρχούν στην ενημέρωση τείνουν να παραμένουν σταθερές.

Στην Ιταλία, η πιο πρόσφατη έκθεση της Carta di Roma report, με τίτλο *“Notizie senza volto”*,⁹ καταδεικνύει ότι η μετανάστευση εξακολουθεί να παρουσιάζεται στα μέσα ενημέρωσης ως «μόνιμη κρίση». Όροι με έντονο δραματικό ή συναγερμικό χαρακτήρα, όπως «έκτακτη ανάγκη», «κρίση», «συναγερμός» και «εισβολή», εμφανίστηκαν 5.925 φορές σε μεγάλης κυκλοφορίας εθνικές και τοπικές εφημερίδες μεταξύ 2013 και 2025. Η κάλυψη τείνει να πλαισιώνει τη μετανάστευση πρωτίστως ως πολιτικό ζήτημα, με πολωτική γλώσσα που αναδεικνύει τη σύγκρουση και αποδίδει κεντρικό ρόλο στους πολιτικούς παράγοντες: το 24% των ειδήσεων για τη μετανάστευση στα κεντρικά δελτία ειδήσεων των επτά βασικών τηλεοπτικών δικτύων (Rai, Mediaset, La7) περιλαμβάνει τουλάχιστον μία δήλωση πολιτικού.

Ταυτόχρονα, μετανάστες και πρόσφυγες παραμένουν σταθερά περιθωριοποιημένοι στην τηλεοπτική ενημέρωση υψηλής τηλεθέασης. Μόνο το 7% των ειδησεογραφικών ενοτήτων περιλαμβάνει άμεσα τις δικές τους φωνές — ποσοστό που παραμένει ουσιαστικά αμετάβλητο από το 2015. Υπάρχουν δύο αξιοσημείωτες εξαιρέσεις: το 2018 (16%), λόγω της κάλυψης ρατσιστικών επιθέσεων και περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης — όπου τα μεταναστευτικά υποκείμενα εμφανίζονται κυρίως ως «θύματα» — και το 2022 (21%), με την ένταξη των φωνών ανθρώπων που διέφυγαν από την Ουκρανία.

Στην Ισπανία, το μιντιακό σύστημα, παρότι αναγνωρίζει τη κοινωνική σημασία της μετανάστευσης, συνεχίζει να παράγει μια κυρίως στερεοτυπική, αρνητική και αποσπασματική αναπαράσταση μεταναστευτικών και φυλετικοποιημένων κοινοτήτων, συμβάλλοντας στην αναπαραγωγή διαρθρωτικού ρατσισμού (Arévalo Salinas et al., 2020; Solves-Almela & Arcos-Urrutia, 2020). Η κυρίαρχη μιντιακή κάλυψη πλαισιώνει τη μετανάστευση μέσα από το πρίσμα της σύγκρουσης, της ποινικοποίησης και της πολιτικής αντιπαράθεσης, αντί να υιοθετεί μια ανθρωποκεντρική ή βασισμένη στα δικαιώματα προσέγγιση. Η επαναλαμβανόμενη χρήση μεταφορών όπως «χιονοστιβάδα», «κύμα» ή «εισβολή» ενισχύει την αντίληψη της απειλής και τροφοδοτεί τη συζήτηση που παρουσιάζει τις αφίξεις μεταναστών ως εξαιρετικές, συγκλονιστικές ή ανεξέλεγκτες (Igartua, Muñiz & Cheng, 2005).

9 Βλέπε Αναφορά XIII της Carta di Roma, “Notizie senza volto”, 2025, [εδώ](#).

Οι λεξιλογικές επιλογές συμβάλλουν περαιτέρω στην αποανθρωποποίηση των μεταναστών. Ονοματοποιημένα επίθετα όπως «παράτυπος» ή «χωρίς έγγραφα» ενισχύουν μια διοικητική ταυτότητα, μειώνοντας τα άτομα στο νομικό τους καθεστώς και διαγράφοντας την ατομικότητα και την κοινωνική τους πολυπλοκότητα (Alonso et al., 2021; RedAcoge, 2024; Van Dijk et al., 2006).

Ομοίως, καθοριστικό χαρακτηριστικό του συστήματος αποτελεί η σιωπή των ίδιων των πρωταγωνιστών μέσα στην ίδια την κάλυψη των μέσων ενημέρωσης (Van Dijk et al., 2006). Οι φωνές μεταναστών, προσφύγων και ατόμων που υφίστανται διακρίσεις παραμένουν σε μεγάλο βαθμό «περιθωριακές» (Alonso et al., 2021; Arévalo Salinas, Najjar Trujillo & Silva Echeto, 2021). Αυτός ο διαλεκτικός αποκλεισμός αντικατοπτρίζεται στη χαμηλή εκπροσώπηση των δημοσιογράφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στις αίθουσες σύνταξης των μεγάλων ισπανικών μέσων ενημέρωσης (Fernández-Ferrer, 2012). Αυτές οι επίμονες περιοριστικές συνθήκες συνδέονται συχνά με δομικές προκλήσεις στην παραγωγή ειδήσεων: έλλειψη χρόνου, εργασιακή επισφάλεια και ανεπαρκής εξειδικευμένη κατάρτιση καθιστούν δυσχερή την παραγωγή ειδήσεων ή συμφραστικά πλούσια δημοσιογραφία (Solves-Almela & Arcos-Urrutia, 2020).

Οι διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με τις **δομικές και οργανωσιακές ρυθμίσεις των συστημάτων μέσων μαζικής ενημέρωσης και τη σύνθεση των συντακτικών ομάδων** παραμένουν περιορισμένες. Σε διεθνές επίπεδο, η έκθεση Reuters Institute με τίτλο *“Race and Leadership in the News Media 2025: Evidence from Five Markets”*, η οποία βρίσκεται πλέον στο έκτο έτος παρακολούθησης, παρέχει συγκριτικό πλαίσιο αναφοράς εξετάζοντας πέντε διεθνείς μιντιακές αγορές - Βραζιλία, Γερμανία, Νότια Αφρική, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες - ως προς την παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε θέσεις εργασίας στα μέσα ενημέρωσης. Η τελευταία έκδοση, που δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο του 2025, διαπίστωσε ότι το 17% των ανώτατων συντακτών στα εξεταζόμενα μέσα έχει μεταναστευτικό υπόβαθρο, παρά το γεγονός ότι τα άτομα αυτά αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο το 44% του πληθυσμού στις πέντε χώρες.

Από την έναρξη της παρακολούθησης και συλλογής δεδομένων το 2020, το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε μείωση 6% — τη μεγαλύτερη ετήσια πτώση που έχει καταγραφεί από την αρχή της σειράς δεδομένων. Το 2024 το ποσοστό είχε σταθεροποιηθεί μετά από μικρές αυξήσεις μεταξύ 2021–2022 και 2022–2023· το 2025 καταγράφεται αντιστροφή της τάσης: το συνολικό ποσοστό είναι έξι μονάδες χαμηλότερο από το 23% του 2024 και προσεγγίζει το επίπεδο του 2020 (18%).¹⁰ Η έκθεση επισημαίνει επίσης ότι «στη Βραζιλία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο κανένα από τα εξεταζόμενα μέσα δεν διαθέτει ανώτατο συντάκτη με μεταναστευτικό υπόβαθρο· στη Νότια Αφρική το ποσοστό φυλετικοποιημένων συντακτών μειώθηκε από 71% το 2024 σε 63% το 2025· ακόμη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, το ποσοστό ανώτατων

10 *Race and leadership in the news media 2025: Evidence from five markets* (Reuters Institute 2025), [here](#)

συντακτών με μεταναστευτικό υπόβαθρο μειώθηκε στο 15%, έναντι 29% το προηγούμενο έτος» (Reuters Institute, 2025, p. 1).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η έκθεση του Reuters καλύπτει ορισμένες από τις χώρες που παραδοσιακά θεωρούνται ως οι πιο προχωρημένες στην προώθηση πολιτικών κατά των διακρίσεων και για την ισότητα των ευκαιριών, τα ευρήματα αυτά υπογραμμίζουν την ανάγκη να παρακολουθείται στενά το επίπεδο του πολιτισμικού πλουραλισμού στις αίθουσες σύνταξης.

2. Οργανωτικό πλαίσιο

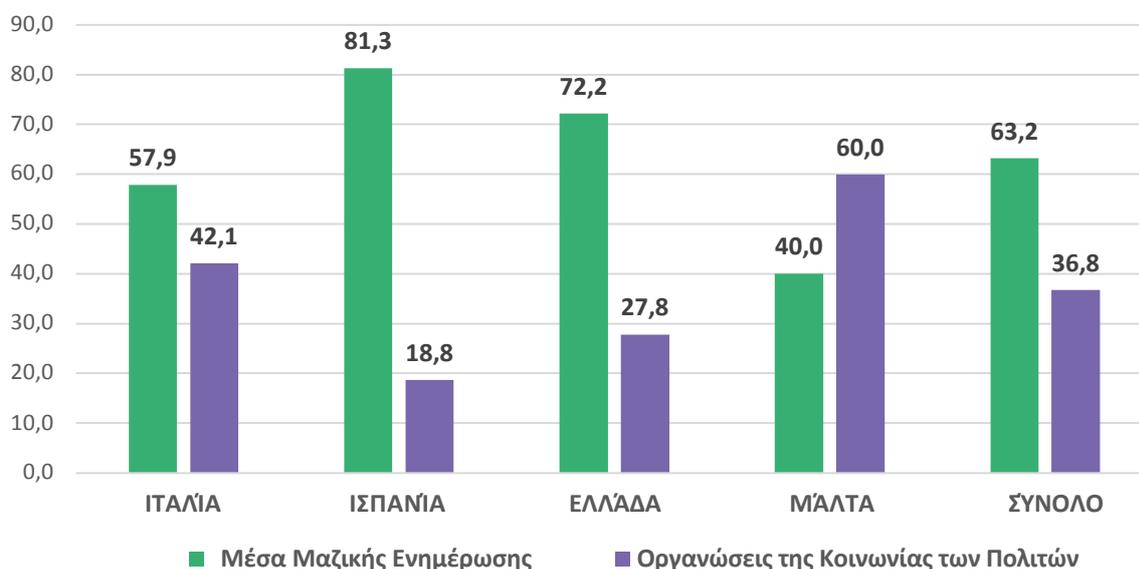
2.1 Προφίλ συμμετεχόντων

Η ποιοτική έρευνα περιέλαβε συνολικά 68 εμπλεκόμενα μέρη: 18 στην Ελλάδα, 19 στην Ιταλία, 15 στη Μάλτα και 16 στην Ισπανία. Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν μεταξύ επαγγελματιών που εργάζονται σε κυρίαρχα και εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης, ατόμων ενεργών σε κινήματα και φυλετικοποιημένες κοινότητες, καθώς και μελών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται σε δράσεις επικοινωνίας και συνηγορίας. Στην Ισπανία και τη Μάλτα πραγματοποιήθηκαν επίσης συνεντεύξεις με ακαδημαϊκούς και ειδικούς στον τομέα της επικοινωνίας.

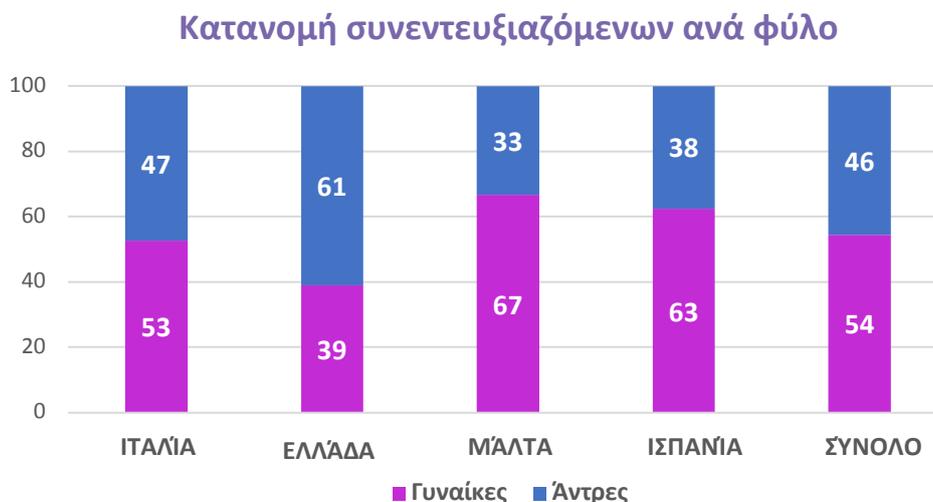
Για αναλυτικούς σκοπούς, οι συμμετέχοντες ομαδοποιήθηκαν σε δύο ευρείες κατηγορίες: επαγγελματίες των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης (43 συνολικά) και φορείς της κοινωνίας των πολιτών (ακτιβιστές, εκπρόσωποι εναλλακτικών μέσων και ακαδημαϊκοί) (25). Η κατηγοριοποίηση αυτή αποσκοπούσε επίσης στην ανάδειξη, όπου ήταν συναφές, σημείων σύγκλισης και απόκλισης μεταξύ των απόψεων των επαγγελματιών των μέσων και των ακτιβιστών και επαγγελματιών επικοινωνίας που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνίας των πολιτών.

Κατανομή των ερωτηθέντων ανά τύπο οργανισμού (Μέσα ενημέρωσης / οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών):

	Μέσα ενημέρωση	Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών	Σύνολο
Μάλτα	6	9	15
Ισπανία	13	3	16
Ελλάδα	13	5	18
Ιταλία	11	8	19
Σύνολο	43	25	68

Καταβλήθηκε προσπάθεια, στον βαθμό του δυνατού, να διασφαλιστεί ισορροπία ως προς το φύλο μεταξύ των συμμετεχόντων. Συνολικά, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν ελαφρά πλειοψηφία (54%), έναντι 46% των ανδρών.

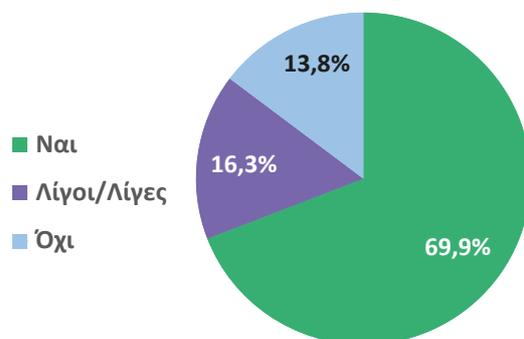
2.2 Σύνθεση προσωπικού στους οργανισμούς

Ένα πρώτο πεδίο διερεύνησης αφορούσε την παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στα επαγγελματικά περιβάλλοντα των συμμετεχόντων. Παρότι ο ποιοτικός χαρακτήρας της έρευνας δεν επιτρέπει γενικεύσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι προέκυψε σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων εμπλεκομένων.

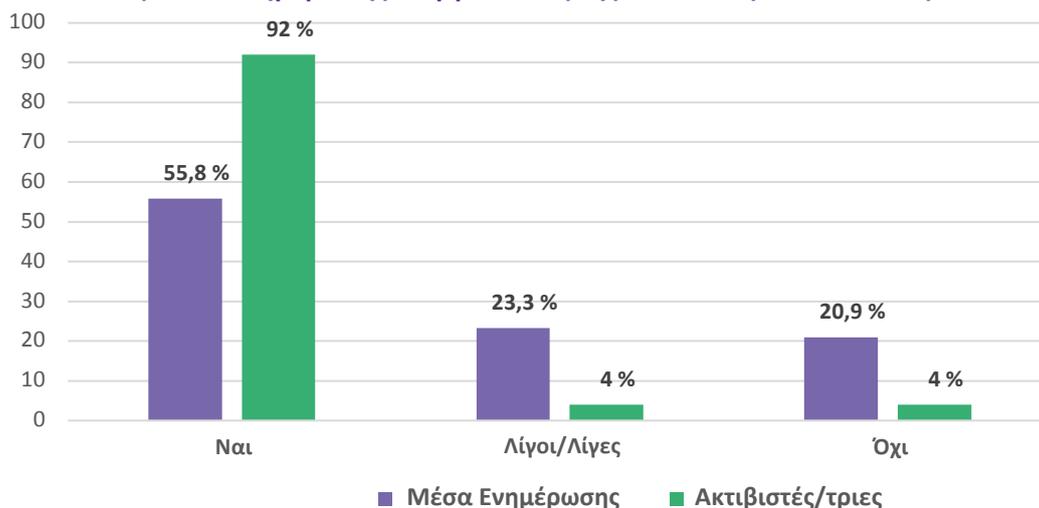
Συνολικά, η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών (69,9%) δήλωσε την παρουσία μελών προσωπικού με μεταναστευτικό υπόβαθρο στον χώρο εργασίας τους. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ουσιαστικό χάσμα μεταξύ των απαντήσεων από τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης (55,8%) και εκείνων από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (92%).

Σχήματα 1α, 1β, 1γ – Υπάρχουν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο εργασιακό σας περιβάλλον;

Παρουσία αλλοδαπών πολιτών στο εργασιακό περιβάλλον

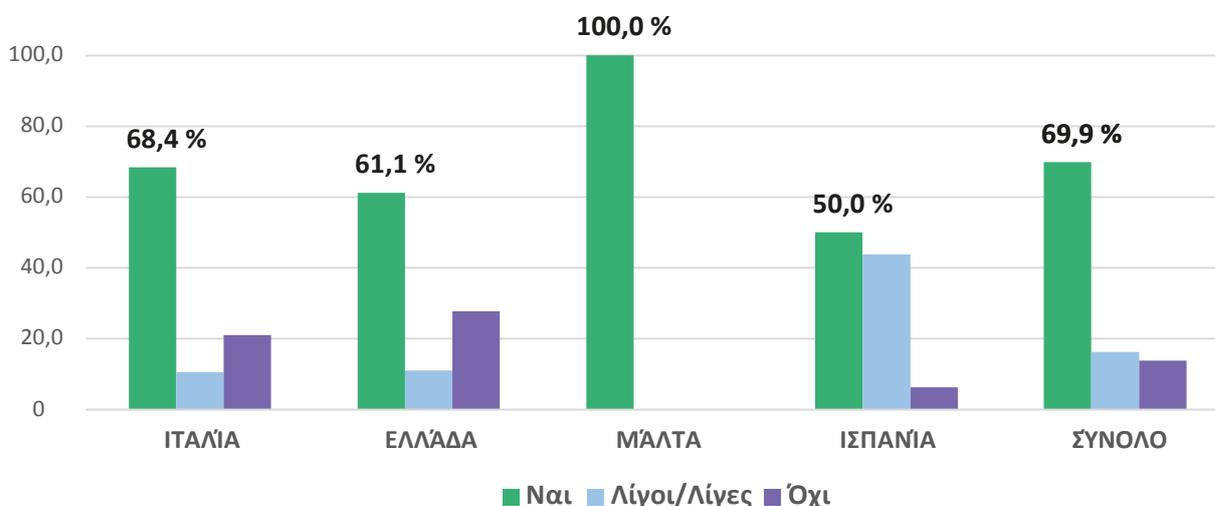

Παρουσία αλλοδαπών πολιτών στο εργασιακό περιβάλλον ανά είδος οργανισμού (Μέσα Ενημέρωσης / Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών)

Σε εθνικό επίπεδο, η Μάλτα ξεχωρίζει, καθώς το 100% των συμμετεχόντων ανέφερε την παρουσία φυλετικοποιημένων συναδέλφων. Η εικόνα αυτή διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες τρεις χώρες, όπου παρατηρείται μεγαλύτερη ποικιλία απαντήσεων και σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ του μιντιακού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών.

Παρουσία αλλοδαπών πολιτών στο εργασιακό περιβάλλον

Στη Μάλτα, παρότι όλοι οι συμμετέχοντες/ουσες ανέφεραν την παρουσία συναδέλφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, αρκετοί δημοσιογράφοι επισήμαναν ότι, αν και οι μετανάστες αποτελούν συχνά αντικείμενο ειδησεογραφικής κάλυψης, σπανίως συμμετέχουν στις ομάδες παραγωγής ειδήσεων. Το γεγονός αυτό ενισχύει το χάσμα μεταξύ των αφηγήσεων των μέσων ενημέρωσης για τη μετανάστευση και των βιωμένων εμπειριών των διαφορετικών κοινοτήτων.

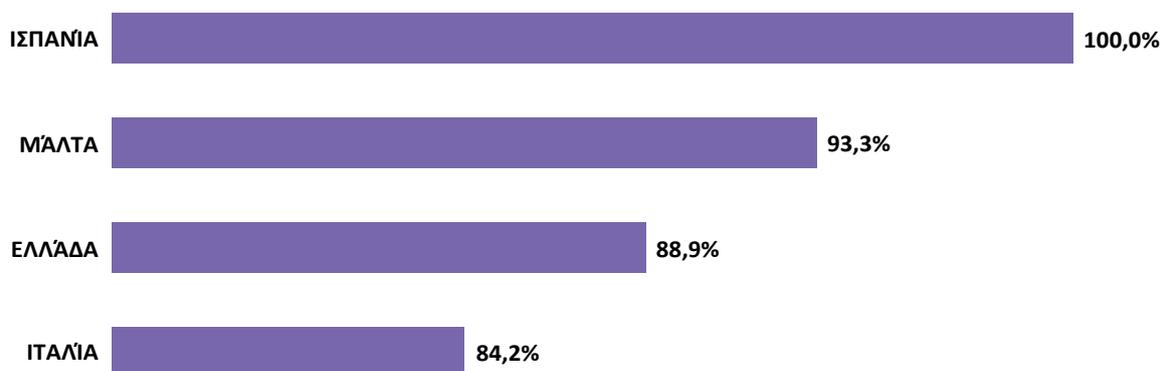
Στην Ελλάδα, ενώ αναφέρθηκε η παρουσία αλλοδαπών δημοσιογράφων, το 46,2% των δημοσιογράφων που συμμετείχαν δήλωσε ότι η παρουσία αυτή είναι περιορισμένη ή ανύπαρκτη στο εργασιακό τους περιβάλλον. Επιπλέον, επισημάνθηκε ότι, όταν υπάρχουν αλλοδαποί συνάδελφοι, συχνά καταλαμβάνουν θέσεις υποστηρικτικού χαρακτήρα.

Στην Ισπανία, το 43,8% των συμμετεχόντων - όλοι από τον τομέα των μέσων ενημέρωσης - επισήμανε ότι η παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στις συντακτικές ομάδες είναι ελάχιστη ή σποραδική.

Στην Ιταλία, περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (63,2%) ανέφεραν την παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στον χώρο εργασίας τους· ωστόσο, και εδώ αναδεικνύεται σαφής διαφοροποίηση μεταξύ τομέων. Το 43% των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης δήλωσε ότι δεν έχει ή έχει ελάχιστους συναδέλφους με μεταναστευτικό υπόβαθρο, ενώ το 28% - σχεδόν το ένα τρίτο - ανέφερε ότι δεν έχει καθόλου φυλετικοποιημένους συναδέλφους. Αντιθέτως, στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, οι συμμετέχοντες επιβεβαίωσαν σημαντική (20%) ή πολύ σημαντική (80%) παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στους οργανισμούς τους.

Η διατήρηση ισχυρών πολιτισμικών προκαταλήψεων και μιας ευρωκεντρικής κοσμοαντίληψης - την οποία ορισμένοι/ες συμμετέχοντες/ουσες με μεταναστευτικό υπόβαθρο συνέδεσαν με αποικιακές ρίζες - διασταυρώνεται με πολιτισμικά, κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια που παρεμποδίζουν την πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα. Και στις τέσσερις χώρες υπήρξε σαφής και εκτεταμένη αναγνώριση της ύπαρξης δομικού προβλήματος στην πρόσβαση στο επάγγελμα. Στην Ισπανία, η αναγνώριση αυτή έφθασε το 100% των απαντήσεων.

Σχήμα 2 – Πιστεύετε ότι υπάρχει πρόβλημα όσον αφορά την πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα για αλλοδαπούς ή άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο;

Τα εμπόδια πρόσβασης που αναδείχθηκαν ως σημαντικότερα διαφοροποιούνται μεταξύ των χωρών. **Η περιορισμένη επάρκεια στη χρήση της εθνικής γλώσσας** αναφέρθηκε ως ένα από τα βασικά εμπόδια στην Μάλτα, την Ισπανία και την Ελλάδα.

Στην Ελλάδα, επισημάνθηκε ότι «η δημοσιογραφία θεωρείται επάγγελμα που απαιτεί άριστη γνώση της ελληνικής γλώσσας... ενώ στην πραγματικότητα αυτό που απαιτείται είναι η ικανότητα συγγραφής ειδησεογραφικών κειμένων».

Στην Ισπανία, αρκετά άτομα που συμμετείχαν αναφέρθηκαν σε μια «εμμονή με τον τρόπο που γράφουμε, που μιλάμε και με τις προφορές», επισημαίνοντας ότι τόσο

η γλώσσα όσο και η προφορά λειτουργούν ως φραγμοί εισόδου. Ακόμη και όταν η ισπανική αποτελεί κοινή γλώσσα, η χρήση μη τυποποιημένου λεξιλογίου ή διαφορετικής προφοράς μπορεί να οδηγήσει σε κριτική ή μορφές αποκλεισμού.

Αν στην Ισπανία δεν βλέπουμε καν τους Ανδαλουσιανούς ή τους κατοίκους των Καναρίων Νήσων να διαβάζουν τις ειδήσεις, είναι πολύ απίθανο να υπάρχουν Μαροκινοί ή Κολομβιανοί (Ισπανία).

Στην Ιταλία και την Ισπανία, όπου η πρόσβαση στην αγορά εργασίας εξακολουθεί να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε προσωπικά δίκτυα, το μεταναστευτικό υπόβαθρο, τα στερεότυπα και οι πολιτισμικές προκαταλήψεις διασταυρώνονται με έναν ακόμη σημαντικό φραγμό: την κοινωνική **τάξη**. Σύμφωνα με τα συμμετέχοντα άτομα, η δημοσιογραφία εξακολουθεί να θεωρείται ένα **ελιτίστικο πεδίο**, προσβάσιμο κυρίως σε όσους μπορούν να αντέξουν το κόστος ακριβών σχολών δημοσιογραφίας, να στηριχθούν σε εκτεταμένα οικογενειακά δίκτυα «επαφών» και, κυρίως, να διαχειριστούν μια παρατεταμένη περίοδο επισφάλειας και αβεβαιότητας. Πρόκειται για ένα «προνόμιο» που πολλά άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο - και οι οικογένειές τους, οι οποίες συχνά επιδιώκουν πιο σταθερές και ασφαλείς επαγγελματικές διαδρομές - δεν μπορούν να αντέξουν.

Είναι αλήθεια ότι η μετανάστευση τείνει να προκαλεί υλικό και/ή συμβολικό αποκλεισμό, η οποία κληρονομείται με την πάροδο του χρόνου και συνδέεται με τις οικονομικές συνθήκες και την εσωτερικευμένη υπαρξιακή επισφάλεια της απασχόλησης, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο να ακολουθήσουν εκπαιδευτικές διαδρομές ή να αναζητήσουν θέσεις εργασίας που θεωρούνται πιο σταθερές (Ιταλία).

... δεν μπορούν όλοι να αντέξουν οικονομικά να κάνουν πρακτική άσκηση και να εργάζονται δωρεάν τα πρώτα χρόνια (Ισπανία).

Ακόμα και αν κάποιος με μεταναστευτικό υπόβαθρο ήθελε να εργαστεί στα μέσα ενημέρωσης, δεν είμαι σίγουρος ότι θα του δινόταν η ευκαιρία, εκτός αν ήταν ήδη πολύ καλά εδραιωμένος (Μάλτα).

Ένα τρίτο προβληματικό πεδίο αφορά τα **νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια**, τα οποία δυσχεραίνουν την αναγνώριση προσόντων και την εξασφάλιση άδειας διαμονής. Το ζήτημα αυτό αναδείχθηκε ιδιαίτερα έντονα στη Μάλτα, την Ισπανία και την Ελλάδα. Στην Ισπανία ένα συμμετέχων άτομο περιέγραψε έναν **φαύλο κύκλο**: «Αν δεν έχεις έγγραφα, δεν μπορείς να προσληφθείς, και χωρίς σύμβαση δεν μπορείς να αποκτήσεις έγγραφα». Άλλοι σημείωσαν ότι, όταν οι μετανάστες επαγγελματίες καταφέρνουν να εργαστούν σε ισπανικά μέσα ενημέρωσης, συχνά περιορίζονται σε θέσεις που δεν περιλαμβάνουν εργασίες φωνητικής επένδυσης ή ρόλους μπροστά στην κάμερα.

Η επικρατούσα προκατάληψη δεν είναι τόσο φυλετική όσο διανοητική ή εκπαιδευτική. Η ιδέα ότι η δημόσια εκπαίδευση στις χώρες μας είναι κατώτερη και, ως εκ τούτου, θεωρούμαστε λιγότερο ικανοί, είναι ο λόγος για τον οποίο δεν βρίσκουμε δουλειά (Ισπανία).

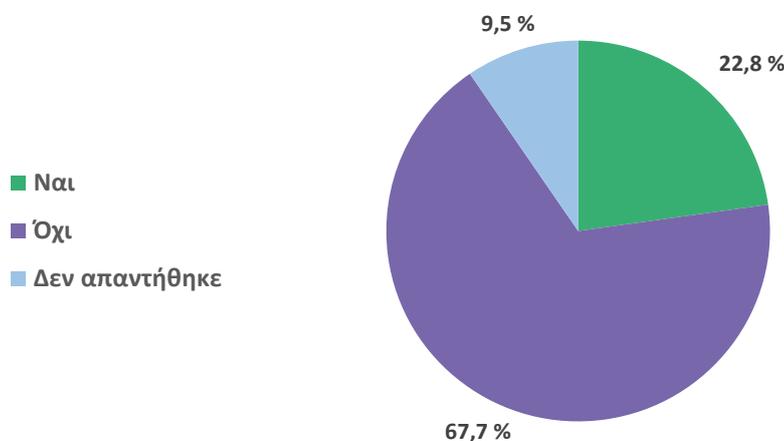
Το ζήτημα της **επαγγελματικής γκετοποίησης** προέκυψε και, όπως θα συζητηθεί αργότερα, αντικατοπτρίζεται στην Ιταλία σε σχέση με τις φωνές που κυριαρχούν στα μέσα ενημέρωσης όσον αφορά τη μετανάστευση. Τέλος, η έλλειψη μιας **πολυκεντρικής πολιτιστικής προοπτικής** και η ευρέως διαδεδομένη **απουσία ενεργών πολιτικών που προωθούν τις ίσες ευκαιρίες** και καταπολεμούν όλες τις μορφές διακρίσεων αναφέρθηκαν ρητά από ορισμένα από τα ερωτηθέντα άτομα στην Ελλάδα.

Σε επίπεδο διαρθρωτικών πολιτικών, ένα κοινό χαρακτηριστικό και στις τέσσερις χώρες και στις δύο μακροομάδες των ερωτηθέντων είναι η έλλειψη πολιτικών πρόσληψης που να έχουν σχεδιαστεί ειδικά για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης για όλους τους υποψηφίους. Μόνο μία ιταλική οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών ανέφερε ότι έχει υιοθετήσει επίσημα μια στοχευμένη πολιτική, ενώ μια άλλη ιταλική οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών δήλωσε την πρόθεσή της να εισαγάγει μια τέτοια πολιτική.

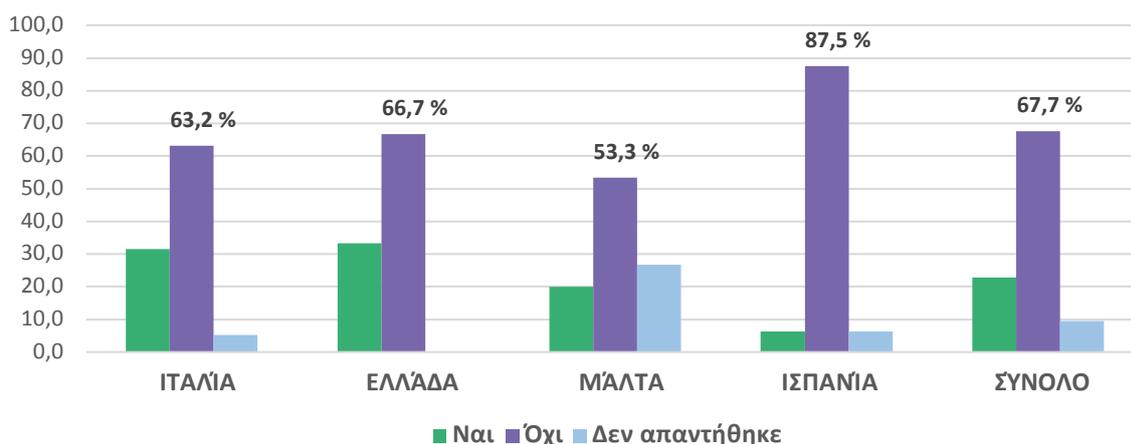
Στην Ελλάδα, ορισμένες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν υιοθετήσει συγκεκριμένες πολιτικές που δείχνουν προτίμηση για υποψηφίους με μεταναστευτικό υπόβαθρο για θέσεις διερμηνέων. Παρατηρήθηκε επίσης ότι η πρόσβαση είναι σημαντικά ευκολότερη για τους λεγόμενους μετανάστες δεύτερης γενιάς που έχουν ελληνική υπηκοότητα και έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε άλλες περιπτώσεις, αναφέρθηκαν επίσημες πολιτικές που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ισότητας των φύλων. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 9,5 % του συνόλου των ερωτηθέντων επέλεξε να μην απαντήσει σε αυτή την ερώτηση.

Σχήματα 3α, 3β – Υπάρχουν πολιτικές που διευκολύνουν την πρόσβαση στο επάγγελμα για αλλοδαπούς ή άτομα αλλοδαπής καταγωγής;

Υπαρξη πολιτικών για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στο επάγγελμα για αλλοδαπούς ή άτομα αλλοδαπής καταγωγής

Ύπαρξη πολιτικών για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στο επάγγελμα για αλλοδαπούς ή άτομα αλλοδαπής καταγωγής

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν υπάρχουν επίσημες κατευθυντήριες γραμμές ή πλαίσια για την πρόσληψη προσωπικού στο εργασιακό τους περιβάλλον.

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες πολιτικές σχετικά με την πρόσληψη ατόμων που υφίστανται φυλετικές διακρίσεις. Ορισμένοι οργανισμοί, για παράδειγμα, έχουν πολιτικές που αφορούν την ισορροπία των φύλων στην πρόσληψη. Ωστόσο, αυτές οι πολιτικές είναι σαφώς άτυπες (Ιταλία).

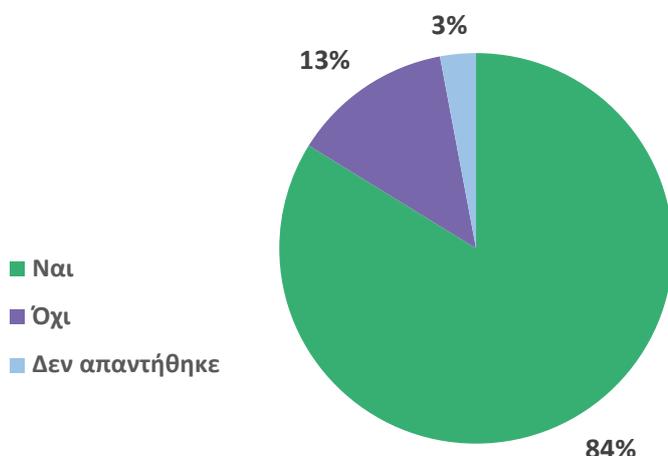
Άλλοι αναφέρθηκαν σε γενικές ρήτρες ισότητας ή μη διακριτικής μεταχείρισης που περιλαμβάνονται στα καταστατικά των οργανώσεών τους, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις σημείωσαν ότι οι διατάξεις αυτές σπάνια εφαρμόζονται.

2.3 Επίγνωση και κατανόηση της διάκρισης και του ρατσισμού εντός και εκτός του οργανισμού

Η επίγνωση της εδραιωμένης φύσης του ρατσισμού και της επιρροής του στην πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, στις οργανωτικές δομές, στις συντακτικές πολιτικές, στο περιεχόμενο και στα αφηγηματικά πρότυπα φαίνεται να είναι ισχυρή στους οργανισμούς και τα μέσα ενημέρωσης που συμμετείχαν στην έρευνα. Συνολικά, το **84%** των συμμετεχόντων απάντησε θετικά στη σχετική ερώτηση.

Σχήμα 4 – Πιστεύετε ότι ο οργανισμός σας διαθέτει επαρκή επίγνωση της ύπαρξης ρατσισμού και της επίδρασής του στην παραγωγή πληροφορήσης;

Επίγνωση του ρατσισμού και της επιρροής του στα μέσα ενημέρωσης εντός του οργανισμού

Ο ρατσισμός, ωστόσο, τείνει να γίνεται αντιληπτός ως **ζήτημα εξωτερικό προς το ίδιο το εργασιακό περιβάλλον**. Οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/ουσες στην Ελλάδα, την Ιταλία και τη Μάλτα που ρωτήθηκαν σχετικά με την ύπαρξη περιστατικών διακριτικής μεταχείρισης εντός των οργανισμών τους δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν τέτοιες περιπτώσεις· μόνο τρεις δημοσιογράφοι στην Ελλάδα και δύο εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών στην Ιταλία αναφέρθηκαν σε συγκεκριμένα περιστατικά εντός των οργανισμών τους.

Η Ισπανία διαφοροποιείται και πάλι: 14 από τους 16 συμμετέχοντες απάντησαν θετικά, επισημαίνοντας ότι τα κυρίαρχα ισπανικά μέσα ενημέρωσης τείνουν να μην αναγνωρίζουν τον ρατσισμό ως δομικό φαινόμενο. Η δυσκολία αυτή εμφανίζεται και στις τέσσερις χώρες που εξετάστηκαν: η θεώρηση του ρατσισμού ως συστημικού προβλήματος απουσιάζει γενικά τόσο από τις μιντιακές αφηγήσεις όσο και από τις εσωτερικές πολιτικές των κυρίαρχων μέσων. Αντίθετα, η κάλυψη τείνει να επικεντρώνεται στον ρατσισμό μόνο όταν εκδηλώνεται στις πιο βίαιες μορφές του ή όταν αφορά άτομα με υψηλή δημόσια προβολή.

Συνολικά, οι συνεντεύξεις αποκαλύπτουν **επίμονη δυσκολία στην αναγνώριση των λεπτών ή μη ρητών μορφών δομικού ρατσισμού** που υπάρχουν στα συστήματα πρόσληψης, διοίκησης, διαπροσωπικών σχέσεων και παραγωγής περιεχομένου στον τομέα των μέσων ενημέρωσης - και, σε έναν βαθμό, και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Τα εμπόδια αυτά κυμαίνονται από ουσιαστικούς φραγμούς εισόδου στο επάγγελμα έως θεσμικά εμπόδια που συνδέονται με το νομικό καθεστώς αλλοδαπών πολιτών, καθώς και από ιστορικά και πολιτισμικά εμπόδια που υπονοούν - ρητά ή άρητα - ανισότητες γνώσεων και δεξιοτήτων μεταξύ «ντόπιων» και αλλοδαπών επαγγελματιών ή μεταξύ ατόμων τοπικής και μεταναστευτικής καταγωγής. Οι παραδοχές αυτές συχνά μετουσιώνουν γλωσσικές, θρησκευτικές ή πολιτισμικές διαφορές, ενισχύοντας προκαταλήψεις, στερεότυπα και ασύμμετρες σχέσεις εξουσίας.

Οι συνεντεύξεις παρέχουν πολυάριθμα παραδείγματα: γλωσσικές διακρίσεις· χρήση ακατάλληλης, στιγματιστικής ή ακόμη και προσβλητικής ορολογίας· πατερναλιστική, οικτιρτική ή εργαλειακή εμπλοκή μεταναστών και φυλετικοποιημένων ατόμων (μορφές «tokenism»), είτε ως ειδικών είτε ως δημοσιογράφων· θεματική ή λειτουργική γκετοποίηση εντός των συντακτικών ομάδων· και δυσκολίες επαγγελματικής κινητικότητας.

■ *Όντας μετανάστης χρειάζεται να εργαστεί τρεις φορές πιο σκληρά(Μάλτα).*

Παρά τη συνειδητή προσοχή που αποδίδεται σε πράξεις ρατσισμού στην κοινωνία, παραμένει υποεκτιμημένος στο πλαίσιο των καθημερινών πρακτικών αποκλεισμού. Για παράδειγμα, αν και όλα τα άτομα που συμμετείχαν αναγνωρίζουν την ύπαρξη εμποδίων πρόσβασης στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, οι πρακτικές αυτές δεν χαρακτηρίζονται ως διακριτικές εντός των ίδιων των επαγγελματικών τους πλαισίων.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο κριτικός αναστοχασμός σχετικά με τις διαδικασίες που παράγουν και αναπαράγουν στερεότυπα και προκαταλήψεις επεκτείνεται και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Στην Ιταλία, για παράδειγμα, επισημάνθηκε ότι η σύνθεση του προσωπικού και των μελών σε παλαιότερες και πιο εδραιωμένες οργανώσεις - που παραμένουν κυρίως «λευκές» - μπορεί να **συνδέεται με τη διατήρηση αποκλειστικών ή, τουλάχιστον, παρωχημένων μοντέλων συμμετοχής και ακτιβισμού**, τα οποία δυσκολεύονται να εμπλακούν με αναδυόμενες φυλετικοποιημένες ομάδες.

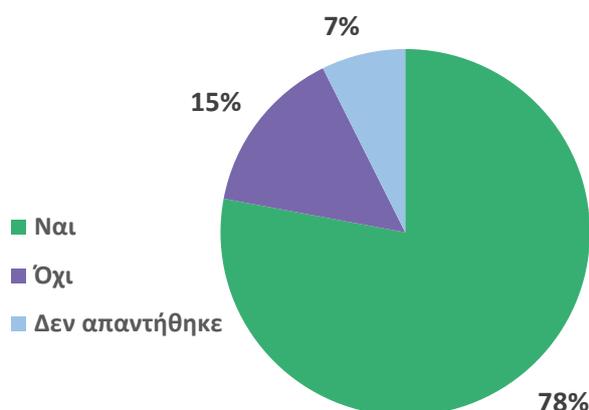
Οι εσωτερικές δυναμικές των μέσων ενημέρωσης και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών επιβαρύνονται περαιτέρω από **τους περιορισμούς των εθνικών αντιρατσιστικών πολιτικών και νομικών πλαισίων**. Στην Ελλάδα ειδικότερα, η ανεπαρκής εφαρμογή των νόμων που αφορούν τις διακρίσεις, τη ρατσιστική προπαγάνδα και τη ρατσιστικά υποκινούμενη βία αναδείχθηκε ως καθοριστικός παράγοντας.

Οι περισσότερες ελληνικές οργανώσεις δεν ανέφεραν εσωτερικά περιστατικά ρατσισμού, αλλά κατέδειξαν γενική επίγνωση του ζητήματος. Η υφιστάμενη βιβλιογραφία και τα διαθέσιμα δεδομένα υποδεικνύουν ότι το επίπεδο δομικού και θεσμικού ρατσισμού είναι τόσο εδραιωμένο ώστε αποθαρρύνει τα θύματα από το να τον καταγγείλουν, γεγονός που ενδέχεται να εξηγεί την απουσία αναφερόμενων εσωτερικών περιστατικών στους ίδιους τους μιντιακούς οργανισμούς.

Η χρήση κατάλληλης **γλώσσας** εντός των οργανισμών και οι δράσεις για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους θεωρούνται από τους συμμετέχοντες/ουσες σημαντικές και, στις περισσότερες περιπτώσεις, ήδη εφαρμοζόμενες.

Σχήμα 5 – Κατά την άποψή σας, χρησιμοποιεί ο οργανισμός σας μη διακριτική γλώσσα στην εσωτερική και εξωτερική του επικοινωνία;

Υιοθέτηση μη διακριτικής γλώσσας στην επικοινωνία

Συνολικά, το 78% των συμμετεχόντων/ουσών ανέφερε ότι γίνεται εσωτερικά χρήση μη διακριτικής γλώσσας. Ωστόσο, η θεσμοθέτηση εσωτερικής πολιτικής ειδικά αφιερωμένης στην υιοθέτηση «συμπεριληπτικής» γλώσσας αναφέρθηκε ρητά μόνο από δύο οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, μία στην Ιταλία και μία στην Ισπανία.

Στην Ελλάδα, καταγράφηκε ισχυρή συναίνεση μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με τη συνειδητή χρήση «συμπεριληπτικής» και μη διακριτικής γλώσσας τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές επικοινωνίες.

Στη Μάλτα, ορισμένοι/ες συμμετέχοντες/ουσες επισήμαναν ότι η εξωτερική επικοινωνία δεν είναι πάντοτε συνεπής με τη γλώσσα που χρησιμοποιείται εσωτερικά και ότι, στο πλαίσιο των μέσων ενημέρωσης, η καταλληλότητα της γλώσσας εξαρτάται περισσότερο από τον εκάστοτε συντάκτη ή δημοσιογράφο παρά από την εφαρμογή συνειδητών συντακτικών πολιτικών.

«Εξαρτάται πραγματικά από το ποιος γράφει το άρθρο. Δεν υπάρχουν τυποποιημένες κατευθυντήριες γραμμές για το πώς να αναφερόμαστε σε μετανάστες ή σε ευαίσθητα ζητήματα» (Μάλτα).

Ωστόσο, στη Μάλτα ορισμένα από τα άτομα που συμμετείχαν από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τον ακαδημαϊκό χώρο ανέφεραν την ύπαρξη σκόπιμων γλωσσικών πολιτικών, ιδίως σε επικοινωνίες που απευθύνονται σε νέους και σε μεταναστευτικές κοινότητες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ζήτημα της γλώσσας, το οποίο επανεμφανίστηκε σε πολλές συνεντεύξεις, προσεγγίστηκε με διαφορετικές εκφάνσεις. Για παράδειγμα, στην Ιταλία - όπου υφίσταται επαγγελματικός κώδικας δεοντολογίας για την ορθή κάλυψη θεμάτων μετανάστευσης και έχουν υλοποιηθεί στο παρελθόν εκστρατείες για την προώθηση μη διακριτικής γλώσσας - αρκετοί εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών διατύπωσαν ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις σχετικά με τις προκλήσεις που απορρέουν από την πολυπλοκότητα του ζητήματος και από την απουσία κοινής, δι-

αμοιρασμένης γλώσσας τόσο μεταξύ αντιρατσιστικών οργανώσεων όσο και μεταξύ φυλετικοποιημένων κοινοτήτων.

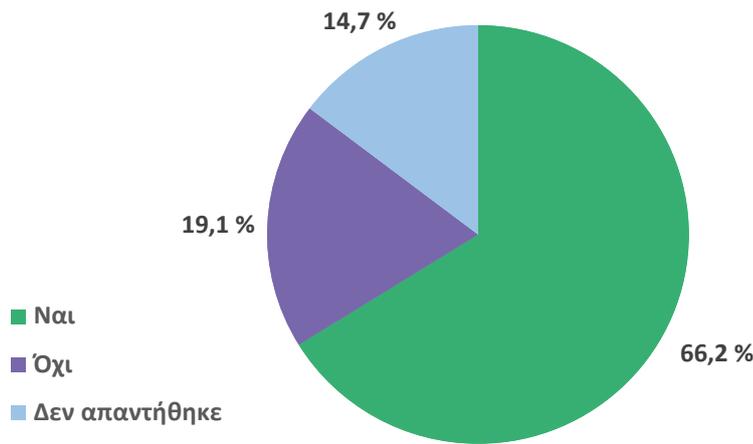
«Επινοούμε γλώσσα με ρυθμό που υπερβαίνει την ικανότητά μας να την καταστήσουμε αποτελεσματική, με αποτέλεσμα να εξαντλείται σχεδόν τη στιγμή της δημιουργίας της. Υπάρχει μια εγγενής δυσκολία - σχεδόν αδυναμία - να αντιπαρατεθούμε στον λαϊκισμό, επειδή η συγκεκριμένη γραμματική δεν μας ανήκει.

Επιπλέον, η ηγεμονία εδραιώνεται μέσω σχέσεων εξουσίας και επανάληψης. Για μένα, το πρόβλημα δεν είναι τόσο ότι οι λέξεις μας δεν είναι "ελκυστικές": το πραγματικό ζήτημα είναι ότι δεν είχαμε ποτέ την ισχύ να διασφαλίσουμε ότι έστω και μία από αυτές θα χρησιμοποιηθεί» (Ιταλία).

Στην Ισπανία, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων/ουσών επισήμαναν ότι η οικοδόμηση μιας πραγματικά «συμπεριληπτικής» αφήγησης απαιτεί μετασχηματισμό της κουλτούρας των συντακτικών ομάδων και όχι απλώς προσαρμογή του λεξιλογίου. Παράλληλα, καταγράφηκε επικοινωνιακό χάσμα και εντός των κινημάτων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Αρκετοί συμμετέχοντες αναφέρθηκαν σε «ακαδημαϊκή ή υπερβολικά αυστηρή γλώσσα» ή σε «ορολογία» που είναι «εντελώς απρόσιτη στις ίδιες τις μειονότητες» και στο ευρύ κοινό, οδηγώντας σε αποτυχίες επικοινωνίας. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, η χρήση υπερβολικά τεχνικής ορολογίας συμβάλλει στον αυτοαναφορικό χαρακτήρα των αφηγήσεων, περιορίζοντας την κατανόηση σε ήδη ενημερωμένα και ευαισθητοποιημένα ακροατήρια.

Και στις τέσσερις χώρες μελέτης αναδείχθηκε με σαφήνεια η επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης της διάδοσης ξενοφοβικής και ρατσιστικής **ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο**. Η διαδικτυακή βία στοχεύει δυσανάλογα μετανάστες, αιτούντες άσυλο, φυλετικοποιημένα άτομα και κοινότητες Ρομά. Ωστόσο, φαίνεται να απουσιάζουν συγκροτημένες στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης. Οι πρακτικές που έχουν υιοθετηθεί μέχρι σήμερα, τόσο στα μέσα ενημέρωσης όσο και στην κοινωνία των πολιτών, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αποσπασματικές, υιοθετούνται κατά περίπτωση και είναι περισσότερο αντιδραστικές παρά προληπτικές ή προδραστικές.

Σχήμα 6 – Έχουν υλοποιηθεί συγκεκριμένα μέτρα για την πρόληψη ή την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης του οργανισμού ή του μέσου σας;

Η συνηθέστερη πρακτική είναι η αγνόηση ή η διαγραφή των πιο επιθετικών σχολίων χωρίς προσπάθεια εμπλοκής με τους χρήστες, ή η εποπτεία ή απενεργοποίηση των σχολίων προκειμένου να αποτραπούν εχθρικές αλληλεπιδράσεις. Ωστόσο, η επαλήθευση πληροφοριών (fact-checking) αναδείχθηκε - ιδίως στην Ισπανία - ως ο κύριος μηχανισμός αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης.

Στην **Ιταλία**, παρατηρήθηκε μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση από ανθρωπιστική οργάνωση, η οποία, έπειτα από ιδιαίτερα βίαιες διαδικτυακές επιθέσεις, ανέπτυξε στρατηγική που δίνει προτεραιότητα, πέραν της διαγραφής προδήλως ρατσιστικών μηνυμάτων, στην παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων βασισμένων στις θεμελιώδεις ανθρωπιστικές αρχές της, αντί στην άμεση αντιπαράθεση με τους επιτιθέμενους.

Σε στρατηγικό και συστηματικό επίπεδο, η έμφαση δόθηκε περισσότερο στην ανάπτυξη αντεναφηγήσεων παρά στην άμεση, εξατομικευμένη απάντηση σε κάθε επίθεση. Η προσέγγιση συνίσταται στην αξιοποίηση των γενικών μηνυμάτων ή των ευρύτερων αφηγηματικών πλαισίων των επιθέσεων, προκειμένου να προταθεί μια εναλλακτική αφήγηση.

Για παράδειγμα, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εφαρμοζόταν συγκεκριμένη στρατηγική: λαμβάνονταν αποφάσεις σχετικά με το ποια σχόλια θα λάμβαναν απάντηση και ποια - ιδίως όσα ήταν εμφανώς ρατσιστικά ή βίαια - θα έπρεπε να διαγραφούν. Θεσπίστηκε επίσημη πολιτική διαχείρισης σχολίων, ώστε τα τεκμηριωμένα σχόλια να λαμβάνουν απάντηση βασισμένη στις θεμελιώδεις ανθρωπιστικές αρχές του οργανισμού (Ιταλία).

Ένα διαδικτυακό εναλλακτικό μέσο ενημέρωσης που ιδρύθηκε στην Ιταλία από φυλετικοποιημένα άτομα ανέφερε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, επέλεξε να εντοπίσει συγκεκριμένα θέματα μέσα από προσβλητικά αναρτήματα ή μηνύματα και να τα αναπτύξει σε άρθρα που δημοσιεύτηκαν στον ιστότοπό του.

Ωστόσο, πρόκειται για μεμονωμένες εμπειρίες.

Στη Μάλτα, οι συστηματικές στρατηγικές είναι επίσης περιορισμένες. Λίγα άτομα ανέφεραν πολιτικές εποπτείας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή εσωτερικές

υπενθυμίσεις σχετικά με τη διαχείριση ρητορικής μίσους από χρήστες, συνήθως όταν μια δημόσια αντιπαράθεση ανάγκαζε τους οργανισμούς να δράσουν. Ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις, οι απαντήσεις ήταν κυρίως αντιδραστικές και επικεντρώνονταν στη διαγραφή προσβλητικών σχολίων παρά σε προληπτικές παρεμβάσεις.

Μια κάπως διαφορετική εικόνα παρατηρήθηκε στην Ελλάδα. Στον τομέα των μέσων ενημέρωσης, αναφέρθηκαν παρεμβάσεις από εκπαιδευμένο προσωπικό με στόχο την πρόληψη της ρητορικής μίσους στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, υποστηριζόμενες από εσωτερικές κατευθυντήριες γραμμές και συμμετοχή σε πολυμετοχικά προγράμματα. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών εμφανίζονται γενικά λιγότερο προδραστικές, καθώς δεν φαίνεται να θεωρούν τη ρητορική μίσους ζήτημα προτεραιότητας, είτε λόγω περιορισμένης δημόσιας απήχησης είτε επειδή οι βασικοί τους στόχοι επικεντρώνονται ευρύτερα στην καταπολέμηση των διακρίσεων.

Συνολικά, η απουσία δομημένων στρατηγικών για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, κοινό και στις τέσσερις χώρες, **όπου απουσιάζουν** από τον τομέα της ενημέρωσης οι **επίσημες πολιτικές καταπολέμησης διακρίσεων**, σαφή εσωτερικά πρωτόκολλα και ορατοί, ασφαλείς και προσβάσιμοι μηχανισμοί καταγγελίας παρενόχλησης και διακρίσεων στο χώρο εργασίας.

3. Το πολιτισμικό και μιντιακό πλαίσιο: Θεματικές, μέθοδοι και φωνές στην αφήγηση για τη μετανάστευση

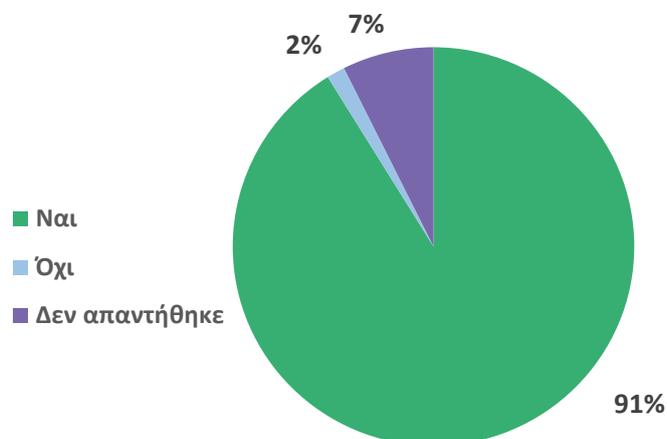
Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, συλλέχθηκαν μια σειρά από ιδιαίτερα εύστοχες παρατηρήσεις σχετικά με την εξέλιξη των κυρίαρχων μιντιακών αφηγήσεων που αφορούν μετανάστες και φυλετικοποιημένα άτομα, με ιδιαίτερη αναφορά στις φωνές που εκπροσωπούνται σε αυτές τις αφηγήσεις, στα θεματικά πλαίσια, στις ομάδες-στόχους, στις συχνότερες μορφές στερεοτυποποίησης, καθώς και στα αφηγηματικά μοτίβα και ύφη. Αναδείχθηκαν πολλά στοιχεία κοινά και στις τέσσερις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, παράλληλα με ορισμένα χαρακτηριστικά ειδικά για κάθε χώρα. Μια αναλυτική και ολοκληρωμένη αποτίμηση περιλαμβάνεται στις αντίστοιχες εθνικές εκθέσεις¹¹ στην παρούσα ενότητα περιοριζόμαστε στην ανάδειξη εκείνων των στοιχείων που εμφανίζονται ως τα πλέον σημαντικά.

3.1 Οι πρωταγωνιστές της αφήγησης

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (91%) επιβεβαίωσε τη διατήρηση ενός **προβλήματος αορατότητας** των φωνών ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στις κυρίαρχες μιντιακές αφηγήσεις. Τα φυλετικοποιημένα άτομα τείνουν να παρουσιάζονται ως αντικείμενα των μιντιακών αφηγήσεων και όχι ως αυτόνομα υποκείμενα εντός του δημόσιου λόγου.

Σχήμα 7. Κατά τη γνώμη σας, εξακολουθεί να υφίσταται το πρόβλημα της αορατότητας των φωνών αλλοδαπών ή ατόμων αλλοδαπής καταγωγής στη μιντιακή κάλυψη;

Αορατότητα των φωνών φυλετικοποιημένων ατόμων στα μέσα ενημέρωσης

11 Η αναφορά είναι διαθέσιμη εδώ: <https://www.cronachediordinariorazzismo.org/mild-project-reports/>

Αυτό φαίνεται να αποτελεί άμεση συνέπεια των τρόπων με τους οποίους ορίζεται η μιντιακή ατζέντα και της στενής της εξάρτησης από την πολιτική ατζέντα. Οι πολιτικοί και θεσμικοί δρώντες είναι, πράγματι, εκείνοι που επικρατούν συχνότερα στις μιντιακές αφηγήσεις.

Η κυρίαρχη αφήγηση παραμένει «λευκή», πατερναλιστική και θεμελιωμένη σε κατηγορίες ετερότητας. Αυτή η μορφή συστημικού αποκλεισμού παράγει μια στρεβλή αναπαράσταση που ενισχύει κοινότοπες αντιλήψεις περί ετερότητας και απειλής. Συνιστά διαρθρωτικό πρόβλημα που εμποδίζει τα μέσα ενημέρωσης να αντανακλούν την πολυφωνία της κοινωνίας και ενισχύει την αντίληψη ότι οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί δεν αποτελούν μέρος της.

Τα άτομα με μεταναστευτική εμπειρία και τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο σπανίως καλούνται να μιλήσουν για τον εαυτό τους και, όταν αυτό συμβαίνει, οι φωνές τους παρουσιάζονται συχνά υπό τη μορφή σύντομων, αποσπασματικών δηλώσεων και όχι ως εις βάθος αφηγήσεις.

«Ένας μετανάστης μιλά για δύο δευτερόλεπτα και στη συνέχεια το υπόλοιπο της ιστορίας αναλαμβάνεται από πολιτικούς ή την αστυνομία» (Μάλτα).

Αυτή η μορφή διαρθρωτικής αορατότητας μπορεί να γίνει κατανοητή ταυτόχρονα ως **αφηγηματικό και ως σχεσιακό ζήτημα**. Οι μετανάστες δεν είναι πάντοτε προσβάσιμοι στους δημοσιογράφους, εν μέρει λόγω γλωσσικών εμποδίων ή της απουσίας εδραιωμένων κοινωνικών δικτύων, ωστόσο, έχει επίσης παρατηρηθεί ανεπαρκής προσπάθεια εκ μέρους των δημοσιογράφων για την οικοδόμηση επαφών ή μακροχρόνιων σχέσεων με μεταναστευτικές κοινότητες.

Ορισμένοι ερωτηθέντες, ιδίως όσοι δραστηριοποιούνται σε οργανωτικά και ακτιβιστικά πλαίσια, αναφέρθηκαν επίσης σε μια μορφή **στρεβλής ορατότητας**. Σε ορισμένες περιπτώσεις, φυλετικοποιημένα άτομα είναι παρόντα στη μιντιακή κάλυψη, αλλά αναπαρίστανται μέσω στερεοτυπικών ρόλων.

«Δεν πρόκειται για μεμονωμένες προσβολές ή στερεότυπα, αλλά για ένα ολόκληρο σύστημα επιλογής και αναπαράστασης που αναπαράγει σχέσεις κυριαρχίας: η ομοιογενής σύνθεση των συντακτικών ομάδων· η έλλειψη διαφορετικότητας σε θέσεις εξουσίας· η τάση να θεωρείται η λευκή οπτική ως "ουδέτερη"· η περιθωριοποίηση όσων επιχειρούν να εισαγάγουν μια κριτική οπτική. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα φυλετικοποιημένα άτομα εκπροσωπούνται, αλλά δεν εκπροσωπούν· αποτελούν πρώτη ύλη της αφήγησης, όχι συγγραφείς της αφήγησης» (Ιταλία).

Όταν εμπλέκονται μετανάστες, συχνά χρησιμοποιούνται ως «μάρτυρες» για την ενίσχυση αφηγήσεων περί «ευαλωτότητας» ή θυματοποίησης, επαναλαμβάνοντας οικεία μοτίβα οδύνης.

«Είναι πολύ δύσκολο για τους μετανάστες να εμφανιστούν ως πρωτογενείς πηγές στα μέσα ενημέρωσης. Αυτό συνδέεται και με την ίδια τη δομή της δημοσιογραφίας, η οποία ευνοεί τις επίσημες πηγές έναντι της προσωπικής εμπειρίας. Και όταν

οι μετανάστες καλούνται, συχνά χρησιμοποιούνται για να επαναλαμβάνουν τις ίδιες ιστορίες: “Πώς ήταν το ταξίδι σας; Πόσες ημέρες ήσασταν στη θάλασσα; Πόσο υποφέρατε;” Υπάρχει αυτή η έννοια του “καλού μετανάστη”, εκείνου που έχει υποφέρει βαθιά και έχει αντέξει ακραίες δυσκολίες. Και ναι, η μετανάστευση είναι δραματική σε πολλές περιπτώσεις, αλλά αυτό οδηγεί σε υπερεκπροσώπηση του πόνου και σε ελάχιστη κανονικοποίηση της μεταναστευτικής εμπειρίας. Χρειαζόμαστε περισσότερες ιστορίες που να μην είναι μόνο τραγωδίες» (Ισπανία).

Εκτός από την περιορισμένη παρουσία των φωνών των άμεσα ενδιαφερόμενων ατόμων, ιδίως στη τηλεόραση, σημαντικά είναι επίσης τα **θέματα** για τα οποία καλούνται να μιλήσουν και ο **τρόπος** με τον οποίο αναπαρίστανται. Ένα σαφές μοτίβο **θεματικής γκετοποίησης** αναδύεται: τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο εμπλέκονται κυρίως σε ρεπορτάζ που αφορούν τη μετανάστευση και σπανίως καλούνται ως ειδικοί σε άλλα θέματα ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος.

«Μερικές φορές είναι δύσκολο να ξεφύγεις από τον ρόλο που σου έχει αποδοθεί: αν είσαι μετανάστης, καλύπτεις θέματα μετανάστευσης. Και ναι, είναι σημαντικό να μπορούμε να αφηγούμαστε αυτές τις ιστορίες, αλλά είναι εξίσου σημαντικό να μπορούμε να καλύπτουμε και άλλα ζητήματα... Η ικανότητα άσκησης της δημοσιογραφίας δεν θα πρέπει να περιορίζεται από την καταγωγή μας» (Ισπανία).

Αφηγήσεις που αποκλίνουν από το στερεότυπο του φτωχού, άπορου μετανάστη – ή, εφόσον είναι ήδη εγκατεστημένος και ενταγμένος στην αγορά εργασίας, του χαμηλής ειδίκευσης μετανάστη – θεωρούνται σπάνιες. Μετανάστες και πρόσφυγες αναπαρίστανται αποκλειστικά σε σχέση με αυτές τις διαστάσεις και σπανίως ως πολίτες, φοιτητές, εργαζόμενοι, γονείς ή δημιουργοί. Η δυναμική αυτή παράγει μια πόλωση μεταξύ δύο αντίθετων εικόνων: του «προβληματικού μετανάστη» και του «ηρωικού μετανάστη», αμφότερες απανθρωποποιητικές. Η ενδιάμεση μορφή – το «συνηθισμένο άτομο» – τείνει να παραμένει άορατη.

Ορισμένοι από τους δημοσιογράφους που συμμετείχαν στην έρευνα υπογράμμισαν επίσης τον **χρόνιο χαρακτήρα των διαδικασιών φυλετικοποίησης και ποινικοποίησης** των μεταναστών, οι οποίοι συχνά παρουσιάζονται μόνο ως θύματα ή ως δράστες.

Το ζήτημα των αφηγηματικών φωνών συνδέεται άμεσα και ρητά με την απουσία σταθερής και διαρθρωτικής παρουσίας επαγγελματιών δημοσιογράφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στα συντακτικά επιτελεία (βλ. Κεφάλαιο 1).

Είναι κεντρικό το θέμα της αυτοαφήγησης. Πολλά από τα άτομα που ρωτήθηκαν - ιδίως εκπρόσωποι οργανώσεων - υπογράμμισαν την ανάγκη αλλαγής παραδείγματος: δεν πρόκειται για το να «δίνουμε φωνή» σε φυλετικοποιημένα άτομα, διατύπωση πατερναλιστική που υπονοεί εξουσία εκ μέρους εκείνων που «παραχωρούν» τη φωνή, αλλά για το να «κάνουμε ένα βήμα πίσω», να δημιουργούμε χώρο και να επιτρέπουμε σε άλλους να τον καταλαμβάνουν αυτόνομα, τόσο εντός των συντακτικών ομάδων όσο και στις δράσεις συνηγορίας που προωθούνται από την κοι-

νωνία των πολιτών. Η ιδέα αυτού του «**αφηγηματικού πρωταγωνισμού**» στοχεύει στην ανατροπή ιεραρχικών λογικών στα μέσα ενημέρωσης και στην οικοδόμηση ενός πραγματικά ισότιμου λόγου. Μέχρι να αρθούν αυτά τα εμπόδια, η αυτοαφήγηση κινδυνεύει να παραμείνει περιορισμένη σε όσους είναι ήδη ευαίσθητοποιημένοι ή θετικά διακείμενοι.

Εκπρόσωποι μέσων μαζικής ενημέρωσης σημείωσαν ότι, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αναδύεται μια **νέα γενιά διασπορικών και ατόμων αφρικανικής καταγωγής δημιουργών**, που εισάγουν διαθεματικές αφηγήσεις, συνδέοντας τον ρατσισμό με το φύλο και την τάξη. Χάρη στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι φωνές αυτές αποκτούν ορατότητα και υποχρεώνουν τις παραδοσιακές συντακτικές ομάδες να αναμετρηθούν με την ποικιλομορφία της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ωστόσο, η παρουσία τους παραμένει περιθωριακή: όσο δεν εκπροσωπούνται σταθερά στα επίπεδα λήψης αποφάσεων των μέσων, η ουσιαστική αλλαγή είναι πιθανό να παραμείνει περιορισμένη και αποσπασματική.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι Ιταλοί συνομιλητές τόνισαν επίσης την ύπαρξη ενός **διαχωρισμού μεταξύ των γενεών**, ο οποίος φαίνεται να είναι σημαντικός τόσο μεταξύ εκείνων που παράγουν ειδήσεις σχετικά με τη μετανάστευση όσο και μεταξύ εκείνων που τις λαμβάνουν. Οι νέοι δημοσιογράφοι φαίνεται να είναι πιο ευαίσθητοι και ανοιχτοί στα προβλήματα της κοινωνίας των πολιτών, εν μέρει επειδή μπορούν να χρησιμοποιούν εναλλακτικά κανάλια και μέσα ενημέρωσης (ιδιωτικές συνομιλίες, κοινωνικά δίκτυα) καθώς και μορφές ενημέρωσης (podcasts, βίντεο) που χρησιμοποιούνται ευρέως από τις νεότερες γενιές αλλοδαπής καταγωγής.

Συνοψίζοντας, η **πολυμορφική σύνθεση της συντακτικής ομάδας** αναδεικνύεται ως **ένας από τους κύριους δείκτες** της δέσμευσης για την πρόληψη των διακρίσεων, όπως αναφέρουν εκπρόσωποι εναλλακτικών μέσων ενημέρωσης που έχουν ιδρυθεί από άτομα που υφίστανται φυλετικές διακρίσεις, ιδίως όταν συνοδεύεται από συμμετοχικές και κοινές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και μεθόδους εργασίας.

3.2 Αφηγηματικά πλαίσια

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων επιβεβαίωσε ότι ο δημόσιος και μιντιακός λόγος για τη μετανάστευση εξακολουθεί να διαμορφώνεται από έναν αριθμό κυρίαρχων αφηγήσεων, οι οποίες τείνουν να την παρουσιάζουν ως προβληματικό φαινόμενο (λέξη-κλειδί: **κρίση**) και ως απειλητικό (λέξη-κλειδί: **εισβολή**).

Η κάλυψη της μετανάστευσης από τα μέσα ενημέρωσης τείνει να αυξάνεται όταν πολιτικοί δρώντες, θεσμοί και όργανα επιβολής του νόμου ασχολούνται με το ζήτημα· οι ίδιοι αυτοί δρώντες αποτελούν και τις κυρίαρχες φωνές της αφήγησης. Η μιντιακή προσοχή εστιάζει κυρίως στα σύνορα - ιδίως στα θαλάσσια - και στις αφίξεις μεταναστών από τη νότια Μεσόγειο, ενδεχομένως και λόγω της γεωγραφικής θέσης των χωρών που εξετάζονται.

Όταν συζητείται η μετανάστευση, σχεδόν πάντοτε συνδέεται με την άφιξη, την κράτηση ή τη σύγκρουση. Δεν βλέπουμε μετανάστες να παρουσιάζονται ως γείτονες, εργαζόμενοι ή συνεισφέροντες (Μάλτα).

Η ταύτιση των μεταναστών με τη στιγμή του ταξιδιού και της άφιξης τους διά θαλάσσης είναι τόσο ισχυρή, ώστε υπερिशύει ακόμη και στην οπτική αναπαράσταση ειδήσεων που δεν σχετίζονται με αυτό το πλαίσιο. Όπως επισημαίνει ακτιβιστής από τη Μάλτα, εικόνες με βάρκες γεμάτες μετανάστες χρησιμοποιούνται επανειλημμένα ακόμη και σε σχέση με εντελώς διαφορετικά ρεπορτάζ και περιεχόμενο.

Ακόμη και όταν το άρθρο αφορά την ένταξη ή την εκπαίδευση, βλέπεις και πάλι μια φωτογραφία με φουσκωτό γεμάτο κόσμο. Δεν ταιριάζει με το θέμα, αλλά αυτό περιμένει το κοινό (Μάλτα).

Στα μέσα ενημέρωσης, η επαναλαμβανόμενη εικόνα μεταναστών που φτάνουν από τη θάλασσα έχει καταστεί απλοποιημένο σύμβολο της μετανάστευσης. Ορισμένοι ερωτηθέντες στη Μάλτα περιέγραψαν το φαινόμενο αυτό ως μορφή **οπτικής στερεοτυποποίησης**, η οποία, ακόμη και αν δεν είναι σκόπιμη, τείνει να προκαλεί φόβο, οίκτο ή απόσταση αντί για οικειότητα και ενσυναίσθηση.

Παρομοίως, ακόμα μία συχνή αναπαράσταση παρουσιάζει τους/ις μετανάστες/τριες ως «βάρος», ως νεκρό φορτίο που «απειλεί» τη χώρα υποδοχής, ικανό να αποσταθεροποιήσει το σύστημα πρόνοιας και την αγορά εργασίας, να αυξήσει τον κίνδυνο κοινωνικής παραβατικότητας ή να προκαλέσει την απώλεια της «πολιτισμικής και εθνικής ταυτότητας».

Οι βασικές αφηγήσεις είναι εκείνες της «απειλής της μετανάστευσης» και της «ασφάλειας» (Ελλάδα).

Τα ζητήματα στα οποία επικεντρώνονται οι αφηγήσεις είναι το έγκλημα, το «βάρος» στην οικονομία και τη δημόσια υγεία και το «βάρος» στην κοινωνική συνοχή (Ελλάδα).

Υπάρχουν επίσης στερεότυπα διαφορετικού τύπου που συμβάλλουν στην αναπαραγωγή κοινωνικών ανισοτήτων και διακρίσεων, παρουσιάζοντας τους μετανάστες **πατερναλιστικά** και με τρόπο που προκαλεί **οίκτο**, σαν άτομα που χρειάζονται σωτηρία. Ένα απόσπασμα από συνέντευξη Ιταλού δημοσιογράφου συνοψίζει ιδιαίτερα εύστοχα τις αφηγήσεις που εντοπίστηκαν από μεγάλο αριθμό ερωτηθέντων και στις τέσσερις χώρες, αναδεικνύοντας εκείνες που εμφανίζονται συχνότερα.

Έχω εντοπίσει πέντε επαναλαμβανόμενες αφηγήσεις που προέκυψαν και από τα σεμινάρια που παρακολουθήσαμε. Η πρώτη είναι η έκτακτη ανάγκη, δηλαδή οι μετανάστες παρουσιάζονται ως κύμα, ως κρίση, ως πρόβλημα. Μας ειπώθηκε ότι πρόκειται για μια απανθρωποποιητική αφήγηση που στερείται πλαισίου. Έπειτα υπάρχει ένα δεύτερο επαναλαμβανόμενο στοιχείο, το παθητικό θύμα. Επισημάνθηκε ότι κι εμείς παρουσιάζουμε τους μετανάστες ως αντικείμενα προς διάσωση, ποτέ ως υποκείμενα, ως άτομα με δεξιότητες, ως επαγγελματίες. Η τρίτη προβληματική

αφήγηση είναι εκείνη του παρεκκλίνοντος, με τα αστυνομικά ρεπορτάζ να υπερεκθέτουν αλλοδαπούς δράστες και να τροφοδοτούν φυλετικές γενικεύσεις. Παράδειγμα: κλοπή. Ένας Ρουμάνος κλέβει κλπ. Δεν θα λέγαμε ποτέ «ένας Ιταλός». Μια άλλη αφήγηση που σημείωσα είναι εκείνη του καλού μετανάστη, δηλαδή του ευγνώμονα, ενταγμένου προτύπου, ο οποίος γίνεται αποδεκτός στη δημοσιογραφική αφήγηση μόνο εφόσον διακρίνεται, ποτέ εάν είναι απλώς ένας συνηθισμένος άνθρωπος. Ο αφομοιωμένος, δηλαδή μόνο όσοι συμμορφώνονται, αφηγούνται και θεωρούνται μέρος της κοινωνίας. Άρα το πρόβλημα δεν είναι μόνο τι λέγεται, αλλά πώς και από ποιον λέγεται. Πάνω απ' όλα, όπως είπα και πριν, ποιος μένει εκτός της αφήγησης. Και για να αλλάξει πραγματικά η αφήγηση, χρειαζόμαστε πολλές νέες φωνές, αλλά και διαφορετικά αφηγηματικά ύφη (Ιταλία).

Η οπτική των ακτιβιστών και των φυλετικοποιημένων ατόμων που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις σχετικά με τις τάσεις που διαμορφώνουν τις μιντιακές αφηγήσεις για τη μετανάστευση είναι ιδιαίτερα κριτική, τόσο ως προς τις συντακτικές επιλογές και τους τρόπους κάλυψης, όσο και ως προς τα θέματα, τις επαναλαμβανόμενες μορφές αναπαράστασης και τις φωνές που περιλαμβάνονται σε αυτές τις αφηγήσεις.

Επισημάνθηκε **η σταθερή απουσία μιντιακής κάλυψης που να αντιμετωπίζει τον διαρθρωτικό ρατσισμό**. Οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης για τον ρατσισμό τείνουν να επικεντρώνονται σε μεμονωμένες πράξεις επιθετικότητας, κυρίως σε εκείνες που στοχεύουν δημόσια πρόσωπα (όπως αθλητές υψηλού κύρους). Το κενό αυτό συνδέεται άμεσα και ρητά με την απουσία σταθερής και διαρθρωτικής παρουσίας επαγγελματιών δημοσιογράφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στα συντακτικά επιτελεία.

Σπανίως αναφέρεται και περιστασιακά αντιμετωπίζεται ως «μεμονωμένο περιστατικό» και όχι ως δομικό πρόβλημα (Ελλάδα).

Πολλά από τα άτομα που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις σημείωσαν ότι οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης ελάχιστα συμβάλλουν στο να γίνει αντιληπτό πως ο ρατσισμός είναι ένα φαινόμενο πιο σύνθετο από μεμονωμένες πράξεις σωματικής ή λεκτικής βίας. Ο ρατσισμός, για παράδειγμα, επηρεάζει επίσης την πρόσβαση σε πόρους, στην υγειονομική περίθαλψη και ακόμη και τη χωρική οργάνωση της κοινωνίας. Αυτός ο τύπος κάλυψης είναι ιδιαίτερα προβληματικός, καθώς οι διαδικασίες αποκλεισμού συντηρούνται μέσω μηχανισμών επιλογής και αναπαράστασης που αναπαράγουν τις υφιστάμενες ιεραρχίες ισχύος.

3.3 Ομάδες στόχου

Τα άτομα αφρικανικής καταγωγής, οι Ρομά και οι νεότερες γενιές Βορειοαφρικανικής καταγωγής έχουν εντοπιστεί ως οι ομάδες που σήμερα εκτίθενται περισσότερο σε μορφές ξενοφοβίας και ρατσιστικού στιγματισμού, με ορισμένες διαφοροποιήσεις που συνδέονται με τα εθνικά συμφραζόμενα.

Στην Ισπανία, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αλλοδαποί συνδέονται συχνά με την παραβατικότητα και θεωρούνται απειλή για τη δημόσια ασφάλεια. Παρόμοια τάση παρατηρείται στην Ιταλία, όπου τα τελευταία χρόνια η στιγματοποίηση στοχεύει ολοένα και περισσότερο νεαρά παιδιά μεταναστευτικής καταγωγής - ιδίως εκείνα προερχόμενα από χώρες της Βόρειας Αφρικής και μουσουλμανικού θρησκευματος - που ζουν σε μεγάλες πόλεις. Εκεί, ο υποτιμητικός όρος «maranza» επικαλύπτεται με τον ήδη καθιερωμένο χαρακτηρισμό «baby gang».

Στην Ελλάδα, ο εχθρικός λόγος τείνει να στοχοποιεί, πέραν των μεταναστών, Αλβανούς πολίτες και άτομα Ρομά.

Στη Μάλτα, άνδρες και γυναίκες που φθάνουν διά θαλάσσης από τη νότια Μεσόγειο αποτελούν τους κύριους στόχους ρατσιστικού λόγου.

Τόσο στη Μάλτα όσο και στην Ισπανία, οι συνεντεύξεις ανέδειξαν με σαφήνεια την ύπαρξη διαφοροποίησης και διαβάθμισης των στερεοτύπων με βάση το χρώμα του δέρματος, την εθνικότητα και τη θρησκεία. Η ομάδα της Μάλτας περιέγραψε εύστοχα το φαινόμενο αυτό ως **«επιλεκτική ενσυναίσθηση»**, αναφερόμενη στην τάση να αποδίδεται πιο ανθρώπινη διάσταση σε ορισμένες ομάδες μεταναστών/τριών περισσότερο από ό,τι σε άλλες - για παράδειγμα, στη σχετικά πιο ενσυναίσθητική κάλυψη ατόμων που διαφεύγουν από την Ουκρανία σε σύγκριση με εκείνη Ασιατών ή Αφρικανών μεταναστών.

Υπάρχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά. Ορισμένες ομάδες περιγράφονται ως «πρόσφυγες που διαφεύγουν από τον πόλεμο», ενώ άλλες χαρακτηρίζονται ως «παράνομοι μετανάστες», ακόμη και όταν οι ιστορίες τους είναι παρόμοιες (Μάλτα).

Η διαφοροποίηση αυτή φαίνεται να αντανακλά μια ευρύτερη ιεραρχία ενσυναίσθησης, διαμορφωμένη από πολιτισμική εγγύτητα, θρησκευτικές προκαταλήψεις και πολιτικό λόγο. Στην Ισπανία, όπου οι αφροκαταγόμενες και οι μαγρεβιανές κοινότητες συγκαταλέγονται μεταξύ των πλέον στιγματισμένων, τα άτομα λατινοαμερικανικής μεταναστευτικής καταγωγής αναπαρίστανται ευνοϊκότερα λόγω πολιτισμικής και γλωσσικής εγγύτητας. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, ωστόσο, τα στερεότυπα επιμένουν: γενικά θεωρούνται «υποτακτικοί, χαρούμενοι, ομιλητικοί, τεμπέληδες ή επιφανειακοί». Συνολικά, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες στην Ισπανία, η ένταση των στερεοτύπων αυξάνεται όσο μεγαλώνει η γεωγραφική και πολιτισμική απόσταση από τα «λευκά ευρωπαϊκά πρότυπα».

3.4 Τέσσερις επαναλαμβανόμενες αδυναμίες της αφήγησης

Πόλωση. Και στις τέσσερις χώρες που έγινε η έρευνα, πολλά από τα συμμετέχοντα άτομα ανέδειξαν μια **πόλωση του δημόσιου λόγου** γύρω από ζητήματα ρατσισμού, διακρίσεων και μετανάστευσης. Η τάση αυτή, η οποία ενισχύεται επίσης από τους διαχειριστές των μεγάλων πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, συμβάλλει στην όξυνση του δημόσιου διαλόγου και τον καθιστά πιο επιθετικό και εχθρικό.

Απανθρωποποίηση. Κεντρικά στοιχεία αυτής της διαδικασίας είναι η **ασαφής, απανθρωποποιητική και βίαιη χρήση λέξεων και εικόνων**. Ενώ οι επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης αποδίδουν συχνά τη λεξιλογική ανακρίβεια και τη στιγματοποίηση ορισμένων ομάδων στην απλοποίηση που επιβάλλεται από τη μιντιακή λογική και τη μορφή της «έκτακτης επικαιρότητας», οι εκπρόσωποι του μη κερδοσκοπικού και ακτιβιστικού τομέα τονίζουν την επιδραστική δύναμη της γλώσσας. Η γλώσσα δεν αποτελεί απλώς ένα περιγραφικό εργαλείο, αλλά ένα **κοινωνικό και πολιτικό** μέσο ικανό να συμπεριλαμβάνει ή να αποκλείει, να αναγνωρίζει ή να αρνείται την ετερότητα.

Εντυπωσιοθηρική προσέγγιση.

Μια μορφή αυτού που στην Ιταλία έχει εύστοχα περιγραφεί ως «**αρπακτική δημοσιογραφία**» εξακολουθεί να υφίσταται. Χαρακτηρίζεται από εντυπωσιοθηρικά, δραματοποιημένα και συχνά κινδυνολογικά και απανθρωποποιητικά αφηγηματικά ύφη, ιδίως όταν η ειδησεογραφική κάλυψη βασίζεται σε δεδομένα χωρίς να εμπλέκεται με ατομικές ιστορίες. Σύμφωνα με ορισμένους Ισπανούς και Ιταλούς συμμετέχοντες, αυτή η δυναμική έχει επιτρέψει σε ευρωπαϊκές ακροδεξιές δυνάμεις να ασκήσουν ηγεμονική επιρροή στον καθορισμό της δημόσιας και δημοσιογραφικής ατζέντας για τη μετανάστευση.

Απλοποίηση. Όπως αναδείχθηκε στις συνεντεύξεις, η λογική της **μόνιμης «έκτακτης επικαιρότητας»** συμβάλλει σε μια στρέβλωση της σημασίας, ιδίως όσον αφορά σε ορισμένα θέματα. Τα γεγονότα που σχετίζονται με τη μετανάστευση αναφέρονται μόνο στην αμεσότητά τους - ένα ναυάγιο, ένα διάταγμα, μια αντιπαράθεση - χωρίς καμία ανάλυση του πλαισίου ή των υποκείμενων αιτιών. Η στιγμή αντικαθιστά την ιστορία. Η πίεση για δημοσίευση υπερισχύει της ανάγκης για κατανόηση.

Μία από τις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας των μέσων ενημέρωσης έγκειται ακριβώς στην εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ της ώθησης προς την υπεραπλούστευση, χαρακτηριστική των παραδοσιακών μέσων, και της επιδίωξης ορολογικής ακρίβειας, η οποία είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαφύλαξη της αξιοπρέπειας των ανθρώπων.

3.5 Περιορισμοί και προκλήσεις της αντιρατσιστικής επικοινωνίας

Η αξιολόγηση των επικοινωνιακών στρατηγικών που προωθούνται από τον αντιρατσιστικό ακτιβισμό και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αναδεικνύει έναν αριθμό περιορισμών και προκλήσεων που περιορίζουν την αποτελεσματικότητά τους.

Μεταξύ των σημαντικότερων περιορισμών που εντοπίστηκαν σε όλες τις χώρες είναι η **δυσκολία υιοθέτησης μιας στρατηγικής προσέγγισης στην επικοινωνία**. Η έλλειψη πόρων - χαρακτηριστική μεγάλου μέρους της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως των μικρότερων οργανώσεων - αποτελεί μόνο έναν από τους παράγοντες που παίζουν ρόλο. Παράλληλα με αυτό, ο έντονος οργανωτικός **κατακερματισμός** και η

δυσκολία ανάπτυξης ενός **κοινά αποδεκτού λεξιλογίου και μιας κοινής επικοινωνιακής στρατηγικής** συνιστούν επίσης σημαντικές προκλήσεις.

... πρέπει να δοκιμάζουμε τρόπους επικοινωνίας ή ακόμη και στρατηγικές ή αφηγήσεις χρησιμοποιώντας κοινή γλώσσα (Ιταλία).

Ένα άλλο ζήτημα αφορά στην πλαισίωση των μηνυμάτων: έχει παρατηρηθεί ότι οι αφηγήσεις που βασίζονται στην αλληλεγγύη εμφανίζουν ορισμένες φορές **πατερναλιστικές** τάσεις, για παράδειγμα όταν τα μεταναστευτικά άτομα παρουσιάζονται πρωτίστως ως «ευάλωτα άτομα», παραβλέποντας έτσι την πολυπλοκότητα της ζωής τους - ως φοιτητές, εργαζόμενοι, επαγγελματίες και πολίτες.

Για παράδειγμα, η ιδέα ότι «όλα τα παιδιά στην Αφρική πρέπει να σωθούν από εμάς, τους λευκούς σωτήρες», ή ότι «όλες οι χώρες της Λατινικής Αμερικής είναι εξαιρετικά βίαιες, άρα πρέπει να πάμε να τις βοηθήσουμε». Αυτό είναι κάτι που προσπαθούμε να αλλάξουμε εκ των έσω στις οργανώσεις. Στην αρχή, προσπαθώντας να κινητοποιήσουμε τους ανθρώπους μέσω της αλληλεγγύης, καταλήξαμε να αναπαράγουμε στερεότυπα — απλώς από διαφορετική οπτική γωνία (Ισπανία).

Όπως έχει παρατηρηθεί, παρότι αυτές οι αφηγήσεις είναι συχνά καλοπροαίρετες, τείνουν να εκλαμβάνονται ως «κουραστικές και αναγωγικές» και ενδέχεται ακόμη και να αποδειχθούν αντιπαραγωγικές, καθώς συχνά αναπαράγουν τις ίδιες κατηγορίες που επιδιώκουν να αμφισβητήσουν.

Οι ΜΚΟ είναι περιορισμένες σε επίπεδο αφήγησης. Ακόμη και όταν προσπαθούν να δώσουν φωνή και αυτονομία σε μετανάστες και φυλετικοποιημένα άτομα, συχνά διατηρούν πατερναλιστικές και θυματοκεντρικές προσεγγίσεις (Ισπανία).

Μια άλλη οπτική δίνει έμφαση **στη σημασία διαφοροποίησης των αφηγηματικών πλαισίων**, υπερβαίνοντας μια αποκλειστικά ανθρωπιστική προσέγγιση και αναζητεί τη σύνδεση των συζητήσεων για τη μετανάστευση με ευρύτερες διαρθρωτικές κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές (για παράδειγμα, αναδεικνύοντας τη συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ ή στα συνταξιοδοτικά συστήματα).

Χωρίς να εγκαταλείπουμε τη γλώσσα των δικαιωμάτων, η οποία πρέπει πάντοτε να προηγείται, οφείλουμε επίσης να συμπεριλαμβάνουμε οικονομικά και εργασιακά ζητήματα, καθώς και συζητήσεις για τη βιωσιμότητα των συντάξεων και της υγειονομικής περίθαλψης. Δεν είναι όλοι δεκτικοί στον λόγο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και αν ο στόχος είναι η εξάλειψη του ρατσισμού, χρειαζόμαστε περισσότερα αφηγηματικά εργαλεία (Ισπανία).

Καθοριστικό ζήτημα αποτελεί η **ασυμμετρία ισχύος** μεταξύ πολιτικών δρώντων και μεγάλων μέσων ενημέρωσης, καθώς και η δυσκολία διάδοσης μηνυμάτων σε ένα ευρύ κοινό. Ενώ ορισμένοι θεωρούν ότι το διαδίκτυο και οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες για την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων, άλλοι επισημαίνουν τον κίνδυνο η επικοινωνία να παραμένει

περιορισμένη και τονίζουν τη σημασία προσέγγισης και των κυρίαρχων μιντιακών καναλιών. Από αυτή την οπτική, η πρόκληση δεν έγκειται τόσο στη διαμόρφωση των μηνυμάτων, όσο στην εξασφάλιση πρόσβασης στα μέσα ενημέρωσης και στην επίτευξη της ορατότητας που απαιτείται για την αποτελεσματική αμφισβήτηση εδραιωμένων αφηγήσεων.

Κατά τη γνώμη μου, αυτό που θα έπρεπε να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε αυτές τις αφηγήσεις είναι να κάνουμε ένα βήμα πίσω: να κατανοήσουμε ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι ο χώρος στον οποίο πρέπει να επικεντρωθούμε για αυτές τις εκστρατείες, γιατί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης φαίνονται πολύ ελκυστικά, πολύ δημοκρατικά, ότι έχουν διανύσει μεγάλη απόσταση, αλλά στην πραγματικότητα... (Ιταλία).

Εάν η δημόσια ραδιοτηλεόραση δεν δίνει χώρο, για παράδειγμα, σε ένα δημοψήφισμα, τότε οι εκστρατείες πίεσης και οι πρωτοβουλίες που αναδεικνύουν αυτόν τον περιορισμό αποσκοπούν στο να επεκτείνουν αυτό που αποκαλούμε «δημόσια υπηρεσία». Δεν βλέπω άλλες δυνατότητες προς το παρόν. Επιπλέον, είναι σίγουρα κρίσιμο να μη μείνουμε αποκλειστικά αγκυλωμένοι στην πολιτική διάσταση (Ιταλία).

Ωστόσο, η έρευνα ανέδειξε επίσης εμπειρίες συστηματικής συνεργασίας μεταξύ ακτιβιστών και δημοσιογράφων που προσφέρουν χρήσιμες ενδείξεις για μελλοντική εργασία. Κοινοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, πρωτοβουλίες κοινοτικής δημοσιογραφίας, συνεργασίες με πανεπιστήμια για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών ενοτήτων, καθώς και η ανάδυση συλλογικών μιντιακών χώρων που ιδρύθηκαν από φυλετικοποιημένους επαγγελματίες, υποδεικνύουν πιθανές κατευθύνσεις για έναν αναπροσανατολισμό της μιντιακής συζήτησης σχετικά με τη μετανάστευση.

4. Προς πολιτικές πρόληψης και εναλλακτικές αφηγήσεις

Η ασυμμετρία ισχύος που εξακολουθεί να χαρακτηρίζει ένα τοπίο ενημέρωσης το οποίο κυριαρχείται σε μεγάλο βαθμό από πολιτικούς δρώντες ενισχύεται, από πολλές απόψεις, περαιτέρω από την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και την ευρεία χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Παρότι οι πλατφόρμες αυτές παρουσιάζονται συχνά ως εργαλεία ικανά να ανοίξουν νέους διαύλους και μορφές επικοινωνίας, λειτουργούν ταυτόχρονα ως χώροι στους οποίους η τεχνητή νοημοσύνη και τα αλγοριθμικά συστήματα τείνουν να επιβραβεύουν την πόλωση. Ως αποτέλεσμα, ενέχουν τον κίνδυνο να παράγουν και να αναπαράγουν διαδικασίες φυλετικοποίησης και να συμβάλλουν στην αορατοποίηση των φυλετικοποιημένων ατόμων, καθώς και των κοινωνικών δρώντων που δραστηριοποιούνται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην καταπολέμηση όλων των μορφών διάκρισης.

Η δυσκολία να επαναπροσανατολιστεί ο δημόσιος και μιντιακός διάλογος από ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από τη διάχυτη **ποινικοποίηση** των μεταναστών, καθώς και των ίδιων των ανθρωπιστικών και αντιρατσιστικών οργανώσεων, αναδείχθηκε με σαφήνεια κατά τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν. Η ανάπτυξη πλουραλιστικής, δίκαιης και μη διακριτικής ενημέρωσης θα απαιτούσε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε δομικό επίπεδο, καθώς και στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα· ωστόσο, το παρόν πολιτικό πλαίσιο και το πολιτισμικό κλίμα δεν φαίνονται ιδιαίτερος ευνοϊκά. Πράγματι, η στενή σχέση μεταξύ πολιτικών για τη μετανάστευση, το άσυλο και την καταπολέμηση των διακρίσεων αφενός, και της κυκλοφορίας μηνυμάτων, ρητορικών και ειδήσεων εμποτισμένων με προκαταλήψεις και στερεότυπα (όταν δεν είναι ρητά ξενοφοβικά και ρατσιστικά) αφετέρου, αναδείχθηκε με ιδιαίτερη σαφήνεια.

Ωστόσο, υπάρχουν τομείς παρέμβασης στους οποίους μπορεί να προωθηθεί αλλαγή ακόμη και ελλείψει διαρθρωτικών πολιτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων, όπως καταδεικνύουν ορισμένες από τις εμπειρίες και πρακτικές που αναφέρθηκαν κατά τις συνεντεύξεις. Οι παρεμβάσεις αυτές εντάσσονται σε πέντε κύριους άξονες: πολιτικές πρόσληψης και μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, εκπαίδευση, στρατηγικές και δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους, παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων και πρωτοβουλίες συνηγορίας της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον, προωθούνται ορισμένα ειδικά μέτρα σε ατομικό ή/και άτυπο επίπεδο. Παρακάτω παρατίθεται μια επισκόπηση αυτών των τομέων, ενώ περισσότερες λεπτομέρειες μπορούν να βρεθούν στις επιμέρους εθνικές εκθέσεις.

4.1 Πρόσληψη προσωπικού

Το βασικότερο μέτρο για τη διασφάλιση ενός μη διακριτικού περιβάλλοντος είναι η πρόσβαση στα συντακτικά επιτελεία, ώστε η ενημέρωση να διαφοροποιείται από την πηγή της, από τη στιγμή που παράγεται (Ισπανία).

Η εξάλειψη των πολιτισμικών, κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων εισόδου στο δημοσιογραφικό επάγγελμα είναι, όπως είδαμε, καθοριστικής σημασίας. Τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν δεν είναι πολλά, ωστόσο δείχνουν ότι ακόμη και μεμονωμένοι οργανισμοί μπορούν, εφόσον το επιλέξουν, να παρέμβουν μέσω στοχευμένων πολιτικών. Στην Ιταλία, μία πρωτοβουλία που αναφέρθηκε αφορούσε μια μεγάλη πολυεθνική εταιρεία στον τομέα της υψηλής τεχνολογίας, η οποία υποστήριξε αμειβόμενες πρακτικές ασκήσεις «αποκλειστικά» για φυλετικοποιημένα άτομα. Παρότι αναγνωρίστηκαν οι καλές προθέσεις του εγχειρήματος, ο/η ερωτώμενος/η επισήμανε ότι η διαδικασία επιλογής των υποψηφίων έτεινε να ευνοεί όσους ήταν ήδη προνομιούχοι, με προηγούμενη εμπειρία και ολοκληρωμένες εκπαιδευτικές διαδρομές.

Το πρόβλημα, επομένως, δεν μπορεί να επιλυθεί με την παροχή υποτροφιών στο τέλος μιας ήδη επιλεκτικής διαδικασίας, αλλά με παρεμβάσεις σε προγενέστερο στάδιο, μέσω παρέμβασης στις διαδικασίες πρώιμης εκπαίδευσης και στους μηχανισμούς επαγγελματικού προσανατολισμού. Η πρόταση που διατυπώθηκε είναι «να δοθούν υποτροφίες στα λύκεια», δηλαδή να αρχίσει η υποστήριξη δυνητικών ταλέντων πριν οι οικονομικοί φραγμοί τα αποκλείσουν (Ιταλία).

Μια παρόμοια πρωτοβουλία αναφέρθηκε στην Ισπανία, όπου ένας/μία ερωτώμενος/η δήλωσε ότι απέκτησε πρόσβαση στον δημοσιογραφικό χώρο μέσω ενός μεταπτυχιακού προγράμματος που προσέφερε δέκα υποτροφίες για φοιτητές από χώρες της Λατινικής Αμερικής.

Οι New York Times, το γερμανικό δίκτυο Deutsche Welle και το BBC αναφέρθηκαν ως παραδείγματα αναφοράς για την εφαρμογή εσωτερικών πολιτικών που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ισότητας ως προς την καταγωγή, το φύλο και/ή το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Ιδίως το BBC έχει υιοθετήσει πολιτικές «διαφορετικότητας και ένταξης» με μετρήσιμους στόχους, όπως το πρόγραμμα «50:50»¹², το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση ισότιμης εκπροσώπησης φύλου μεταξύ παρουσιαστών και προσκεκλημένων στα προγράμματά του. Παράλληλα, ο γερμανικός δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας έχει εισαγάγει πολύγλωσσες υπηρεσίες και ειδικούς ειδησεογραφικούς χώρους αφιερωμένους σε κοινότητες αλλοδαπής καταγωγής που διαμένουν στη χώρα.

Η παρακολούθηση μεταπτυχιακών προγραμμάτων, η συμμετοχή σε αμειβόμενες πρακτικές ασκήσεις και οι στοχευμένες πολιτικές πρόσληψης αποτελούν πράγ-

¹² Το πρόγραμμα που υλοποιήθηκε στις αίθουσες σύνταξης της BBC για την προώθηση της ισότητας των φύλων επεκτάθηκε αργότερα ώστε να παρακολουθεί και την εκπροσώπηση με βάση άλλα προσωπικά χαρακτηριστικά: <https://www.bbc.co.uk/5050>

ματι προνομιακά κανάλια εισόδου στο δημοσιογραφικό επάγγελμα. Ωστόσο, αρκετά άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα επέκριναν τη χρήση «ποσοστώσεων», θεωρώντας τις αναποτελεσματικές ελλείψει βαθύτερης αλλαγής της οργανωσιακής κουλτούρας και μεγαλύτερης προθυμίας για ακρόαση, διάλογο και συνεργασία.

Πιο πειστική φαίνεται η προώθηση πολιτικών πρόσληψης που, μέσω χρήσης ανωνύμων βιογραφικών ως κύρια κριτήρια επιλογής προσωπικού, δίνουν προτεραιότητα στη γνώση, τις δεξιότητες και την προηγούμενη εμπειρία. Μια τέτοια επίσημη πολιτική έχει υιοθετηθεί ή αναφερθεί ως καλή πρακτική από αρκετούς οργανισμούς στην Ιταλία και την Ισπανία.

4.2 Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση του προσωπικού αποτελεί έναν ακόμα τομέα που θεωρείται προτεραιότητα. Σε αυτήν την περίπτωση, τα παραδείγματα καλών πρακτικών που αναφέρθηκαν αφορούν κυρίως οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Στην Ισπανία, το Ίδρυμα CEPALM απαιτεί από όλο το νέο προσωπικό να ολοκληρώνει υποχρεωτική διαδικτυακή εκπαίδευση που καλύπτει ζητήματα ισότητας, αντιρατσισμού και διαπολιτισμικότητας, ενώ η ΜΚΟ Educuο προσφέρει υποχρεωτικά εισαγωγικά μαθήματα για τη «συμπερίληψη» και το φύλο.

Στην Ελλάδα, δύο από τις οργανώσεις που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις επιβεβαίωσαν ότι προγραμματίζονται, οργανώνονται και εντάσσονται σε μια συνεχή μαθησιακή διαδικασία από εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια και εργαστήρια σχετικά με τις ίσες ευκαιρίες και τις διακρίσεις. Η εκπαίδευση κατά των διακρίσεων θεωρείται αναπόσπαστο και διαρκές μέρος της επαγγελματικής ανάπτυξης.

Στην Ιταλία, η εκπαίδευση που προωθείται από την οργάνωση Carta di Roma για δημοσιογράφους και σχολές δημοσιογραφίας εστιάζει ειδικά στην προώθηση ακριβούς κάλυψης θεμάτων που αφορούν μετανάστες, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και κοινότητες Ρομά. Η Διεθνής Αμνηστία έχει αναπτύξει προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού σχετικά με τη χρήση «συμπεριληπτικής» γλώσσας, ενώ οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα ενθαρρύνουν έντονα - χωρίς ωστόσο να την καθιστούν υποχρεωτική - τη συμμετοχή του προσωπικού σε θέματα «διαφορετικότητας και ένταξης» και «συμπεριληπτικής» ηγεσίας.

Η οργάνωση SOS Malta έχει προωθήσει πρωτοβουλίες εκπαίδευσης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης: η υποστήριξη εκπαιδευτικών και νέων ώστε να κατανοούν κριτικά τις αφηγήσεις για τη μετανάστευση θεωρείται στρατηγικής σημασίας.

Σε όλες τις εμπειρίες που αναφέρθηκαν, η συμμετοχή φυλετικοποιημένων ατόμων τόσο στον σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση της εκπαίδευσης αποτελεί διακριτικό χαρακτηριστικό.

4.3 Πρόληψη και αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους

Παρότι η διάδοση ξενοφοβικής και ρατσιστικής ρητορικής μίσους αποτελεί μείζονα ανησυχία σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, η ύπαρξη ολοκληρωμένων στρατηγικών για την πρόληψη και την αντιμετώπισή τους παραμένει ιδιαίτερα περιορισμένη. Πολλοί οργανισμοί εξακολουθούν να στερούνται σαφών, ασφαλών και εύκολα προσβάσιμων εσωτερικών πρωτοκόλλων για την αναφορά περιστατικών διακρίσεων και ρητορικής μίσους.

Η συνηθέστερη προσέγγιση που εντοπίστηκε κατά τις συνεντεύξεις είναι αντιδραστική, και υλοποιείται κυρίως μέσω της διαχείρισης περιεχομένου και του αποκλεισμού εχθρικών σχολίων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Στην Ιταλία, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα έχουν αναπτύξει μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική, θεσπίζοντας κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση σχολίων στις σελίδες τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και δημιουργώντας βασικά μηνύματα που λειτουργούν ως άγκυρες για τις διάφορες πρωτοβουλίες εξωτερικής επικοινωνίας τους. Η διαγραφή των πλέον βίαιων σχολίων συμπληρώνεται από στρατηγικές απάντησης σε πιο τεκμηριωμένα εχθρικά σχόλια, βασισμένες σε ανθρωπιστικές αρχές ισότητας, δικαιοσύνης, ουδετερότητας και μη διάκρισης.

Η επικοινωνιακή πλατφόρμα Colory*, από την άλλη πλευρά, ανέφερε την πρακτική εντοπισμού επαναλαμβανόμενων θεμάτων μέσα στα εχθρικά σχόλια, προκειμένου να αναπτύξει μια ενιαία απάντηση, η οποία στη συνέχεια δημοσιεύεται ως νέο μήνυμα.

Στην Ισπανία, το Servimedia δημοσίευσε οδηγό για την πρόληψη ρητορικής μίσους, ενώ το PorCausa έχει δημιουργήσει εγχειρίδιο για εναλλακτικές αφηγήσεις, βασισμένο σε τρεις κατευθυντήριες αρχές: να μην απαντά άμεσα στη ρητορική μίσους, να δίνει προτεραιότητα σε πρόσωπα και προσωπικές ιστορίες αντί για δεδομένα στις αφηγήσεις, και να αμφισβητεί τη διχοτομία «εμείς» και «αυτοί».

Στην Ελλάδα, η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΛΕΔΑ) βασίζεται σε υψηλά καταρτισμένο προσωπικό ώστε να διασφαλίζει ότι καμία από τις αναρτήσεις της δεν προωθεί ρητορική μίσους, ξενοφοβικό, σεξιστικό ή άλλες μορφές ρατσιστικού λόγου.

Παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων

Ο πειραματισμός με στρατηγικές και πρακτικές για την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων αποκαλύπτει ένα ευρύ φάσμα εμπειριών που αποσκοπούν στην προώθηση μεγαλύτερης επίγνωσης των διαφόρων μορφών ξενοφοβίας, ρατσισμού και ρητορικής μίσους. Τέτοια είναι η χρήση γλώσσας με έμφαση στο σεβασμό και στη μη διάκριση, στην παραγωγή ενημέρωσης τόσο διαδικτυακά όσο και εκτός διαδικτύου, και στη συνεργασία μεταξύ ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, κοινωνικών κινημάτων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών αφενός, και των μέσων ενη-

μέρωσης αφετέρου. Ορισμένες από τις εμπειρίες που αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις παρουσιάζονται παρακάτω.

Τεκμηρίωση και καταγραφή ρατσιστικής βίας και ρητορικής μίσους

Στην Ελλάδα, όπου τα επίσημα δεδομένα για τη ρατσιστική βία είναι περιορισμένα, το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN) θεωρεί την παρακολούθηση, την τεκμηρίωση και την αναφορά περιστατικών ρατσιστικής βίας στις αρμόδιες αρχές ως στρατηγικές προτεραιότητες. Οι αναφορές συλλέγονται αποκλειστικά μέσω συνεντεύξεων με άτομα που έχουν υποστεί ρατσισμό. Μέσω αυτής της δράσης, το Δίκτυο τεκμηριώνει ποιοτικές και ποσοτικές τάσεις της ρατσιστικής βίας στη χώρα, εντοπίζει κενά στα συστήματα υποστήριξης των θυμάτων, διατυπώνει συστάσεις προς τους θεσμούς και προωθεί πρωτοβουλίες ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης, μεταξύ άλλων μέσω της δημοσίευσης ετήσιων εκθέσεων.

Στην Ιταλία, το Barometro dell'Odio (Βαρόμετρο Μίσους) της Διεθνούς Αμνηστίας παρακολουθεί περιοδικά τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο, καταγράφοντας τις σελίδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δημόσιων προσώπων, με την υποστήριξη ενός δικτύου ακτιβιστών. Τα ευρήματα συγκεντρώνονται σε σχετική έκθεση.

Πρώθηση γλώσσας σεβασμού και μη διάκρισης

Η υιοθέτηση πολιτικών που αποσκοπούν στην πρόωση μη διακριτικής γλώσσας εντός των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί μία ακόμη πρακτική που αναδείχθηκε από την έρευνα. Από αυτή την οπτική, ενώ μόνο μία από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έχει υιοθετήσει επίσημη πολιτική, υπογραμμίστηκε από τα ερωτηθέντα άτομα η σημασία καλύτερου συντονισμού των προσπαθειών στον συγκεκριμένο τομέα.

Μεταξύ των πρακτικών που αναφέρθηκαν, πέραν των εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών που συζητήθηκαν, περιλαμβάνονται η ανάπτυξη επίσημων πολιτικών που αποσκοπούν στην τροποποίηση της γλώσσας που χρησιμοποιείται τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά, ώστε να καταστεί εφικτή η αποφυγή ορισμένων λέξεων ή εκφράσεων που θεωρούνται μέρος μιας ευρωκεντρικής και αποικιοκρατικής κληρονομιάς (π.χ. οι όροι «ένταξη» και «πολιτισμός») ή που τείνουν να αποκτούν αρνητικές και υποτιμητικές συνδηλώσεις στον δημόσιο λόγο (για παράδειγμα, οι όροι «παράνομος» ή «παράτυπος μετανάστης», ο ιταλικός όρος clandestino, ή η χρήση του όρου «migrant» (δηλαδή «μεταναστευτικός») χωρίς αναφορά στο πρόσωπο ως άτομο ή πολίτη).

Η παραγωγή πολύγλωσσου περιεχομένου εφαρμόζεται στη Μάλτα με στόχο τη διεύρυνση του κοινού μέσω της άρσης γλωσσικών φραγμών, οι οποίοι, όπως επισημάνθηκε, παρεμποδίζουν τόσο την παραγωγή όσο και την κατανάλωση πληροφόρησης από μετανάστες και πρόσφυγες. Η δημιουργία εξειδικευμένων γλωσσαρίων με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων έχει επίσης καταγραφεί στην Ισπανία και την Ιταλία.

Αυτο-παραγωγή ενημερωτικού περιεχομένου

Η δύσκολη πρόσβαση στα κυρίαρχα μιντιακά συστήματα έχει ενθαρρύνει την ανάδυση πολλαπλών εμπειριών αυτοδιαχειριζόμενης και ανεξάρτητης ενημέρωσης και επικοινωνίας, καθώς και μορφών δημοσιογραφίας των πολιτών και κοινοτικής δημοσιογραφίας.

Παρά τους περιορισμούς, οι ψηφιακές πλατφόρμες έχουν καταστήσει δυνατή την ανάπτυξη πιο οριζόντιων και συμμετοχικών μορφών επικοινωνίας. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στα podcast, οι φωνές ανεξάρτητων δημοσιογράφων, ακτιβιστών και δημιουργών με μεταναστευτικό υπόβαθρο καθίστανται ολοένα και πιο ορατές, χρησιμοποιώντας αυτά τα εργαλεία για να αποδομήσουν τις κυρίαρχες αφηγήσεις.

Στην Ιταλία, έργα όπως το Pandemic στο Instagram, ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης (όπως τα Lo Spiegone, Will Media, Colory*) και podcasts που παράγονται από συλλογικότητες προωθούν σε βάθος συζητήσεις με φυλετικοποιημένους ειδικούς και ακτιβιστές, αποδεικνύοντας ότι είναι δυνατή μια εναλλακτική μορφή δημοσιογραφίας: λιγότερο εντυπωσιοθηρική, πιο τεκμηριωμένη και προσανατολισμένη στον διάλογο.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πρωτοβουλίες όπως το 4 New Neighbours - ένα έργο συμπαραγωγής με τη συμμετοχή μεταναστών και τοπικών κοινοτήτων - αποδεικνύουν ότι είναι δυνατόν να οικοδομηθούν κοινές αφηγήσεις, όπου η αφήγηση λειτουργεί ως γέφυρα αμοιβαίας κατανόησης και όχι ως τείχος διαχωρισμού. Το μέλλον, υποστηρίζεται, βρίσκεται ακριβώς σε αυτή την προσέγγιση: στη συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων, ακτιβιστών και φυλετικοποιημένων δρώντων, θεμελιωμένη στην ακρόαση, τον σεβασμό και την κοινή ευθύνη.

Μεταξύ των εμπειριών δημοσιογραφίας βάσης, ξεχωρίζει το Seen ως ψηφιακή πλατφόρμα στην αγγλική γλώσσα, η οποία εκπαιδεύει απλούς ανθρώπους ώστε να γίνουν αφηγητές των δικών τους ιστοριών. Το μοντέλο της συνδυάζει τη δημοσιογραφία των πολιτών με πρακτικές κοινοτικής οργάνωσης: οι επαγγελματίες δημοσιογράφοι δεν λειτουργούν πλέον απλώς ως διαμεσολαβητές, αλλά ως διευκολυντές που υποστηρίζουν τα συμμετέχοντα άτομα να αφηγούνται τις ιστορίες τους με επάρκεια και επίγνωση. Η προσέγγιση αυτή ανατρέπει την παραδοσιακή ιεραρχία μεταξύ εκείνων που μιλούν και εκείνων για τους οποίους μιλούν, προτείνοντας μια συμμετοχική μεθοδολογία στην οποία οι κοινότητες δεν αποτελούν πλέον αντικείμενα παρατήρησης, αλλά ενεργά υποκείμενα αφήγησης.

Η ίδια αρχή διέπει πολλές ιταλικές πρωτοβουλίες κοινοτικής δημοσιογραφίας¹³, οι οποίες επιδιώκουν να συνδυάσουν τη δημοσιογραφική αυστηρότητα με την κοινωνική ευαισθησία.

13 Παραδείγματα δημοσιογραφίας των πολιτών στην Ιταλία περιλαμβάνουν τα YouReporter, Blasting News, Fada Collective και Cittadini Reattivi. Εμπειρίες κοινοτικής δημοσιογραφίας έχουν υλοποιηθεί, μεταξύ άλλων, από το Domani, το οποίο εμπλέκει τους συνδρομητές του στην επιλογή ερευνητικών και εκτενών ρεπορτάζ.

Μια άλλη αξιοσημείωτη εμπειρία είναι το Colory*, μια επικοινωνιακή πλατφόρμα που δημιουργήθηκε με στόχο την ανάδειξη της πραγματικότητας ανθρώπων με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζουν στην Ιταλία. Το εγχείρημα ξεκίνησε με μια ιδρυτική ομάδα κυρίως αφροκαταγόμενων ατόμων, αλλά σταδιακά διευρύνθηκε το δίκτυό ώστε να περιλαμβάνει άτομα σινοϊταλικής, ρομανικής, περουβιανής και πολλών άλλων καταγωγών. Το Colory* διακρίνεται για την ενεργητική και διαλογική του προσέγγιση: δεν περιορίζεται στο να λαμβάνει ιστορίες, αλλά τις αναζητά, επικοινωνεί απευθείας με τα άτομα και οικοδομεί σχέσεις εμπιστοσύνης.

Η συντακτική ομάδα εργάζεται καθημερινά, δημοσιεύοντας περιεχόμενο σε τακτική βάση και αντιμετωπίζοντας ανοιχτά την κριτική, ακόμη και όταν αυτή αφορά λάθη ή ατελείς αναπαραστάσεις. Ο στόχος δεν είναι να προσφερθεί μια ωραιοποιημένη εικόνα της διαφορετικότητας, αλλά να παρουσιαστεί η πραγματικότητα σε όλη της την πολυπλοκότητα, αποδεχόμενοι την απαιτητική εργασία που συνεπάγεται ο διαπολιτισμικός διάλογος (Ιταλία).

Στη Μάλτα, μια ομάδα δημοσιογράφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο ίδρυσε μια διαδικτυακή πλατφόρμα με στόχο να προσφέρει χώρο σε εναλλακτικές αφηγήσεις, ιστορίες κοινοτήτων και διαπολιτισμικό διάλογο. Παρότι το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου της δημοσιεύεται στα τουρκικά, επιλεγμένες αναρτήσεις και άρθρα κοινοποιούνται στα αγγλικά μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ενισχύοντας την προσβασιμότητα και τη συμμετοχή πέρα από γλωσσικά όρια. Η αποστολή της πλατφόρμας αντανακλά μια αυξανόμενη δέσμευση των δημοσιογράφων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στη Μάλτα για την προώθηση ηθικής, μη διακριτικής και ανθρωποκεντρικής δημοσιογραφίας. Όπως εξήγησε ένας/μία ερωτώμενος/η, τέτοιες πρωτοβουλίες στοχεύουν στο «να προσφέρουν τις ιστορίες που λείπουν» — ιστορίες που αναδεικνύουν τις καθημερινές εμπειρίες, τη συμβολή και την ανθεκτικότητα, αντί για αναπαραστάσεις καθοδηγούμενες από τη λογική της κρίσης. Στην περίπτωση αυτή, η έμφαση δίνεται στην αντιμετώπιση αποκλειστικών αφηγήσεων, παρουσιάζοντας τις φωνές των μεταναστών/τριών ως **αξιόπιστες πηγές** και όχι ως αντικείμενα της ιστορίας, απεικονίζοντας την καθημερινή ζωή αποφεύγοντας εικόνες που ενισχύουν τον οίκτο, τη θυματοποίηση ή τον φόβο, και υιοθετώντας συνεργατικές προσεγγίσεις στις οποίες δημοσιογράφοι και μέλη της κοινότητας συμπαράγουν περιεχόμενο που αντανακλά κοινές πραγματικότητες.

Παρόμοια, στην Ισπανία, αυτοοργανωμένες πρωτοβουλίες όπως τα Quiu, El Colombiano en España, Árabes en España και Enlace Latino ιδρύθηκαν από άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο εξαιτίας των δυσκολιών συνεργασίας με τα κυρίαρχα ισπανικά μέσα ενημέρωσης. Και εδώ, η ανεξάρτητη παραγωγή podcast, όπως το Migrantes Anónimas, αποτελεί μια νέα ευκαιρία αποδόμησης προκαταλήψεων και στερεοτύπων και προσφοράς νέων αφηγήσεων για τη μετανάστευση. Στην Ελλάδα, εναλλακτικά και ανεξάρτητα μιντιακά μοντέλα όπως τα Solomon και Reporters United αναφέρθηκαν ως καλές πρακτικές στην ανάδειξη προσωπικών ιστοριών

και αντεναφγήσεων που ενισχύουν την ορατότητα και αμφισβητούν τα στερεότυπα.¹⁴

Συνεργασία ακτιβισμού - μέσων ενημέρωσης

Αν μπορούσαμε να συνδυάσουμε τον επαγγελματισμό των δημοσιογράφων με την ενσυναίσθηση και την πρόσβαση που διαθέτουν οι ΜΚΟ, ο αντίκτυπος θα ήταν τεράστιος (MT).

Η συνεργασία μεταξύ ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, δημοσιογράφων των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών θα μπορούσε να βελτιώσει σημαντικά το συλλογικό φαντασιακό σχετικά με τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και, ευρύτερα, τα φυλετικοποιημένα άτομα. Πολλά από τα ερωτηθέντα άτομα συμμερίζονται αυτή την άποψη. Η επαγγελματική τεχνογνωσία και η ευρεία εμβέλεια των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης, αφενός, και οι ιστορίες, η γνώση και τα κοινωνικά δίκτυα των δρώντων της κοινωνίας των πολιτών, αφετέρου, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και να διευκολύνουν την παραγωγή αφηγήσεων απαλλαγμένων από στερεότυπα και με σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μεταξύ των τεκμηριωμένων πρακτικών περιλαμβάνονται το άνοιγμα, από ορισμένες κυρίαρχες εφημερίδες, χώρων για συνεισφορές και άρθρα που συντάσσονται από φυλετικοποιημένα άτομα, η δημιουργία καταλόγων ειδικών, η άτυπη συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων και ακτιβιστών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην παραγωγή περιεχομένου, καθώς και οι σχέσεις μεταξύ ακτιβιστών, εφημερίδων και τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών. Ωστόσο, πρόκειται για εξαιρετικές εμπειρίες που, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, δεν έχουν καταφέρει να εδραιωθούν ως συστημική πρακτική.

¹⁴ Το Solomon είναι ένας ειδησεογραφικός οργανισμός που ιδρύθηκε από μετανάστες (<https://wearesolomon.com/>) και οι Reporters United είναι ένα δίκτυο ανεξάρτητων ερευνητών δημοσιογράφων στην Ελλάδα που προωθεί τη διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία (<https://www.reportersunited.gr/en/>)

5. Προτάσεις και Συστάσεις

Ο μετασχηματισμός των μιντιακών αφηγήσεων και αναπαραστάσεων για μετανάστες, πρόσφυγες, φυλετικοποιημένα άτομα και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο απαιτεί ένα σύνολο παρεμβάσεων και τη συμμετοχή πολλαπλών δρώντων: εθνικών θεσμών, εκδοτών και δημοσιογράφων των μέσων ενημέρωσης, καθώς και του τομέα του αντιρατσιστικού ακτιβισμού.

Παρακάτω συνοψίζονται οι κύριες προτάσεις και συστάσεις που διατυπώθηκαν από τα συμμετέχοντα άτομα, με διάκριση μεταξύ γενικών κατευθυντήριων γραμμών που απευθύνονται σε φορείς χάραξης πολιτικής και θεσμικούς δρώντες (που δεν συμμετείχαν άμεσα στην παρούσα έρευνα) και πιο ειδικών προτάσεων που απευθύνονται στον μιντιακό τομέα και την κοινωνία των πολιτών.

5.1 Προτάσεις και συστάσεις προς φορείς χάραξης πολιτικής και θεσμικούς δρώντες

Τερματισμός εκστρατειών ποινικοποίησης μεταναστών, αιτούντων άσυλο και προσφύγων, καθώς και ανθρωπιστικών και αντιρατσιστικών οργανώσεων («ποινικοποίηση της αλληλεγγύης»). Ιδίως, είναι αναγκαίο να σταματήσει η νομική και δικαστική καταστολή μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε ανθρωπιστικές δράσεις, στην υποδοχή και κοινωνική ένταξη μεταναστών και προσφύγων, καθώς και στην καταπολέμηση των διακρίσεων, του ρατσισμού και της ρητορικής μίσους.

Όχι στη ρητορική μίσους από πολιτικούς και θεσμικούς εκπροσώπους. Αποτελεί προτεραιότητα η αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραγωγής και διάδοσης εχθρικού, προσβλητικού και διακριτικού λόγου με ξενοφοβικά και ρατσιστικά υπονοούμενα από πολιτικούς και θεσμικούς εκπροσώπους, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης ή υποστήριξης νομικών ενεργειών όπου αυτό είναι αναγκαίο. Η κυρίαρχη θεσμική αφήγηση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, η οποία πλαισιώνει τη μετανάστευση ως ζήτημα «εθνικής ασφάλειας», δεν προάγει την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών πολιτικών· αντίθετα, τροφοδοτεί την πόλωση του δημόσιου λόγου και τη διάδοση διακριτικού και βίαιου λόγου και συμπεριφορών, υπονομεύοντας έτσι την κοινωνική συνοχή.

Θέσπιση μόνιμων συνεργατικών πλατφορμών για τον καθορισμό και την υλοποίηση εθνικών στρατηγικών κατά των διακρίσεων και του ρατσισμού και υπέρ της κοινωνικής ένταξης, διασφαλίζοντας τη συμμετοχή μεταναστών, προσφύγων, ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένων ατόμων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Ενίσχυση του νομικού πλαισίου κατά των διακρίσεων στον χώρο εργασίας, και ειδικότερα στον μιντιακό τομέα, και διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρ-

μογής του, με ιδιαίτερη έμφαση στη διαφύλαξη του πλουραλισμού στο σύστημα δημόσιας ραδιοτηλεόρασης.

Υποστήριξη δημιουργίας εθνικών δικτύων ασφαλών χώρων και υπηρεσιών για την αναφορά και καταγγελία διακρίσεων, βίας και ξενοφοβικής ή ρατσιστικής ρητορικής μίσους.

Ανάπτυξη εθνικών κατευθυντήριων γραμμάτων για το πολιτισμικό πλουραλισμό στα μέσα ενημέρωσης, όπου αυτές απουσιάζουν ή δεν εφαρμόζονται αποτελεσματικά, προκειμένου να καθοδηγείται η επιλογή και χρήση γλώσσας και εικόνων, καθώς και οι πολιτικές εκδόσεων, σύμφωνα με τις αρχές της ισότητας και των ίσων ευκαιριών.

Διασφάλιση και προστασία της ελευθερίας της ενημέρωσης: είναι απαραίτητη η υιοθέτηση συγκεκριμένων και έγκαιρων μέτρων για την αντιμετώπιση του εχθρικού κλίματος που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι, διαφυλάσσοντας την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους, καθώς ένας ελεύθερος και ασφαλής Τύπος είναι απαραίτητος για κριτική δημοσιογραφία ικανή να εντοπίζει και να καταπολεμά τον διαρθρωτικό ρατσισμό.

Ενίσχυση της μακροπρόθεσμης θεσμικής στήριξης, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής ενίσχυσης, με στόχο την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ συλλογικοτήτων φυλετικοποιημένων ατόμων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και μέσων ενημέρωσης που δεσμεύονται στην παραγωγή ακριβούς, ηθικής και υπεύθυνης ενημέρωσης, καθώς και στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους.

5.2 Προτάσεις και συστάσεις προς εκδότες, δημοσιογράφους και αντιρατσιστές και ακτιβιστές

Παρακάτω συνοψίζονται οι προτάσεις και συστάσεις που απευθύνονται στους επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης και στον τομέα του αντιρατσιστικού ακτιβισμού. Οι προτάσεις οργανώνονται σε τέσσερις κύριους θεματικούς άξονες:

- 1. Εσωτερικές πολιτικές για πλουραλιστική δημοσιογραφία,**
- 2. Εκπαίδευση για την ισότητα και κατά όλων των μορφών διάκρισης,**
- 3. Καινοτομία στις εκδοτικές πολιτικές και τις επικοινωνιακές στρατηγικές,**
- 4. Μετασχηματισμός των αφηγήσεων.**

1. Εσωτερικές πολιτικές για πλουραλιστική δημοσιογραφία

Μέσα ενημέρωσης

- Ανάλυση επίσημη και ρητή δέσμευση από τα συντακτικά επιτελεία για τη διαφοροποίηση του προσωπικού και τον πλουραλισμό.
- Εισαγωγή επαγγελματικών κινήτρων (π.χ. βραβεία, υποτροφίες, προσκλήσεις χρηματοδότησης) για την προώθηση πλουραλιστικής και ισορροπημένης δημοσιογραφίας σε ζητήματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση.

- Θέσπιση **θεματικών καταλόγων** υποψηφίων για την επιλογή ειδικών / συνομιλητών και βασικών πηγών.
- Υιοθέτηση **εκδοτικών κατευθυντήριων γραμμών για την ορθή χρήση της γλώσσας**, ώστε να αποφεύγεται ανακριβής ή διακριτική ορολογία.
- Εισαγωγή **εσωτερικών εργαλείων παρακολούθησης** στα συντακτικά επιτελεία για την αξιολόγηση του πλουραλισμού θεμάτων και περιεχομένου.
- Συστηματική και διαρθρωτική παρακολούθηση της **αναπαράστασης ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένων ατόμων** στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης, με ιδιαίτερη έμφαση σε ειδησεογραφικές και ενημερωτικές εκπομπές.
- Δημιουργία **επαγγελματικών χώρων συμβουλευτικής και υποστήριξης** για δημοσιογράφους αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες.
- Υιοθέτηση **εσωτερικών πολιτικών και πρωτόκολλα κατά των διακρίσεων** σε οργανωσιακό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων ασφαλών και προστατευμένων μηχανισμών αναφοράς περιστατικών διάκρισης.
- Μεγαλύτερη προσοχή και χώρος για **εκθέσεις και παρατηρήσεις που εκδίδονται από διεθνείς οργανισμούς και φορείς σχετικά με τον ρατσισμό**.

Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- Δημιουργία **χώρων διαλόγου και ανταλλαγής** με τον μιντιακό τομέα.
- Παρακολούθηση της **αναπαράστασης ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένων ατόμων** εντός των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων.

Μέσα ενημέρωσης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- Να οικοδομηθούν **στρατηγικές συμμαχίες** μεταξύ δημοσιογράφων, ακαδημαϊκών, συλλογικοτήτων μεταναστών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, και να δημιουργηθούν κοινόχρηστοι χώροι εκπαίδευσης, αμοιβαίας μάθησης και παραγωγής περιεχομένου.
- Να υιοθετηθούν **επίσημες πολιτικές για τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών πρόσληψης**, για παράδειγμα μέσω διαδικασιών επιλογής με ανωνυμοποιημένα βιογραφικά.
- Να προωθηθεί η **συμμετοχή ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένων ατόμων σε δομές λήψης αποφάσεων**.
- Να υιοθετηθούν **επίσημες εσωτερικές γλωσσικές πολιτικές**, που να ρυθμίζουν τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική επικοινωνία, ώστε να διασφαλίζεται η ακρίβεια και η ισότητα.

2. Εκπαίδευση για την ισότητα και κατά όλων των μορφών διάκρισης

Μέσα ενημέρωσης

- Ένταξη **αντιρατσιστικής εκπαίδευσης** στα προγράμματα σπουδών δημοσιογραφίας τόσο στη δευτεροβάθμια όσο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, προκειμένου να παρέχεται έγκαιρη κατάρτιση σε ζητήματα ισότητας, διαπολιτισμικής επικοινωνίας και δεοντολογικής δημοσιογραφίας.
- Ανάπτυξη **εσωτερικών εκπαιδευτικών ενοτήτων** για δημοσιογράφους, επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης και ανώτερα διοικητικά στελέχη σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων.
- Δρομολόγηση **προγραμμάτων συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης** για δημοσιογράφους, αρχισυντάκτες και επαγγελματίες της επικοινωνίας σε θέματα όπως η καταπολέμηση του ρατσισμού, οι ασυνείδητες προκαταλήψεις, η διαπολιτισμική δημοσιογραφία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι αρχές κατά των διακρίσεων και το πολιτικό πλαίσιο της μετανάστευσης.
- Προγραμματίζονται **υποχρεωτικά σεμινάρια** για όλα τα μέλη επαγγελματικών ενώσεων και συλλόγων, με έμφαση στη μη διάκριση και τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Σχεδιασμός **εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών με στόχο τον μετασχηματισμό της εσωτερικής οργανωσιακής κουλτούρας**, προκειμένου να αντιμετωπιστούν φαινόμενα αποκλεισμού, διακρίσεων και «ρατσιστικών» πρακτικών εντός των μιντιακών οργανισμών.

Μέσα ενημέρωσης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- Να προωθηθούν **πρωτοβουλίες μιντιακής παιδείας** με στόχο την ενίσχυση της πρόσβασης στην πληροφόρηση και στην ενδυνάμωση της ικανότητας αναγνώρισης παραπλανητικών αφηγήσεων.
- Να ενσωματωθούν **ενότητες σχετικά με τη δεοντολογία των μέσων ενημέρωσης και την καταπολέμηση των διακρίσεων** στα προγράμματα σπουδών δημοσιογραφίας και επικοινωνίας.
- Να υποστηριχθεί η **ανάπτυξη βιωματικών μαθησιακών έργων** που φέρνουν σε επαφή φοιτητές δημοσιογραφίας με μεταναστευτικές κοινότητες.
- Να ενθαρρυνθεί η **ανάπτυξη εκπαιδευτικών ενοτήτων που θα συν-διαμορφώνονται και θα συν-υλοποιούνται** από δημοσιογράφους, συλλογικότητες φυλετικοποιημένων ατόμων και αντιρατσιστικές συλλογικότητες, τόσο στη φάση σχεδιασμού όσο και στη φάση υλοποίησης.

3. Καινοτομία στις εκδοτικές πολιτικές και τις επικοινωνιακές στρατηγικές

Μέσα ενημέρωσης

- Υποστήριξη **πλουραλιστικών εκδοτικών εγχειρημάτων** που αναδεικνύουν και καθιστούν ορατή τη γνώση και την επαγγελματική εξειδίκευση όλων των μελών των συντακτών επιτελείων.
- Αποφυγή **θεματικής γκετοποίησης**: δημοσιογράφοι και ειδικοί με μετα-

ναστευτικό υπόβαθρο ή φυλετικοποιημένα άτομα θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να καλύπτουν θέματα γενικού ενδιαφέροντος - όπως η στέγαση, η οικονομία, ο αθλητισμός ή ο πολιτισμός - και να μη περιορίζονται σε ζητήματα που αφορούν αποκλειστικά τη μετανάστευση.

- Προώθηση **συνεργασιών με συλλογικότητες μεταναστών και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών** για τη συνδημιουργία περιεχομένου, προσφέροντας στις μεταναστευτικές κοινότητες περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής στη διαμόρφωση των αφηγήσεων.
- Ενθάρρυνση **πολιτικών σε επίπεδο συντακτικών επιτελείων** σχετικά με τη διαχείριση της ρητορικής μίσους, την πολυφωνία των πηγών και την ακριβή οπτική αναπαράσταση.
- Παροχή **πληροφοριών** προσαρμοσμένες στις μεταναστευτικές κοινότητες (π.χ. Οδηγοί, νομικές πληροφορίες).

Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- Πραγματοποίηση **διαρθρωτικών επενδύσεων στην επικοινωνιακή ικανότητα**.
- Σχεδιασμός **στρατηγικών** επικοινωνίας και αφηγήσεων μεταβαίνοντας από αντιδραστικές σε προληπτικές προσεγγίσεις.
- Ανάπτυξη **αυτόνομης και ανεξάρτητης επικοινωνιακής ατζέντας**, μη υποκείμενης σε πολιτικές ή μιντιακές συζητήσεις.
- Καθορισμός **εσωτερικών πολιτικών** για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους.
- Καινοτομία **αφηγηματικών σχημάτων**: νέες πλατφόρμες και οπτικοακουστικές μορφές, όπως podcast και σύντομα βίντεο, θα πρέπει να αξιοποιούνται για την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων και την προσέγγιση νεότερου κοινού.

Μέσα ενημέρωσης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- Να δρομολογηθούν και να υποστηριχθούν **πρωτοβουλίες δημοσιογραφίας των πολιτών και κοινοτικής δημοσιογραφίας**.

4. Μετασχηματισμός των αφηγήσεων

Μέσα ενημέρωσης

- **Αλλαγή παραδείγματος**: μετάβαση από τη δημοσιογραφική κάλυψη για μετανάστες και φυλετικοποιημένα άτομα στη δημοσιογραφική κάλυψη μαζί με αυτούς.
- Διασφάλιση της **ενεργού συμμετοχής μεταναστών και προσφύγων** στην παρουσίαση των δικών τους ιστοριών.
- **Εμβάθυνση και ανθρωποποίηση της ειδησεογραφικής κάλυψης**: οι

αφηγήσεις θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στις προσωπικές ιστορίες έναντι των δεδομένων, να πλασιώνουν τη μετανάστευση ως διαρθρωτικό κοινωνικό φαινόμενο και όχι ως εξαιρετικό ή καθοδηγούμενο από τη λογική της έκτακτης ανάγκης γεγονός, και να αποφεύγουν την εντυπωσιοθηρία.

- **Επαλήθευση περιεχομένου με τα εμπλεκόμενα πρόσωπα**, όπου είναι δυνατόν, πριν από τη δημοσίευση άρθρων για ευαίσθητα ζητήματα - ιδίως όταν πρόκειται για ασυνόδευτους ανήλικους αλλοδαπούς, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες ή περιστατικά ρατσιστικής βίας, ιδίως όταν αυτή διαπράττεται από τις όργανα επιβολής του νόμου.

Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- **Ενίσχυση συντονισμού και μείωση του κατακερματισμού**: η συγκρότηση κρίσιμης μάζας και η σύγκλιση προς κοινές στρατηγικές επικοινωνίας και συνηγορίας είναι ουσιώδους σημασίας, συμπεριλαμβανομένης της ευθυγράμμισης βασικών μηνυμάτων και γλωσσικής χρήσης όπου είναι δυνατόν.
- **Ανάδειξη θετικών πτυχών και της συμβολής** μεταναστών, προσφύγων και φυλετικοποιημένων ατόμων στην πολιτισμική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.
- **Διαφοροποίηση των επιχειρηματολογικών πλαισίων**: εκτός από τις αφηγήσεις που βασίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορούν να ενσωματωθούν επιχειρήματα σχετικά με την αγορά εργασίας, την οικονομία και τη βιωσιμότητα, για παράδειγμα αναδεικνύοντας τη συμβολή των μεταναστών στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, στην οικονομική ανάπτυξη και στα συνταξιοδοτικά συστήματα, ώστε να προσεγγιστούν πιο συντηρητικά ή σκεπτικιστικά ακροατήρια.
- **Βελτίωση προσβασιμότητας και σαφήνειας των μηνυμάτων**: η αντιρατσιστική επικοινωνία θα πρέπει να αποφεύγει υπερβολικά ακαδημαϊκή ή αυτοαναφορική γλώσσα και να υιοθετεί σαφέστερο και πιο προσβάσιμο λόγο, ικανό να απευθύνεται σε ευρύτερα κοινά.

Μέσα ενημέρωσης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

- **Εγκατάλειψη πατερναλιστικών και θυματοποιητικών προσεγγίσεων** στις αφηγήσεις για μετανάστες, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα.
- **Διασφάλιση υπεύθυνης χρήσης εικόνων**: διατήρηση συνοχής μεταξύ εικόνων και περιεχομένου, αποφυγή εντυπωσιοθηρικών, οικτιρτικών, απανθρωποποιητικών ή θυματοποιητικών απεικονίσεων και διαφύλαξη της ιδιωτικότητας ευάλωτων ατόμων.
- **Αναγνώριση μεταναστών, προσφύγων και φυλετικοποιημένων ατόμων ως δρώντων υποκειμένων και πηγών πληροφόρησης**, και όχι απλώς ως αντικειμένων της ειδησεογραφικής κάλυψης.

6. Σύνοψη βασικών ευρημάτων και συμπερασμάτων

Οι σελίδες αυτές παρουσιάζουν μια σύνοψη των διαρθρωτικών οικονομικών, κοινωνικών, θεσμικών και πολιτισμικών μηχανισμών που διαμορφώνουν την πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, τη δομή και το περιεχόμενο των αφηγήσεων των μέσων ενημέρωσης σχετικά με μετανάστες, πρόσφυγες, φυλετικοποιημένα άτομα και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, καθώς και τις μορφές διακρίσεων και ρατσισμού που επανεμφανίζονται στον τομέα της ενημέρωσης στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Ισπανία.

Η ανάλυση βασίζεται στις τέσσερις εθνικές εκθέσεις που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του έργου MILD (More correct Information, Less Discrimination) από τις AMAM (Μάλτα), ANTIΓΟΝΗ - Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία (Ελλάδα), Associazione Carta di Roma και Lunaria APS (Ιταλία), και Maldita.es (Ισπανία).

Χωρίς να είναι εξαντλητική, η έκθεση εντοπίζει με επαρκή σαφήνεια έναν αριθμό **κοινών δομικών χαρακτηριστικών** που προσδιορίζουν το οικοσύστημα της ενημέρωσης και της κοινωνικής επικοινωνίας σχετικά με μετανάστες και πρόσφυγες, άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένα άτομα στις τέσσερις χώρες που εξετάστηκαν.

Η έκθεση διαρθρώνεται σε **πέντε κεφάλαια**, προηγείται μια περιγραφή της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε για τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας βασισμένης σε συνεντεύξεις με συνολικά 68 εμπλεκόμενα άτομα, επιλεγμένα μεταξύ επαγγελματιών του μιντιακού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών.

Το **πρώτο κεφάλαιο** τοποθετεί στο πλαίσιο τις μιντιακές αφηγήσεις για τη μετανάστευση, αναδεικνύοντας ορισμένες δομικές τάσεις που συμβάλλουν στη διατήρηση ενημέρωσης που εξακολουθεί να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις, στρεβλές και παραπλανητικές αφηγήσεις και, σε πολλές περιπτώσεις, ψευδείς πληροφορίες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις μεταβολές στη δημογραφία, την πολιτική, τα συστήματα ενημέρωσης και μαζικής επικοινωνίας, καθώς και στη σχέση μεταξύ μέσων ενημέρωσης και εξουσίας.

Από **δημογραφική άποψη**, η γήρανση του πληθυσμού που χαρακτηρίζει τις ευρωπαϊκές χώρες - και η οποία δεν αντιμετωπίστηκε επαρκώς μέσω έγκαιρων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στους οικονομικούς, δημοσιονομικούς και κοινωνικούς τομείς - έχει δημιουργήσει νέες ανισοροπίες που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και έχει συμβάλει στην ανάδυση νέων κοινωνικών συγκρούσεων.

Από **πολιτική άποψη**, οι ευρωπαϊκές χώρες (και πέραν αυτών) φαίνεται να έχουν παγιώσει προσεγγίσεις που περιορίζουν ολόένα και περισσότερο το δικαίω-

μα στη μετανάστευση και το δικαίωμα στο άσυλο, συρρικνώνουν το δικαίωμα στην υποδοχή και ενισχύουν προγράμματα και πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην εξωτερική προστασία των συνόρων προς τρίτες χώρες, σε μια προσπάθεια να μειωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο ο αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών. Το πλαίσιο αυτό δεν διευκολύνει την πρόληψη ή την αντιμετώπιση της ξενοφοβικής και ρατσιστικής ρητορικής μίσους.

Το ίδιο το **σύστημα ενημέρωσης** υφίσταται σημαντικούς μετασχηματισμούς, τόσο ως προς την κατανάλωση και την παραγωγή πληροφορίας όσο και από τεχνολογική άποψη, ιδίως λόγω της διάδοσης της Τεχνητής Νοημοσύνης. Μεταξύ των πολλαπλών επιπτώσεων της τεχνολογικής καινοτομίας περιλαμβάνεται και η δυνητική ενίσχυση των κινδύνων που σχετίζονται με τη διαδικτυακή διάδοση προκαταλήψεων, στερεοτύπων και ψευδών πληροφοριών.

Η σχέση μεταξύ του συστήματος ενημέρωσης και της πολιτικής εξουσίας επηρεάζει επίσης καθοριστικά τη δημόσια ατζέντα για τα ζητήματα αυτά: η μετανάστευση αναδεικνύεται σε πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης και, ως εκ τούτου, ενισχύεται από τη μιντιακή κάλυψη με όρους κινδυνολογικούς και απονομιμοποιητικούς.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** παρέχει μια επισκόπηση του εσωτερικού πλαισίου των οργανώσεων που συμμετείχαν, με αναφορά στη σύνθεση του προσωπικού και στο επίπεδο επίγνωσης της διαρθρωτικής φύσης του ρατσισμού τόσο εντός όσο και εκτός των οργανώσεων.

Η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων (**69,9%**) **ανέφερε την παρουσία ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο χώρο εργασίας τους**, ωστόσο, αναδείχθηκε σημαντικό χάσμα μεταξύ των απαντήσεων από μιντιακούς οργανισμούς (55,8%) και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (92%).

Στις τέσσερις χώρες υπήρξε σαφής αναγνώριση της ύπαρξης **δομικού προβλήματος σχετικά με την πρόσβαση στο επάγγελμα**. Η επιμονή ισχυρών πολιτισμικών προκαταλήψεων και μιας ευρωκεντρικής κοσμοθεώρησης - που ορισμένοι ερωτηθέντες με μεταναστευτικό υπόβαθρο ταυτίζουν με αποικιοκρατικές ρίζες - διαπλέκεται με κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια που δυσχεραίνουν την πρόσβαση στη δημοσιογραφία.

Τα **εμπόδια πρόσβασης στο επάγγελμα που εντοπίστηκαν**, με διαφοροποιήσεις ανά χώρα, περιλαμβάνουν **την περιορισμένη επάρκεια στην εθνική γλώσσα** (Μάλτα, Ισπανία και Ελλάδα), **το ταξικό υπόβαθρο και οι οικονομικές συνθήκες** (Ιταλία και Ισπανία), **τα νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια** στην αναγνώριση προσόντων και στην απόκτηση άδειας διαμονής (Μάλτα, Ισπανία και Ελλάδα), την απουσία **πολυκεντρικής πολιτισμικής οπτικής** και τη γενικευμένη έλλειψη ενεργών πολιτικών ίσων ευκαιριών και κατά των διακρίσεων. Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν δήλωσαν ότι δεν υφίστανται επίσημες κατευθυντήριες γραμμές ή πλαίσια αναφοράς για τις προσλήψεις στους οργανισμούς τους.

Οι εσωτερικές οργανωσιακές δυναμικές επιβαρύνονται περαιτέρω από τους **περιορισμούς των εθνικών πολιτικών και νομικών πλαισίων κατά των διακρίσεων, καθώς και από τις ρητές μορφές θεσμικού ρατσισμού.**

Παρότι η **επίγνωση της βαθιά ριζωμένης φύσης του ρατσισμού** και της επιρροής του στην πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, στα οργανωτικά μοντέλα, στις εκδοτικές πολιτικές, στο περιεχόμενο και στα αφηγηματικά σχήματα φαίνεται ισχυρή μεταξύ των οργανώσεων και των μέσων που συμμετείχαν, ο ρατσισμός τείνει να εκλαμβάνεται ως **εξωτερικό πρόβλημα, ξένο προς τον ίδιο τον χώρο εργασίας.** Συνολικά, παραμένει **μια επίμονη δυσκολία αναγνώρισης λεπτών ή έμμεσων μορφών δομικού ρατσισμού** που ενσωματώνονται στις διαδικασίες πρόσληψης, διαχείρισης, στις διαπροσωπικές πρακτικές και στην παραγωγή περιεχομένου εντός του συστήματος ενημέρωσης (και, σε κάποιο βαθμό, και εντός της κοινωνίας των πολιτών). Σε αυτές περιλαμβάνονται φραγμοί πρόσβασης, θεσμικοί περιορισμοί που συνδέονται με το νομικό καθεστώς αλλοδαπών, καθώς και ιστορικές και πολιτισμικές παραδοχές που (ρητά ή άρρητα) προβάλλουν ανισότητες γνώσεων και δεξιοτήτων μεταξύ «ντόπιων» επαγγελματιών και εκείνων αλλοδαπής καταγωγής, παγιώνοντας γλωσσικές, θρησκευτικές ή πολιτισμικές διαφορές και ενισχύοντας στερεότυπα και ασύμμετρες σχέσεις εξουσίας.

78% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι **χρησιμοποιεί μη διακριτική γλώσσα εσωτερικά**· ωστόσο, μόνο δύο οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην Ιταλία και την Ισπανία ανέφεραν ότι έχουν θεσμοθετήσει επίσημες εσωτερικές πολιτικές που αντιμετωπίζουν ειδικά το ζήτημα αυτό. Η καταλληλότητα της γλώσσας φαίνεται να εξαρτάται περισσότερο από την ατομική ευαισθησία παρά από την υιοθέτηση δομημένων εκδοτικών πολιτικών. Η γλώσσα παραμένει πρόκληση και εντός της κοινωνίας των πολιτών, όπου αντιρατσιστικές οργανώσεις και φυλετικοποιημένες κοινότητες δυσκολεύονται να αναπτύξουν ένα κοινό λεξιλόγιο που να είναι προσβάσιμο και κατανοητό από ευρύτερα κοινά.

Στις τέσσερις χώρες αναδείχθηκε σαφώς η επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης της διάδοσης ξενοφοβικής και ρατσιστικής **διαδικτυακής ρητορικής μίσους.** Μετανάστες, αιτούντες άσυλο, φυλετικοποιημένα άτομα και κοινότητες Ρομά συγκαταλέγονται μεταξύ των κύριων στόχων της διαδικτυακής βίας. Ωστόσο, δεν φαίνεται να υπάρχουν εδραιωμένες στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης. Οι υφιστάμενες πρακτικές τόσο στον μιντιακό τομέα όσο και στην κοινωνία των πολιτών παραμένουν σε μεγάλο βαθμό κατακερματισμένες και αντιδραστικές, παρά προληπτικές. Η απουσία δομημένων στρατηγικών για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινό και στις τέσσερις χώρες που μελετήθηκαν, όπου τα μέσα ενημέρωσης χαρακτηρίζονται από **έλλειψη επίσημων πολιτικών κατά των διακρίσεων,** σαφών εσωτερικών πρωτοκόλλων και ορατών, ασφαλών, εμπιστευτικών και προσβάσιμων διαύλων αναφοράς παρενόχλησης και διακρίσεων στο χώρο εργασίας.

Το **τρίτο κεφάλαιο** εξετάζει πως παράγεται η ενημέρωση, εστιάζει στις φωνές, τα θέματα, τα αφηγηματικά πλαίσια και τις κύριες ομάδες που υφίστανται στιγματισμό.

Αφηγηματικές φωνές. 91% των ερωτηθέντων επιβεβαίωσε την **επιμονή του προβλήματος** στις αφηγήσεις των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης. Τα φυλετικοποιημένα άτομα τείνουν να αποτελούν αντικείμενα μιντιακών αφηγήσεων και όχι αυτόνομα υποκείμενα και πηγές πληροφόρησης. Οι πολιτικές και θεσμικές φωνές εξακολουθούν να κυριαρχούν.

Το ζήτημα της **στρεβλής ορατότητας** ανακύπτει όταν φυλετικοποιημένα άτομα είναι παρόντα, αλλά παρουσιάζονται μέσα από στερεοτυπικούς ρόλους ή χρησιμοποιούνται ως «μάρτυρες» για να ενισχύσουν αφηγήσεις ευαλωτότητας ή θυματοποίησης. Επικρατεί μια μορφή **θεματικής γκετοποίησης**, με σπάνιες περιπτώσεις όπου καλούνται ως ειδικοί σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος.

Οι καινοτομίες προέρχονται κυρίως από μια **νέα γενιά δημιουργών με μεταναστευτικό υπόβαθρο**, οι οποίοι εισάγουν υβριδικές και διαθεματικές αφηγήσεις στον δημόσιο διάλογο, συνδέοντας τον ρατσισμό με το φύλο και την τάξη, ιδίως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Αφηγηματικά πλαίσια. Οι κυρίαρχες αφηγήσεις παρουσιάζουν τη μετανάστευση ως **προβληματικό φαινόμενο** (λέξη κλειδί: κρίση) και ως απειλή (λέξη κλειδί: εισβολή). Η εικόνα των μέσων ανθρώπων που φθάνουν δια θαλάσσης έχει καταστεί απλοποιημένο σύμβολο της μετανάστευσης, ενισχυμένο από **οπτικά στερεότυπα** που, έστω και ακούσια, προκαλούν φόβο, οίκτο ή απόσταση αντί για οικειότητα και ενσυναίσθηση.

Ένα άλλο επαναλαμβανόμενο πλαίσιο απεικονίζει τους μετανάστες ως **«βάρους»**, ως νεκρό φορτίο που **«απειλεί»** τη χώρα υποδοχής, αποσταθεροποιεί το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και τη λειτουργία της αγοράς εργασίας, και ενέχει τον κίνδυνο αύξησης της κοινωνικής παρεκτροπής ή απώλειας της «πολιτισμικής και εθνικής ταυτότητας».

Στερεότυπα διαφόρων ειδών συμβάλλουν στην αναπαραγωγή κοινωνικών ανισοτήτων και διακρίσεων, ιδίως όταν απεικονίζουν τους μετανάστες με **οίκτο ή πατερναλιστικό τρόπο**. Σε όλες τις χώρες διαπιστώνεται σταθερή **απουσία μιντιακής κάλυψης που να αντιμετωπίζει τον διαρθρωτικό ρατσισμό**: οι αφηγήσεις των μέσων τείνουν, αντίθετα, να εστιάζουν σε μεμονωμένες πράξεις επίθεσης, ιδίως όταν αυτές στοχεύουν δημόσια πρόσωπα.

Ομάδες στόχου. Άτομα αφρικανικής καταγωγής, κοινότητες Ρομά και νέες γενιές Βορειοαφρικανών συγκαταλέγονται μεταξύ των ομάδων που εκτίθενται περισσότερο σε ξενοφοβικό και ρατσιστικό στιγματισμό, με διαφοροποιήσεις που συνδέονται με τα εθνικά συμφραζόμενα. Η ομάδα της Μάλτας περιέγραψε εύστοχα το φαινόμενο ως **«επιλεκτική ενσυναίσθηση»**, αναφερόμενη στην τάση εξανθρωπισμού ορισμένων μεταναστευτικών ομάδων περισσότερο από άλλες, αντανακλώντας

ευρύτερες ιεραρχίες που διαμορφώνονται από πολιτισμική εγγύτητα, θρησκευτικές προκαταλήψεις και πολιτικό λόγο.

Αφηγηματικά πρότυπα. Η πόλωση, η απανθρωποποίηση, η εντυπωσιοθηρία και η υπεραπλούστευση αναδεικνύονται ως οι τέσσερις συχνότερες αδυναμίες στις μιντιακές αφηγήσεις.

Στον τομέα του αντιρατσιστικού ακτιβισμού και της επικοινωνίας της κοινωνίας των πολιτών, βασικοί περιορισμοί περιλαμβάνουν **δυσκολίες υιοθέτησης στρατηγικής προσέγγισης στην επικοινωνία**. Πέρα από την **έλλειψη πόρων**, που χαρακτηρίζει μεγάλο μέρος της κοινωνίας των πολιτών, παρατηρείται **σημαντικός οργανωτικός κατακερματισμός**, δυσκολία ανάπτυξης **κοινού λεξιλογίου και επικοινωνιακής στρατηγικής**, καθώς και **ανεπαρκής διαφοροποίηση των αφηγηματικών πλαισίων**. Σύμφωνα με ορισμένους εμπλεκόμενους, είναι αναγκαίο να υπερβούμε ένα καθαρά ανθρωπιστικό επιχείρημα και να συνδέσουμε πιο έντονα τον λόγο για τη μετανάστευση με ευρύτερες δομικές κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές.

Το **τέταρτο κεφάλαιο** παρουσιάζει **εμπειρίες που έχουν ήδη υλοποιηθεί** στις τέσσερις χώρες με στόχο την προώθηση προληπτικών πολιτικών και την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων. Η έρευνα αναδεικνύει παραδείγματα συστηματικής συνεργασίας μεταξύ ακτιβιστών και δημοσιογράφων, προσφέροντας πολύτιμες ενδείξεις σχετικά με πολιτικές πρόσληψης, εκπαίδευση, πρόληψη και αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους, παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων και αυτοπαραγόμενη ενημέρωση. Κοινοτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, δημοσιογραφία των πολιτών και κοινοτική δημοσιογραφία, συνεργασία με πανεπιστήμια για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών ενοτήτων και συλλογικοί μιντιακοί χώροι που ιδρύθηκαν από φυλετικοποιημένους επαγγελματίες υποδεικνύουν ελπιδοφόρες τροχιές αλλαγής.

Το **πέμπτο κεφάλαιο** διατυπώνει προτάσεις και συστάσεις με στόχο την ενεργοποίηση διαρθρωτικής αλλαγής, αναγνωρίζοντας ως βασικούς δρώντες πολιτικούς και θεσμικούς φορείς, εκδότες και δημοσιογράφους, καθώς και κινήματα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Απαιτείται ισχυρή και αποτελεσματική **θεσμική δέσμευση** για τον ανασχεδιασμό των πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου, των συστημάτων υποδοχής και κοινωνικής ένταξης, των μέτρων κατά των διακρίσεων και της πρόληψης της ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής και θεσμικής ρητορικής μίσους.

Τα μέσα ενημέρωσης και η κοινωνία των πολιτών καλούνται να συνεργαστούν σε τέσσερις βασικούς **τομείς προτεραιότητας**. Συνολικά, 46 προτάσεις και συστάσεις αφορούν τις εσωτερικές οργανωσιακές πολιτικές, την εκπαίδευση, τις εκδοτικές πολιτικές και επικοινωνιακές στρατηγικές, καθώς και την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων. Μεταξύ των βασικών παρεμβάσεων περιλαμβάνονται: η υιοθέτηση μη διακριτικών πολιτικών πρόσληψης· η ενίσχυση της αυτονομίας από πολιτικές ατζέντες και κυρίαρχους λόγους· η καθιέρωση συστηματικών δραστηρι-

οτήτων μάθησης και κατάρτισης· η εισαγωγή μηχανισμών παρακολούθησης του πλουραλισμού ως προς το προσωπικό, τη γλώσσα, τη δομή των αφηγήσεων και τη θεματική κάλυψη· ο στρατηγικός σχεδιασμός της επικοινωνίας και οι επενδύσεις από την κοινωνία των πολιτών· η υιοθέτηση εσωτερικών πρωτοκόλλων για την αναφορά περιστατικών διακρίσεων και ρητορικής μίσους· καθώς και η καινοτομία σε μιντιακά μορφότυπα και κανάλια. Οι παρεμβάσεις αυτές συνιστούν συστημικές αλλαγές που μπορούν να ενισχύσουν την παραγωγή και κυκλοφορία πιο ακριβούς και υπεύθυνης ενημέρωσης για τη μετανάστευση, απαλλαγμένης από στερεότυπα και διακριτικές προκαταλήψεις.

Η υπέρβαση της αμοιβαίας δυσπιστίας που συχνά χαρακτηρίζει τις σχέσεις μεταξύ επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών είναι, επομένως, ουσιώδης. **Η οικοδόμηση συνεργατικών δικτύων** μεταξύ ενημερωτικών οργανισμών, φυλετικοποιημένων ομάδων, ακαδημαϊκών, ανθρωπιστικών και αντιρατσιστικών οργανώσεων - τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης προσωπικού όσο και στην παραγωγή περιεχομένου - εμφανίζεται ως στρατηγικής σημασίας.

Στην αβέβαιη και σύνθετη πραγματικότητα στην οποία καλούμαστε να λειτουργήσουμε, η σύναψη συμμαχιών που αξιοποιούν τη γνώση, την εμπειρία, τις επαγγελματικές δεξιότητες, τα δίκτυα σχέσεων και τη δημιουργικότητα φαίνεται να αποτελεί μία από τις **ελάχιστες εναπομείνασες ευκαιρίες για την αποτοξίνωση** του δημόσιου και μιντιακού διαλόγου για τη μετανάστευση, ο οποίος σημαδεύεται ολοένα και περισσότερο από πόλωση, εργαλειοποίηση και κυνική πολιτική εκμετάλλευση.

Οι συνεργατικές εμπειρίες και η αυτοπαραγόμενη ενημέρωση, μαζί με νέα επικοινωνιακά μορφότυπα που αναπτύσσονται από νεότερες γενιές δημοσιογράφων και ακτιβιστών, ιδίως στο διαδίκτυο, **προσφέρουν λόγους αισιοδοξίας** για την εισαγωγή καινοτόμων γλωσσών, ύφους και αφηγηματικών στρατηγικών στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης, ικανών να αποτυπώσουν την πολυπλοκότητα και την πολυσύνθετη σύνθεση των σύγχρονων κοινωνιών.

Δεν πρόκειται μόνο για τη διαφοροποίηση των φωνών, αλλά για τη διασφάλιση ότι τα φυλετικοποιημένα άτομα θα **διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο** στην προώθηση δομικής αλλαγής - μια διαδικασία που δεν μπορεί να αφεθεί αποκλειστικά στην ατομική ευαισθησία, αλλά απαιτεί δημόσιο συντονισμό και στήριξη, επενδύσεις και συλλογική δέσμευση εκδοτών, δημοσιογράφων και ακτιβιστών υπέρ μιας ελεύθερης, κριτικής, ανεξάρτητης, βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα και μη διακριτικής δημοσιογραφίας.

Δεν είναι απλώς ζήτημα διαφοροποίησης των φωνών στην αφήγηση, αλλά διασφάλισης ότι τα φυλετικοποιημένα άτομα θα βρίσκονται στην **πρώτη γραμμή μιας διαρθρωτικής αλλαγής** που δεν μπορεί να ανατεθεί μόνο στην ευαισθησία των ατόμων. Απαιτείται δημόσια εποπτεία και στήριξη, επενδύσεις και συλλογική δέσμευση εκδοτών, δημοσιογράφων και ακτιβιστών για την προάσπιση μιας δημοσιογραφίας ελεύθερης, κριτικής, ανεξάρτητης, βασισμένης στο σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και μη διάκριση.

7. Βιβλιογραφία

- Alonso, M. O., Blanco-Herrero, D., Splendore, S., & Calderón, C. A., *Migración y medios de comunicación. Perspectiva de los periodistas especializados en España*, Estudios sobre el mensaje periodístico, 27(1), 2021, [link](#)
- Arévalo Salinas, A. I., Najjar Trujillo, T. A., & Silva Echeto, V. *Representaciones de la inmigración en los medios informativos españoles y su visibilidad como fuentes informativas*, Historia y comunicación social, 26(1), 2021, [link](#)
- Arrieta-Castillo, C., *Desinformación y colectivos vulnerables. Estrategias pragmáticas en bulos y fake news sobre género, inmigración y personas LGTBI+*, Studia Romanica Posnaniensia, 50(3), 5-18, 2023, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Linee guida per l'applicazione della Carta di Roma*, 2020, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie senza volto. XIII Rapporto della Carta di Roma*, 2025, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie di contrasto. XII° Rapporto di Carta di Roma 2024*, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie a memoria, XI rapporto Carta di Roma 2023*, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie dal fronte, X rapporto Carta di Roma 2022*, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie ai margini. Nono Rapporto Carta di Roma 2021*, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie di transito. VIII Rapporto di Carta di Roma*, 2020, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie senza approdo, Settimo rapporto di Carta di Roma*, 2019, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie di chiusura. Sesto rapporto di Carta di Roma*, 2018, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie da paura. Quinto rapporto di Carta di Roma*, 2017, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie oltre i muri. Quarto rapporto Carta di Roma*, 2016, [link](#)
- Associazione Carta di Roma, Osservatorio di Pavia (edited by), *Notizie di confine. Terzo rapporto Carta di Roma 2015*, [link](#)
- Barretta P., "Lights and shadows of media information on racism", in Lunaria (edited by), *Chronicles of Ordinary Racism. Fifth White Paper on Racism in Italy*, pp. 22-34, 2020, [link](#)
- Bogdan, R., & Taylor, S. J., *Looking at the bright side: A positive approach to qualitative policy and evaluation research*, Qualitative sociology, 13(2), 183-92, 1990, [link](#)
- Braun, V., & Clarke, V., *Using thematic analysis in psychology*, Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101, 2006
- Broadcasting Authority Malta, *Annual Review of Maltese Media Output*, 2023, Valletta
- Burr, V., *Social constructionism*. Routledge, 2024
- Caldiron G., "Razzismo, xenofobia, nazionalismo e nativismo: le frontiere simboliche e materiali diseguate dalle destre radicali globali" in Lunaria (edited by), *Cronache di Ordinario Razzismo. Sesto libro bianco sul razzismo in Italia*, 2024, [link](#)
- Calleja, R. & Scicluna, R., *Media Representation and Migration in Malta: Local Challenges and Global Frames*, Journal of Mediterranean Studies, 30(2), pp. 45-62, 2021
- Cea D'Ancona, M. Á., Percepción social de las migraciones en España. *Panorama Social*, 24, 129-144, 2016, [link](#)
- Censis (edited by), *58° Rapporto Censis sulla situazione sociale del Paese/2024, "Comunicazione e media"*, Roma, 6 December 2024
- Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), *Barómetro de septiembre 2025*, Estudio n.º 3524, September 2025, [link](#)
- Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), *Barómetro de septiembre 2024*, Estudio n.º 3474, September 2024a, [link](#)
- Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), *Barómetro de julio 2024*, Estudio n.º 3468, July 2024b, [link](#)
- CEPAIM, *II Informe Sobre el Estado de las Migraciones y la Convivencia Intercultural en España (EMCIE)*, 2024, [link](#)
- CEPAIM, *I Informe Sobre el Estado de las Migraciones y la Convivencia Intercultural en España (EMCIE)*, 2023, [link](#)
- Cochliou, D., Poulakidakos, S., Rigou, M., & Papathanassopoulos, S., *Hate-speech in Greece and Cyprus: How public communication practitioners discuss the phenomenon*, Journalism Practice, 1(18), 2024, [link](#)
- Consejo Económico y Social España (CES), *Informe sobre la realidad migratoria en España: Prioridades para las Políticas Públicas*, 2025, [link](#)
- Council of Europe, *Recommendation CM/Rec (2022)16 on Combating Hate Speech*, 2022, Strasbourg.
- Dal Lago A., *Non-persone*, Feltrinelli, 1999

- Di Bonifacio, C., & Sambanis, N. *Long-term effects of the refugee crisis on Greek public opinion regarding immigration* (Working Paper No. 129/2025), Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP), 2025, [link](#)
- Drydakakis, Nick and Vlassis, Manos, *Ethnic Discrimination in the Greek Labour Market: Occupational Access, Insurance Coverage, and Wage Offers*, International Journal of Manpower, Vol. 31, Issue 2, 2010
- ECRI (European Commission against Racism and Intolerance), *ECRI General Policy Recommendation no. 15 on combating hate speech, adopted on 8 December 2015*, 2015, [link](#)
- El País, *El 57% cree que hay “demasiados” inmigrantes en España y el 75% los asocia a conceptos negativos*. El País and Cadena Ser, 40dB, October 2024, [link](#)
- European Agency for Fundamental Rights, (FRA), *Being Black in the EU – Second Edition*. Vienna, FRA, 2023
- European Agency for Fundamental Rights, 2022, *Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination*, 2022, [link](#)
- European Commission, *A Union of equality: EU anti-racism action plan 2020-2025*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions, COM(2020) 565 final, 2020, [link](#)
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI Report on Italy (Sixth monitoring cycle)*, Council of Europe, 2024, [link](#)
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI second report on Greece* (CRI(2000)32), Council of Europe, 2000
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI third report on Greece*, Council of Europe, 2004
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI report on Greece (Fourth monitoring cycle)* (CRI(2009)31), Council of Europe, 2009
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI report on Greece (Fifth monitoring cycle)* (CRI(2015)1), Council of Europe, 2015
- European Commission against Racism and Intolerance, *ECRI report on Greece (Sixth monitoring cycle)*, Council of Europe, 2022
- European Network Against Racism (ENAR), *ENAR shadow report 2011–2012, Racism and related discriminatory practices in Greece*, 2013
- European Network Against Racism (ENAR), *ENAR shadow report 2012–2013, Racism and related discriminatory practices in employment in Greece*, 2014
- European Network Against Racism (ENAR), *Racial Discrimination in Europe. ENAR shadow report 2016-2021*, 2021
- European Network Against Racism (ENAR), *Media Narratives on Migration in Europe: Trends and Challenges*, 2024, Brussels
- European Parliament. *Resolution on the Role of Media in the Fight Against Racism and Xenophobia*, 2023
- European Union, *Special Eurobarometer 551 The Digital Decade*, 2024, [link](#)
- European Parliament, *Flash Eurobarometer, News and Media 2023*, 2023, [link](#)
- Eurostat, *EU population diversity by citizenship and country of birth*, February 2025, [link](#)
- Faso G., *Lessico del razzismo democratico. Le parole che escludono*, 2008, DeriveApprodi
- Ferrández-Ferrer, A., *Sobre la experiencia laboral de los periodistas migrantes en un contexto de desregulación: entre la precariedad y la democratización del campo mediático*, Communication and Society, 15(2), 305-330, 2012, [link](#)
- Fondazione Diversity (edited by), *Diversity Media Research Report 2024*, 2024, [link](#)
- Gallissot R, Kilani M., Rivera A., *L'imbroglione etnico in 14 parole chiave*, Edizioni Dedalo, 2001
- García-Castillo, N., Doral, T. B., & Hänninen, L., *Perception of the Media Discourse on Migration in Spain before and during Covid-19: Different Stakeholders' views and Good Practices*, Anuario Electrónico de Estudios en Comunicación Social “Disertaciones”, 17(1), 1-22, 2024, [link](#)
- Garrido Casas, J., *Estudio sobre las necesidades de la población inmigrante en España: Tendencias y retos para la inclusión social. Informe ejecutivo*. Accem, 2020, [link](#)
- Ghebremariam Tesfàù M., *Non ci sono italiani Neri. Vocabolario razziale, discorso e “violenza epistemica” in Italia*, in Various Authors, “Linguaggio della diversità culturale. Prospettive per una comunicazione inclusiva”, edited by Rai per la Sostenibilità ESG e Rai Ufficio Studi, Rome, Rai Libri, 2024, pp. 94-115
- Gómez-Escalonilla, G., & Barranquero, A., *Investigación Cualitativa en los Estudios de Comunicación: Características, Objetos y Técnicas. Profesional de la Información*, 33(2), 2024
- Greek Forum of Migrants, & European Network Against Racism (ENAR), *ENAR shadow report 2010–2011: Racism and related discriminatory practices in Greece*, 2012, [link](#)
- Greek National Commission for Human Rights (GNCHR), *Xenophobia in Greece: A multifaceted hatred* (OSINT Report 7), 2023, [link](#)
- Greek Ombudsman – National Mechanism for the Investigation of Arbitrary Incidents (EMIDIPA), *Special report 2021*, 2022

- Greek Ombudsman – National Mechanism for the Investigation of Arbitrary Incidents (EMIDIPA), *Special report 2022*, 2024
- Greek Ombudsman – National Mechanism for the Investigation of Arbitrary Incidents (EMIDIPA), *Special report 2023*, 2025
- Human Rights Watch, *Hate on the streets: Xenophobic violence in Greece*, 2012, [link](#)
- Human Rights Watch, Greece. In *World report 2023*, 2023, [link](#)
- Igartua, J. J., Muñiz, C., & Cheng, L., *La inmigración en la prensa española. Aportaciones empíricas y metodológicas desde la teoría del encuadre noticioso*, Migraciones. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones, (17), 143-181, 2005, [link](#)
- Iglesias, J., Rua, A., & Ares, A., *Un arraigo sobre el alambre. La integración de la Población de Origen Inmigrante (POI) en España*. Fundación Foessa, 2020, [link](#)
- Institute of Maltese Journalists (IGM), *Code of Journalistic Ethics and Practice*, Valletta, 2022
- Institute for Strategic Dialogue (ISD), *The networks and narratives of anti-refugee disinformation in Europe*, 2021, [link](#)
- Kvale S., *The 1,000-page question*, Qualitative inquiry, 2(3), 275-284, 1996, [link](#)
- López, Á., Sánchez-Núñez, P., & Córdoba-Cabús, A., *Desinformación y verificación de las fake news sobre inmigración difundidas en España. En: L.R., Romero & N., Sánchez (Coords.)*, Sociedad digital, comunicación y conocimiento: retos para la ciudadanía en un mundo global, pp. 91-110, Dykinson, 2022
- Lunaria (edited by), *Words are stones, Hate Speech Analysis in Public Discourse in Six European Countries*, 2019, [link](#)
- Lunaria (edited by), *Cronache di ordinario razzismo. Secondo libro bianco sul razzismo in Italia*, Edizioni dell'Asino, 2011, [link](#)
- Lunaria (edited by), *Cronache di ordinario razzismo. Terzo libro bianco sul razzismo in Italia*, 2014, [link](#)
- Lunaria (edited by), *Cronache di ordinario razzismo. Quarto libro bianco sul razzismo in Italia*, 2017, [link](#)
- Lunaria (edited by), *Cronache di Ordinario Razzismo. Quinto libro bianco sul razzismo in Italia*, 2021, [link](#)
- Lunaria (edited by), *Cronache di ordinario razzismo. Sesto libro bianco sul razzismo in Italia*, 2024, [link](#)
- Maldita.es, *Informe sobre tendencias de desinformación sobre migración y/o racismo*. EnRÉDate, 2025, [link](#)
- Maldita.es, *Informe sobre tendencias de desinformación sobre migración y/o racismo*. EnRÉDate, 2024, [link](#)
- Maldita.es, *Narrativas desinformadoras sobre migración durante el verano: la atribución falsa de delitos a personas migrantes como narrativa principal*, 2024, [link](#)
- Maldita.es, *“Islamista”, “musulmán” e “ilegal”: así ha dibujado la desinformación a las personas migrantes durante las elecciones europeas.*, 2024c, [link](#)
- Maneri M., *Il panico morale come dispositivo di trasformazione dell'insicurezza*, in Rassegna di Sociologia n.1, January-March 2001
- Maneri M., Quassoli F., *Un attentato “quasi terroristico”. Macerata 2018, il razzismo e la sfera pubblica al tempo dei social media*, Carocci Editore, 2021
- Maroukis, Thanos, & Dimitris Skleparis, *Victims or Intruders? Framing the Migrant Crisis in Greece and Macedonia*, Journal of International Migration and Integration, Vol. 12, Issue 1, pp. 27-45, 2018.
- Maxwell, J. A., *Qualitative research design: An interactive approach: An interactive approach*, Sage, 2013
- Ministry for Equality, Research, and Innovation (Malta), *National Strategy for the Promotion of Equality and Non-Discrimination 2021-2030*
- MOAS, *Humanitarian Communication Strategy and Ethical Guidelines*, Malta: MOAS Publications, 2024
- Naletto G., (edited by), *Rapporto sul razzismo in Italia*, Lunaria, manifestolibri, 2009
- Narváez-Llinares, Á., & Pérez-Rufí, J.P., *Fake news y desinformación sobre migración en España: prácticas del discurso xenófobo en redes sociales y medios online según la plataforma Maldita Migración*, Estudios sobre el Mensaje Periodístico, 28(4), 841-854, 2022, [link](#)
- OBERAXE, *Monitorización del discurso de odio en redes sociales: Contenidos considerados de odio racista y/o xenófobo, islamofóbico, antisemita y antigitano*, 2024, [link](#)
- Pantazi Psatha, M. E., *“Equality on paper”: Refugee and migrant integration in Greece* (Policy Paper 174/2024), Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP), 2024, [link](#)
- Papadopoulos, Giorgos, *More (about) Borders, less (about) Humans: Media Coverage of Migration and Asylum Seeking in Greece*, Heinrich-Böll Stiftung, Greece, 2022
- Pugliese, E., *I lavoratori immigrati nella crisi e il razzismo istituzionale*, in Cronache di Ordinario razzismo. Secondo libro bianco sul razzismo in Italia, 2011
- RedAcoge, *10 Años de inmigracionalismo. Por un periodismo más humano. Tratamiento mediático de las migraciones en España*. 2024, [link](#)

Red2Red, *El impacto del racismo en España: Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2024*. Dirección General para la Igualdad de Trato y No Discriminación y contra el Racismo, Ministerio de Igualdad, 2025, [link](#)

Reuters Institute, *Race and leadership in the news media 2025: Evidence from five markets*, 2025, [link](#)

Romero, A., *Disinformation Landscape in Spain*. EU Disinfo Lab. 2023, [link](#)

Ross Arguedas A., Mukherjee M., Kleis Nielsen R., *Race and leadership in the news media 2024: Evidence from five markets*, Reuters Institute, 21 March 2024

Ruiz Andrés, R., & Sajir, Z., *Desinformación e islamofobia en tiempos de infodemia. Un análisis sociológico desde España*, Revista Internacional de Sociología, 81(3): e236, 2025, [link](#)

Santamaría, E., *Inmigración y barbarie. La construcción social y política del inmigrante como amenaza*, Papers, pp. 66, 59-75, 2002, [link](#)

Serafis, D., Zappettini, F., & Assimakopoulos, S., *The institutionalization of hatred politics in the Mediterranean: Studying corpora of online news portals during the European 'refugee crisis'*. Topoi, 42(4), 651–670, 2023, [link](#)

Solves, J. A., & Arcos Urrutia, J. M., *¿Ha cambiado la cobertura periodística de las migraciones en España?: una visión de los periodistas especializados*, Estudios sobre el Mensaje Periodístico, 27(1), 257-268, 2021, [link](#)

Solves, J., & Arcos-Urrutia, J. M., *Periodistas ante la inmigración: sobre aspiraciones y hechos*, Profesional de la información, 29(6), 2020, [link](#)

SOS Malta, *Voices of Inclusion Campaign Report*, Malta, SOS Malta, 2023

SOS Racism Greece, & European Network Against Racism (ENAR), *ENAR shadow report 2009/2010: Racism and discrimination in Greece*, 2011, [link](#)

Tsirbas, Y., & Zirganou-Kazolea, L., *Hate speech mainstreaming in the Greek virtual public sphere: A quantitative and qualitative approach*, Communications, 2024, [link](#)

Unesco, *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence* Adopted on 23 November 2021, 2022, [link](#)

United Nations, *Governing AI for Humanity*, 2024, [link](#)

United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Greece* (CERD/C/GRC/CO/23-24), 2024

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) Malta, *Annual Report on Protection and Integration Activities*. Valletta, UNHCR, 2023

Van Dijk, T. A., Rodrigo, M., Granados, A., Lorite, N., Mohamer, M., Mustapha, T., & Bastida, M.,

Medios de comunicación e inmigración, pp. 15-36, Convivir sin racismo, 2006

Various Authors, *Linguaggio della diversità culturale. Prospettive per una comunicazione inclusiva*, edited by Rai per la Sostenibilità ESG e Rai Ufficio Studi, Rome, Rai Libri, 2024

Ελληνική βιβλιογραφία

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, Δεύτερη έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (CRI(2000)32), Συμβούλιο της Ευρώπης, 2000.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, Τρίτη έκθεση της ECRI για την Ελλάδα, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2004.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος παρακολούθησης) (CRI(2009)31), Συμβούλιο της Ευρώπης, 2009.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (πέμπτος κύκλος παρακολούθησης) (CRI(2015)1), Συμβούλιο της Ευρώπης, 2015.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (έκτος κύκλος παρακολούθησης), Συμβούλιο της Ευρώπης, 2022.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), Παράλληλη έκθεση ENAR 2011–2012: Ρατσισμός και συναφείς διακριτικές πρακτικές στην Ελλάδα, 2013.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), Παράλληλη έκθεση του ENAR 2012–2013: Ρατσισμός και συναφείς διακριτικές πρακτικές στην απασχόληση στην Ελλάδα, 2014.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), Φυλετικές διακρίσεις στην Ευρώπη, Παράλληλη έκθεση ENAR 2016–2021, 2021.

Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών και Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), Παράλληλη έκθεση ENAR 2010–2011: Ρατσισμός και συναφείς διακριτικές πρακτικές στην Ελλάδα, 2012.

Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΕΑΔ), Ξενοφοβία στην Ελλάδα: Ένα πολύπλευρο μίσος (Έκθεση OSINT 7), 2023.

Ελληνικός Διαμεσολαβητής – Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Αυθαίρετων Πρακτικών (ΕΜΔΑΠ), Ειδική έκθεση 2021, 2022

Ελληνικός Διαμεσολαβητής – Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Αυθαίρετων Πράξεων (ΕΜΔΑΠ), Ειδική έκθεση 2022, 2024

Ελληνικός Διαμεσολαβητής – Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Αυθαίρετων Πράξεων (ΕΜΔΑΠ), Ειδική έκθεση 2023, 2025

Human Rights Watch, *Μίσος στους δρόμους: Ξενοφοβική βία στην Ελλάδα*, 2012

Human Rights Watch, Ελλάδα, Στην Παγκόσμια έκθεση 2023, 2023

Ινστιτούτο Στρατηγικού Διαλόγου (ISD), Τα δίκτυα και οι αφηγήσεις της παραπληροφόρησης κατά των προσφύγων στην Ευρώπη, 2021

Μαρούκης Θάνος και Δημήτρης Σκλέπαρης, «Θύματα ή εισβολείς; Πλαίσιο της μεταναστευτικής κρίσης στην Ελλάδα και τη Μακεδονία», Περιοδικό Διεθνούς Μετανάστευσης και Ένταξης, Τόμος 12, Τεύχος 1, σελ. 27–45, 2018

Παντάζη Ψάθα Μ. Ε., «Ισότητα στα χαρτιά»: Η ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα (Έγγραφο πολιτικής 174/2024), Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), 2024

Παπαδόπουλος Γιώργος, «Περισσότερα (για) τα σύνορα, λιγότερα (για) τους ανθρώπους: Η κάλυψη των μέσων ενημέρωσης για τη μετανάστευση και την αναζήτηση ασύλου στην Ελλάδα», Heinrich-Böll Stiftung Ελλάδα, 2022

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2013, 2014, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2014, 2015, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2015, 2016, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2016, 2017, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2017, 2018, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2018, 2019, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2019, 2020, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2020, 2021, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2021, 2022, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2022, 2023, διαθέσιμο εδώ.

Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (RVRN), Ετήσια έκθεση 2023, 2024, διαθέσιμο εδώ.

SOS Racism Greece και Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), Παράλληλη έκθεση ENAR 2009/2010: Ρατσισμός και διακρίσεις στην Ελλάδα, 2011.

Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, Τελικές παρατηρήσεις σχετικά με τις συνδυασμένες εικοστή τρίτη και εικοστή τέταρτη περιδικές εκθέσεις της Ελλάδας (CERD/C/GRC/CO/23-24), 2024.

Παράρτημα

Παράρτημα 1 - Πλαίσιο συνεντεύξεων

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Με ποιο φύλο αυτοπροσδιορίζεστε;

1. Γυναίκα
2. Άντρας
3. Μυ δυαδικό
4. Προτιμώ να μην αυτοπροσδιοριστώ

Ποια είναι η χώρα καταγωγής σας ή της οικογένειάς σας;

Πόσο χρονών είστε;

1. 18-30
2. 31-45
3. 46-60
4. 61-75

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Δέσμευση και προσβασιμότητα

- Στο επαγγελματικό σας περιβάλλον, υπάρχουν αλλοδαποί ή άτομα ξένης καταγωγής;
- Πώς ο οργανισμός στον οποίο εργάζεστε προωθεί τις ίσες ευκαιρίες και την παρουσία αλλοδαπών και ατόμων ξένης καταγωγής;
- Πιστεύετε ότι υπάρχει πρόβλημα πρόσβασης αλλοδαπών, ατόμων ξένης καταγωγής ή ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο δημοσιογραφικό επάγγελμα; Αν ναι, ποιες θεωρείτε ότι είναι οι βασικές αιτίες;
- Στο επαγγελματικό σας πλαίσιο, υπάρχουν πολιτικές που διευκολύνουν την πρόσβαση στο επάγγελμα για αλλοδαπούς ή άτομα ξένης καταγωγής;
- Έχουν προωθηθεί συγκεκριμένες παρεμβάσεις για την πρόληψη ή/και την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους στις ψηφιακές πλατφόρμες του οργανισμού/μέσου όπου εργάζεστε;
- Θα μπορούσατε να περιγράψετε 3 δράσεις που συμβάλλουν σε ένα μη διακριτικό εργασιακό περιβάλλον;

2. Γνώση και ευαισθητοποίηση

- Πιστεύετε ότι στο εργασιακό σας περιβάλλον υπάρχει επαρκής ευαισθητοποίηση σχετικά με την ύπαρξη του ρατσισμού στη χώρα μας και τον τρόπο με τον οποίο αυτός μπορεί να επηρεάσει την ενημέρωση;
- Έχετε ενημερωθεί για περιπτώσεις ρατσιστικών διακρίσεων στο πλαίσιο της εργασίας σας;
- Κατά τη γνώμη σας, όλα τα άτομα που εργάζονται στον οργανισμό σας αισθάνονται σεβαστά και ότι αναγνωρίζεται η αξία τους, ανεξαρτήτως του υπόβαθρού τους;

3. Πολιτικές πρόληψης

- Πώς η εφημερίδα/ο οργανισμός σας προάγει ενεργά τον διάλογο και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ εργαζομένων διαφορετικής εθνικής καταγωγής;
- Ποια είναι η δέσμευση της εφημερίδας/του οργανισμού σας στην αναγνώριση και την αξιοποίηση των διαφορετικών ατομικών και πολιτισμικών υποβάθρων;
- Κατά τη γνώμη σας, ο οργανισμός σας χρησιμοποιεί «συμπεριληπτική» και μη διακριτική γλώσσα στην εσωτερική του επικοινωνία; Και στην εξωτερική επικοινωνία;
- Προβλέπονται στον χώρο εργασίας σας εκπαιδευτικά σεμινάρια και εργαστήρια σχετικά με τις ίσες ευκαιρίες και την πρόληψη κάθε μορφής διάκρισης;

4. Το πολιτισμικό και μιντιακό πλαίσιο

- Λαμβάνοντας υπόψη το μιντιακό τοπίο, ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι αφηγήσεις που τροφοδοτούν στερεότυπα απέναντι σε μετανάστες, πρόσφυγες και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο;
- Σε ποια ζητήματα τείνουν να εστιάζουν οι μιντιακές αφηγήσεις σχετικά με μετανάστες, πρόσφυγες και γενικότερα φυλετικοποιημένες ομάδες; Ποιες είναι οι πιο συχνά επαναλαμβανόμενες στερεοτυπικές αφηγήσεις; Υπάρχει κάτι νέο σε σύγκριση με το παρελθόν;
- Κατά τη γνώμη σας, εξακολουθεί να υφίσταται το πρόβλημα της αορατότητας των φωνών αλλοδαπών ή ατόμων ξένης καταγωγής στις μιντιακές αφηγήσεις;
- Έχετε γνώση πιθανών καλών πρακτικών που προωθούνται από τα παραδοσιακά μέσα, τα αντιρατσιστικά κινήματα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την παρακολούθηση και αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την παραγωγή εναλλακτικών αφηγήσεων για μετανάστες, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένες ομάδες;

5. Αφηγήσεις για τον ρατσισμό

- Σε ποιον βαθμό και με ποιον τρόπο παρουσιάζεται ο ρατσισμός στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης; Αναγνωρίζεται ως δομικό πρόβλημα;
- Στον οργανισμό σας και γενικότερα στον χώρο του αντιρατσιστικού ακτιβισμού, υπάρχει ή δεν υπάρχει έλλειμμα στην ικανότητα διαμόρφωσης αποτελεσματικών επικοινωνιακών στρατηγικών και ουσιαστικών εναλλακτικών αφηγήσεων; Αν ναι, με ποιους συγκεκριμένους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί αυτό το έλλειμμα;

Μετανάστες, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα στα μέσα ενημέρωσης

Από αντικείμενα σε υποκείμενα της πληροφόρησης

Η μετανάστευση εξακολουθεί να βρίσκεται στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου, ενός διαλόγου στον οποίο κυριαρχούν αρνητικές αναπαραστάσεις, εμποτισμένες με προκαταλήψεις, στερεότυπα, ανακρίβειες ή ακόμη και ψευδείς πληροφορίες, γεγονός που συμβάλλει στην τροφοδότηση της εχθρότητας της κοινής γνώμης απέναντι σε μετανάστες, πρόσφυγες και φυλετικοποιημένα άτομα. Θα μπορούσε μια στενότερη συνεργασία μεταξύ φυλετικοποιημένων ομάδων, ανθρωπιστικών και αντιρατσιστικών οργανώσεων και επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης να συμβάλει στη μεταβολή αυτού του αφηγηματικού παραδείγματος; Αν ναι, με ποιους τρόπους και σε ποια πεδία; Η παρούσα έκθεση αναδεικνύει ορισμένα κοινά δομικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον κόσμο της ενημέρωσης και της κοινωνικής επικοινωνίας σχετικά με μετανάστες, πρόσφυγες, άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο και φυλετικοποιημένα άτομα στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Ισπανία, καθώς και ορισμένες υποθέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να ενεργοποιήσουν θετικές διαδικασίες αλλαγής. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου MILD (More Correct Information, Less Discrimination), το οποίο συντονίζεται από τη Lunaria (Ιταλία) και υλοποιείται σε συνεργασία με την AMAM – African Media Association Malta (Μάλτα), την ANTIΓΟΝΗ – Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία (Ελλάδα), την Associazione Carta di Roma (Ιταλία) και τη Maldita.es (Ισπανία).

Info: [link](#)

Co-funded by
the European Union